

Masteroppgave i Kulturmøte

60 stp.

Å vokse opp med to kulturer

**En kvalitativ undersøkelse om hvordan muslimske jenter
på Vestlandet i Norge erfarer det å leve med to ulike
kulturer**

Rebekka Havnegjerde Maude

November 2015

Forord

Jeg vil starte med å takke min veileder på oppgaven, Knut-Willy Sæther ved Høgskulen i Volda. Takk for god og konstruktiv veiledning. Takk for at du har vært så tålmodig og latt meg styre prosessen på min egen måte. Du har ikke mast på meg de gangene det ble lenge mellom hver kontakt, men tvert imot gitt meg tillit og tid. Dette har betydd mye.

Videre vil jeg rette en stor takk til alle mine informanter. Uten dere, ville det ikke vært noen oppgave. Jeg er svært takknemlig for at dere ville stille opp og la dere intervjuet av meg i dette forskningsprosjektet. Takk for at dere har delt av deres erfaringer, både gode og vonde, og for at dere har gitt meg et innblikk i deres verden.

Jeg vil også takke Bjørn Halvorsen for korrekturlesning og Richard Powell for hjelp til oversetting av sammendraget til engelsk.

Å skrive denne oppgaven, og ikke minst det å utarbeide et eget forskningsprosjekt, har vært både utfordrende og tidkrevende, men også veldig lærerikt og spennende. Takk til familie og venner som har vært så tålmodige og forståelsesfulle det siste året, hvor store deler av tiden min har gått til dette prosjektet. Takk også til Hildegunn Valen Kleive, som gjennom sine forelesninger inspirerte meg til å skrive denne masteroppgaven.

Høgskulen i Volda, 20. oktober 2015

Rebekka Havnegjerde Maude

Summary

The purpose of this research has been to determine how Muslim girls in Western Norway experience living in two different cultures. The study is based on in-depth interviews with ten girls between the ages of fifteen to twenty one. All the girls have Muslim backgrounds, with parents from countries in Middle East, North Africa and East Africa. Some of the girls were born in Norway, while others have moved to Norway at a later stage in life. My intention with the study has been to bring to light how girls with a bi-cultural background experience Western Norway today. Are there prejudices among the indigenous population? Do the girls experience generalisations and stigmas in everyday life? Are there conflicting expectations between their own ethnic groups and the Norwegian majority of society? Does being bi-cultural offer an enrichment in being able to choose between the «best of two worlds» and thereby develop an identity consisting of a cultural, linguistic and religious competence? This is what I wish to survey regarding Muslim girls who live in Western Norway today. My results show that there is no clear answer to these questions. Perhaps it is indeed possible to be Norwegian, East African and «a foreigner» all at the same time?

Innhold

1	Introduksjon og problemstilling	4
2	Metode	8
2.1	To hovedtyper metoder innen samfunnsvitenskapelig forskning	8
2.2	Forberedelse og gjennomføring av intervjuene.....	10
2.3	Informantene	13
2.4	Dataanalyse	15
2.5	Etiske betraktninger.....	15
3	Teoretisk bakgrunn.....	17
3.1	Eksisterende forskning på feltet unge med innvandrerbakgrunn	17
3.2	Å være en kulturpendler	22
4	Presentasjon og drøfting av funn.....	27
4.1	Norsk eller utlending?	28
4.1.1	Et «både-og» eller et «enten-eller»?.....	28
4.1.2	Å være et «verken-eller»	41
4.2	Krysspress og det å leve et dobbeltliv	46
4.2.1	Venner/familie.....	46
4.2.2	Sosial kontroll	57
4.2.3	Gutter kontra jenter	60
4.3	Små og store krenkelser i hverdagen.....	64
4.3.1	Fordommer fra majoritetssamfunnet.....	64
4.3.2	Islam og media	77
4.4	Islam for meg	84
5	Oppsummering og konklusjon.....	94
6	Litteraturliste.....	97
6.1	Vedlegg 1: Intervjuguide.....	102
6.2	Vedlegg 2: Informasjonsskriv	106
6.3	Vedlegg 3: Signaturskjema	108
6.4	Vedlegg 4: Skjema for passivt samtykke	109
6.5	Vedlegg 5: Godkjennelsesbrev fra NSD	111

1 Introduksjon og problemstilling

Norge har de siste tiårene gått fra å være et enhetlig samfunn hvor nordmenn i generasjoner er født og oppvokst, til å bli et mangfoldig samfunn. I dag er en rekke etniske, kulturelle og religiøse minoriteter representert, i tillegg til nordmenn gjennom generasjoner.¹ Ved inngangen til 2015 var det ifølge statistisk sentralbyrå 669.400 innvandrere og 135.600 norskfødte med innvandrerforeldre i Norge.² Til sammen utgjør disse gruppene 15,6 prosent av Norges befolkning.³ Denne samfunnsutviklingen har ikke ensidig blitt positivt mottatt av majoritetssamfunnet. Dette kommer blant annet til uttrykk gjennom fordommer og generaliseringer i media samt holdninger blant majoritetsbefolkningen generelt, som ofte bærer preg av et skille mellom «oss» og «dem». Med «oss» menes da majoriteten, mens det med «dem» siktes til minoritetene. Loveleen Rihel Brenna peker på at disse termene spesielt tas i bruk dersom en person med minoritetsbakgrunn har begått en kriminell handling,⁴ og her vil jeg kort vise til et sitat av sosialantropolog Marianne Gullestad:

Debatten og tiltakene får dermed et visst preg av å skulle bekrefte «nordmenn» som *gode mennesker*. Det gode ved «oss» er at «vi» ikke gjør slike ting, «vi» viser ansvar, og «vi» vil *hjelpe dem*.⁵

Jeg vil også peke på den feilaktige oppfatningen av begrepet integrering, som i praksis ofte ser ut til å bli sidestilt med såkalt ensidig tilpasning til noe.⁶ Når en innvandrer fullt og helt deltar i det nye samfunnet på *bekostning* av opprinnelig kulturell tilhørighet, er vedkommende ikke integrert, men assimilert.⁷ I stortingsmelding nr. 17 (1996-97) går det frem at integrering skal være «likestilling gjennom like muligheter, rettigheter og plikter til deltakelse for alle, uansett opprinnelse» og at «innvandrere innen visse rammer kan føre videre sin kulturelle eller religiøse egenart».⁸ Stortingsmeldingen slår videre fast at tiltak som tar sikte på å presse innvandrere eller andre minoriteter til å gi opp særpreg for å bli mest mulig lik majoriteten, er eksempler på

¹ Spernes 2012 beskriver samfunnsutviklingen i Norge som nettopp en utvikling som har gått fra enhet til mangfold (s. 20).

² Statistisk sentralbyrå definerer innvandrere som personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre, og som på et gitt tidspunkt har innvandret til Norge. Norskfødte med innvandrerforeldre defineres som personer født i Norge med to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

³ Statistisk sentralbyrå (2015). *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, 1. januar 2015*.

⁴ Brenna 2006 s. 50

⁵ Gullestad 2002 s. 33

⁶ Brenna 2006 s. 45

⁷ Spernes 2012 s. 155

⁸ Stortingsmelding nr. 17 (1996-97). *Om innvandring og det flerkulturelle Norge*. Kommunal- og arbeidsdepartementet. Også referert i Brenna 2006 s. 45.

assimileringspolitikk. Likevel ser vi gang på gang, både i politiske diskusjoner og praktisk politikk i skole og samfunn, at det er assimilering som er målet når integrering omtales.

I min undersøkelse har jeg valgt å fokusere på innvandrere med *muslimsk* bakgrunn.⁹ Dette fordi muslimer utgjør en stor gruppe i Norge og fordi jeg lenge har hatt et ønske om å forstå og lære mer om mennesker som lever med en muslimsk kultur¹⁰ i Norge. Videre har jeg avgrenset mitt perspektiv til å gjelde *barn* av innvandrere med muslimsk bakgrunn. Det er altså ikke foreldregenerasjonen som vil bli vektlagt, men deres etterkommere. Begrunnelsen for dette valget er at disse i tillegg til å være oppvokst med den kulturen foreldrene representerer fra sitt hjemland, også er sosialisert¹¹ til den *norske* kulturen. De lever med *to* kulturer, noe som skiller dem både fra sine foreldre og de norske jevnaldrende, som er oppvokst med bare én kultur. Dette tilsier at de unge som lever med to kulturer har en erfaring som verken vi i majoritetssamfunnet eller innvandrere som har kommet til Norge i voksen alder har. Nettopp denne erfaringen ønsket jeg å forstå og lære mer om. Jeg har valgt å konsentrere meg om muslimske *jenter*, da det ville være for omfattende å ta for seg både muslimske jenter og muslimske gutter ut fra tiden jeg hadde til rådighet. Jeg var dessuten av den oppfatning at jentene har andre typer forventninger knyttet til seg enn guttene.¹² Denne erfaringen hos muslimske jenter som lever med to ulike kulturer, ønsket jeg å tilnærme meg fra et innenfraperspektiv¹³.

I forarbeidet til prosjektet mitt har jeg lest mye litteratur og tidligere undersøkelser som omhandler tematikken unge med innvandrerbakgrunn. Jeg har imidlertid merket meg at hovedtyngden av den eksisterende forskningen som er gjort på dette feltet i Norge, er foretatt i Oslo eller osloregionen.¹⁴ Jeg ønsket nå å foreta en undersøkelse fra et tettsted på *Vestlandet*. Jeg har de siste årene observert at muslimske jenter i stadig større grad preger tettstedene også på Vestlandet, og disse jentene har jeg hatt et sterkt ønske om å komme i kontakt med. Dette ble muliggjort gjennom mitt forskningsprosjekt. Jeg valgte å benytte meg av en *kvalitativ* forskningsmetode i form av dybdeintervjuer, og jentene jeg kom i kontakt med har tilknytning

⁹ Store norske leksikon definerer *muslim* som «en som bekjenner seg til islam».

¹⁰ Kulturbegrepet vil bli definert lenger nede.

¹¹ Her forholder jeg meg til Anton Hoëm (1978) sin klassiske definisjon på sosialisering, om at et individ vokser seg inn i et sosialt system. Å vokse seg inn i vil si å være med i en prosess hvor mennesker i gjensidig definerte forhold til hverandre, påvirker og blir påvirket (referert i Becher 2009 s. 115).

¹² Dette er noe av det jeg ser nærmere på i undersøkelsen min.

¹³ Med innenfraperspektiv mener jeg de muslimske jentenes egne erfaringsperspektiv, i motsetning til såkalt utenfraperspektiv, som eksempelvis kan være strekpunkter i en lærebok («De fem søylene er....» osv.) eller andre mer kritisk vitenskapelige perspektiver.

¹⁴ Eksempelvis Valen (1999), Jacobsen (2002), Østberg (2003), Vestel (2003), Øia og Vestel (2007), Horsdal og Thorsen (2010).

til land i Midtøsten, Nord-Afrika og Øst-Afrika. Dette kommer jeg nærmere tilbake til i metodekapitlet.¹⁵

Problemstillingen jeg har valgt for min undersøkelse er følgende:

Hvordan erfarer muslimske jenter på Vestlandet i Norge det å leve med to ulike kulturer?

Jeg er klar over at dette er en åpen problemstilling som i seg selv er lite avgrenset. Ann Kristin Larsen skriver i sin bok *En enklere metode. Veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode* at det ikke er uvanlig ved kvalitative undersøkelser å ha problemstillinger som er løsere formulert enn ved kvantitative undersøkelser.¹⁶ Dette åpner for en bredere tilnærming, om det er det som er ønskelig. For min undersøkelse så jeg behov for å presisere *hvilke* forhold jeg ønsket å belyse nærmere, som er følgende:

- Om det å leve med to kulturer blir erfart mest som en *belastning* i form av motstridende forventninger, krysspress og dobbeltliv, eller som en *berikelse* i form av den kompetansen det å være tokulturell kan medføre dersom den enkelte får frihet til både å velge og velge bort litt fra begge kulturene og på denne måten finne *sin* vei. Her stilles det imidlertid krav til både familien/den etniske gruppen *og* til majoritetssamfunnet.
- Om den enkelte jente ser på seg selv som norsk, som nord-afrikansk/øst-afrikansk/fra Midtøsten, som noe midt i mellom eller kanskje ingen av delene. Kanskje erfarer noen at de blir satt i «bås» av majoriteten og får påskrevet merkelapper som «innvandrere», «minoritet», «utlending». Hvordan blir det da å relatere seg til det å være norsk?

Jeg ønsker å oppnå en helhetsforståelse av disse erfaringene, og jeg ønsker å kunne gå i dybden. Jeg er *ikke* ute etter å generalisere, men å peke på noen *tendenser*.¹⁷ Mitt formål med undersøkelsen er først og fremst å oppnå mer kunnskap om et tema jeg ser på som svært dagsaktuelt og viktig.

Før jeg tar til på metodekapitlet, vil jeg presisere hva jeg legger i begrepet *kultur* i denne sammenheng. Dette er et begrep som kan ha flere ganske forskjellige betydninger, alt fra såkalt finkultur, forstått som teater, billedkunst, litteratur og opera, til «det utvidede kulturbegrepet»

¹⁵ Se kap. 2.3

¹⁶ Larsen 2012 s. 75

¹⁷ Dette vil bli nærmere presisert i metodekapitlet, se kap. 2.1

som favner om både idrett, rockemusikk og speiderbevegelsen, for å nevne noe.¹⁸ I dag er det mange sosialantropologer som knytter kulturbegrepet til *levemåte*, og det er denne forståelsen jeg legger til grunn. Kari Spernes peker på noen sentrale definisjoner av kulturbegrepet som jeg vil vise til i denne sammenheng:¹⁹ Thomas Hylland Eriksen forstår kultur som det som gjennom væremåte eller tankemønstre gjør det mulig for mennesker å kommunisere.²⁰ Vi må altså forstå hverandres levemåte for å kunne kommunisere med hverandre. Jerome Bruner sin definisjon går ut på at «kultur er den levemåten og tankemåten vi konstruerer, forhandler, institusjonaliserer og til slutt kaller *virkelighet*».²¹ En tredje definisjon som ofte siteres, er formulert av Arne Martin Klausen. Den sier at verdier, holdninger og symboler blir overført, med noen forandringer, fra tidligere generasjoner og til den neste generasjonen.²² Spernes har med utgangspunkt i disse tre definisjonene av kulturbegrepet formulert sin egen definisjon, og denne vil jeg gjengi her, da dette oppsummerer den forståelsen av kulturbegrepet jeg selv legger til grunn i mitt forskningsprosjekt:

Kultur forstås som både ytre kjennetegn (som for eksempel kleskoder og matvaner) og indre kjennetegn (som for eksempel holdninger og verdier) som gjennom ulike former for kommunikasjon, skaper vår forståelse av verden samt fellesskap og avstand mellom mennesker. Kultur er ingen statisk tilstand, men er i mer eller mindre kontinuerlig forandring gjennom individets sosialisering i hjem og samfunn.²³

Med denne kulturforståelsen som utgangspunkt, tar jeg nå fatt på å belyse min problemstilling. Dette vil skje gjennom en gjennomgang av metode for mitt forskningsprosjekt (kapittel to), en innføring i teoretisk bakgrunn for emnet unge med innvandrerbakgrunn (kapittel tre), samt gjennom presentasjon og drøfting av mine funn (kapittel fire). Det er mitt eget empiriske materiale som vil bli viet mest plass i denne besvarelsen. Selve kulturmøtet i undersøkelsen min, er de unge som daglig lever i spenningsfeltet mellom foreldrene sin kultur og den norske kulturen. Mange erfarer det tokulturelle som en berikelse og styrke, i form av at de kan gi og ta litt fra begge kulturene, og på denne måten finne *sin* identitet. Her stilles det imidlertid krav til både vertssamfunnet og den etniske gruppen, som jeg viste til i problemstillingen min. Andre kan oppleve den tokulturelle hverdagen – kulturmøtet – som en belastning, i den forstand at det daglig blir stilt motstridende forventninger og krav til dem avhengig av hvilken kontekst de

¹⁸ Eriksen 2011 s. 34

¹⁹ Spernes 2012 s. 89. Se også Eriksen 1993, Bruner 1997 og Klausen 1992.

²⁰ Eriksen 1993

²¹ Bruner 1997 s. 105

²² Klausen 1992 s. 27

²³ Spernes 2012 s. 89

befinner seg i. Hvordan mine informanter forholder seg til dette, er noe av det jeg vil belyse i kapittel fire. Deretter vil jeg til slutt gi en kort oppsummering, før jeg skisserer min konklusjon.

2 Metode

I denne delen vil jeg først beskrive hva som kjennetegner kvantitativ kontra kvalitativ metode, som er to hovedtyper metoder innen samfunnsvitenskapelig forskning.²⁴ Jeg vil peke på fordeler og ulemper ved særlig kvalitativ metode, samt redegjøre for hvorfor jeg har valgt nettopp den metoden (kap. 2.1). Deretter vil jeg mer spesifikt gå inn på mitt forskningsprosjekt og de konkrete valgene jeg har tatt når det gjelder forberedelse og gjennomføring av intervjuene (kap. 2.2), utvelgelse av informanter (kap. 2.3), selve dataanalysen (kap. 2.4) samt etiske vurderinger underveis (kap. 2.5).

2.1 To hovedtyper metoder innen samfunnsvitenskapelig forskning

Ann Kristin Larsen slår fast at ved å bruke kvantitativ metode, får vi én type data, og ved å velge kvalitativ metode, får vi en annen type.²⁵ Det er derfor viktig at forskeren på forhånd er bevisst på *hvilken* type informasjon han er ute etter. Ved en kvantitativ undersøkelse er dataene målbare, det vil si at de gir oss et tall som resultat.²⁶ En kvalitativ undersøkelse gir oss ikke tallfestbare data, men sier noe om egenskaper hos undersøkelsespersonene. Om vi er ute etter meninger hos folk, fungerer kvantitative metoder best, eksempelvis gjennom spørreskjema. Er vi derimot ute etter holdninger, er kvalitative metoder å foretrekke, for eksempel i form av dybdeintervjuer.²⁷ Ønsker vi å tilegne oss en helhetsforståelse av noe, egner kvalitativ metode seg best, mens kvantitativ metode bør velges dersom formålet er å oppnå en representativ oversikt. Kvantitativ metode fokuserer på bredde i form av få opplysninger om mange enheter, mens kvalitativ metode gir mange opplysninger om få enheter, altså den konsentrerer seg om å gå i dybden.²⁸

Jeg har selv valgt kvalitativ metode for mitt prosjekt, i form av dybdeintervjuer. En viktig årsak for dette, var at jeg ønsket å møte informantene mine ansikt til ansikt. Kvalitativ metode er helt klart fordelaktig med tanke på bortfall, da det er større sjans for at noen lar være

²⁴ Jeg vil i metodekapitlet bruke Larsen 2012 som kilde

²⁵ Larsen 2012 s. 21

²⁶ Larsen 2012 s. 22

²⁷ Larsen 2012 s. 23

²⁸ Larsen 2012 s. 24

å fylle ut et tilsendt spørreskjema enn at de trekker seg fra et avtalt intervju.²⁹ Mitt formål med undersøkelsen var å oppnå en helhetsforståelse av temaet mitt (musliske jenters erfaringer med å leve med to ulike kulturer), og da så jeg behov for å kunne gå i dybden. Jeg så også viktigheten av å kunne stille oppfølgingsspørsmål der dette var nødvendig, samt få utfyllende svar. Larsen skriver at dette kan bidra til å rydde opp i misforståelser, og en får mulighet til kunne gå dypere inn i temaet. Dette fører videre til at forskeren får bedre forståelse av det som studeres og som er nødvendig for å kunne forklare de funnene en har kommet frem til.³⁰ Nettopp muligheten til å kunne stille flere og mer utdypende spørsmål samt at den som blir intervjuet kan snakke mer fritt, gjør det enklere å sikre god *validitet*. Med validitet menes i denne sammenheng om informasjonen vi samler inn er gyldig og relevant for vår problemstilling.³¹ Ved kvalitative undersøkelser kan det være enklere å sikre høy validitet enn ved en kvantitativ, da en i en intervjusituasjon har mulighet til å foreta korreksjoner underveis.³² Kanskje oppdager en at informantene tar opp andre momenter enn de en i utgangspunktet tenkte på som viktige? Da kan det å endre litt på spørsmålene bidra til en mer valid informasjon, noe jeg selv måtte gjøre enkelte steder underveis i intervjurundene. Observasjon av informantene er dessuten verdifullt når det kommer til tolking av svarene. Til eksempel kan en informant uttale seg positivt om et tema, mens kroppsspråket kanskje viser noe annet. Dette er nyttig informasjon til den som forsker.

Det er selvsagt også ulemper ved kvalitative metoder, og kvantitative metoder har fordeler som ikke er mulig å oppnå ved en kvalitativ undersøkelse. Eksempelvis kan en ikke *generalisere* ved kvalitative undersøkelser. Med generalisering menes å trekke slutninger som gjelder for flere enn dem som er med i undersøkelsen.³³ Ved en kvantitativ undersøkelse er dette mulig ved at det samme spørsmålet stilles til et stort antall mennesker³⁴, og på denne måten oppnås stor bredde i undersøkelsen.³⁵ Det er også mer tidkrevende å behandle dataene i ettertid ved kvalitativ metode, da det ikke er ferdige svarkategorier som er krysset av. Ved en kvalitativ undersøkelse er det dessuten viktig å være bevisst på såkalt intervju effekt, eller kontrolleffekt. Dette kan for eksempel bety at den som blir intervjuet svarer det han eller hun *tror* intervjueren

²⁹ Larsen 2012 s. 26

³⁰ Larsen 2012 s. 26

³¹ Larsen 2012 s. 25

³² Larsen 2012 s. 80

³³ Det forutsettes imidlertid at informantene er valgt gjennom tilfeldig utvelgning, såkalt sannsynlighetsutvelgning (Larsen 2012 s. 36).

³⁴ For at utvalget skal være representativt, må det i tillegg til å være brukt sannsynlighetsutvelgning, også være et utvalg over en viss *størrelse* (Larsen 2012 s. 38).

³⁵ Larsen 2012 s. 25

vil høre, altså at en svarer for å gi et godt inntrykk eller ut fra det en tror er allment akseptert.³⁶ Intervjueren må hele tiden passe på å være objektiv og nøytral, og ikke forsøke å lede informanten i den ene eller andre retningen. Helt nøytral er det imidlertid umulig å være, noe jeg kommer tilbake til.³⁷

Jeg vil også nevne graden av *reliabilitet*, som vil si om undersøkelsen er pålitelig og om nøyaktighet har ligget til grunn i prosessen.³⁸ Ved en kvalitativ undersøkelse kan høy reliabilitet være noe vanskelig å sikre, da det gjennom observasjoner gjøres mange ulike tolkninger. Det er ikke en selvfølge at ulike forskere legger merke til det samme eller oppfatter ting på samme måte.³⁹ Ved intervju er det dessuten stor mulighet for at informanten påvirkes av situasjonen, og kanskje ville informanten sagt noe annet om intervjueren var en annen eller om intervjuet ble foretatt en annen dag. I mitt tilfelle kunne det eksempelvis kanskje spilt en rolle om jeg som intervjuer selv hadde hatt innvandrerbakgrunn. I kvalitative undersøkelser kan høy reliabilitet sikres gjennom nøyaktighet i behandlingen av dataene. Intervju- og observasjonsdataene må holdes styr på, og det må ikke blandes sammen hvem som har sagt hva.⁴⁰

En må ellers være bevisst på en viss feilmargin, både ved kvantitative og kvalitative undersøkelser. Målefeil kan oppstå i statistiske analyser, og ved intervjuer og observasjoner vil ulike forskere ikke nødvendigvis komme frem til det samme.⁴¹ Sammenhengene vi kommer frem til i forskningen vår er dessuten *tendenser*, og ikke noe som gjelder for alle. Det er snakk om gjennomsnittet av noe, og det vil alltid være unntak fra slik «de fleste» har det.⁴²

2.2 Forberedelse og gjennomføring av intervjuene

Gjennom kvalitative dybdeintervjuer har jeg forsøkt å få utdypende svar som kan hjelpe meg til å si noe om jentenes individuelle erfaringer. Her vil jeg understreke at min personlige tilstedeværelse i forskningsprosessen nok i større eller mindre grad har påvirket funnene jeg har gjort. Jeg er en etnisk norsk majoritetsjente som har intervjuet muslimske jenter som lever med to kulturer. Jeg har ingen garanti for at mine informanter ikke har tilpasset svarene sine til det de tror jeg vil høre. Det eksisterer mange fordommer og stereotype oppfatninger knyttet til personer med innvandrerbakgrunn, og det er mulig at mine informanter har gitt svar som skal

³⁶ Larsen 2012 s. 27

³⁷ Se kap. 2.2

³⁸ Larsen 2012 s. 39 og s. 80

³⁹ Larsen 2012 s. 81

⁴⁰ Larsen 2012 s. 81

⁴¹ Larsen 2012 s. 13 og 38

⁴² Larsen 2012 s. 14

unnå å sette dem i en slik bås. Videre er det jeg som har laget spørsmålene som er brukt i undersøkelsen, og min bakgrunn, mine oppfatninger og mine erfaringer har utvilsomt påvirket valgene jeg har tatt. Det er også jeg som har tolket og analysert svarene, samt valgt ut hva som skal få plass i presentasjonen og drøftingen av funnene. På bakgrunn av dette er jeg av den oppfatning at forskerens innvirkning på resultatene er uunngåelig. Jeg har imidlertid vært bevisst på dette hele veien, og jeg har vært ærlig med informantene mine om hva jeg ønsket å undersøke. Jeg har presisert for dem at det *ikke* finnes noe «riktig» eller «galt» svar, og at jeg kun har vært interessert i *deres* tanker og erfaringer. Jeg har også vært åpen for å endre spørsmålene mine underveis, ut fra det informantene selv har vektlagt. Dette tror jeg har bidratt positivt når det gjelder validiteten i funnene mine. Videre har jeg gjort mitt beste for at intervjusituasjonen skulle bli en god opplevelse for den enkelte, og har vært tydelig på at informantenes anonymitet er 100% sikret.

Jeg har hatt seks individuelle dybdeintervjuer og ett gruppeintervju med fire jenter. De individuelle intervjuene var mellom en og to timer lange⁴³, mens gruppeintervjuet var ca. tre timer langt. Alle intervjuene ble tatt opp på lydbånd, og deretter transkribert. Dette var en tidkrevende prosess. Samtidig bidro det til at jeg fikk en grundig oversikt over materialet mitt. Jeg fikk dessuten praktisk erfare også denne siden ved et forskningsarbeid.

Et fokus hos meg var å stille åpne spørsmål, og intervjuguiden min var strukturert deretter. Jeg ønsket at informantene skulle få snakke mest mulig fritt i forhold til temaene som ble tatt opp, og brukte intervjuguiden mest som en veiledning under intervjuet. Jeg forsøkte å styre intervjuet i minst mulig grad, men måtte ved noen tilfeller dreie samtalen inn igjen på de aktuelle temaene, da det av og til kunne «skli litt ut». Jeg passet også på å stille oppfølgings spørsmål der dette var nødvendig, slik at misforståelser ikke skulle oppstå og slik at jeg skulle få den dybdeforståelsen som jeg trengte. Alt i alt opplevde jeg intervjuene som en slags samtale, men hvor det selvsagt var informantene som snakket mest. Det må nevnes at noen av spørsmålene var av mer konkret karakter, men alltid med oppfordring om å utdype nærmere (hvorfor/hvorfor ikke/på hvilken måte, osv.). Jeg oppfordret også jentene til å komme med eksempler fra hverdagen når de snakket om de ulike temaene. Dette for å konkretisere erfaringene deres.

Det at jeg også valgte å inkludere gruppeintervju i forskningsprosessen, fungerte positivt når det kom til kollektive meninger (meninger som er felles for en gruppe) samt latente holdninger (meninger som en kanskje ikke er bevisst på før andre i gruppen fremmer sine

⁴³ De fleste nærmere to timer

holdninger).⁴⁴ Som også Larsen argumenterer for, kan det være lettere å få folk til å snakke om ting når de er samlet, ved at de kan utfylle og supplere hverandre. Mange kommer dessuten på ting ved å høre på andre. Dette opplevde jeg i høyeste grad ved mitt gruppeintervju, men det var også tilfeller hvor jentene var uenige. Jeg erfarte imidlertid at interessante ting kom opp nettopp gjennom at informantene var uenige, noe også Larsen peker på.⁴⁵ En ulempe som bør nevnes ved gruppeintervju, er såkalt gruppekontroll. Det går ut på at alle kanskje ikke tør å være ærlige i nærvær av andre. I mitt intervju stod temaer som kultur, religion, etnisitet og identitet i fokus, og det er nok ikke usannsynlig at noe ble for personlig eller ubehagelig å si høyt foran de andre jentene. Kanskje var noen redd for å oppleve negative reaksjoner fra de andre? Dette elementet er nok ikke like sterkt til stede ved et individuelt intervju, da det her kun er den enkelte informant og intervjueren som er til stede i rommet. Den som intervjuer kjenner gjerne ikke informanten fra før, og da er terskelen for å ta opp personlige ting trolig lavere enn ved et gruppeintervju der det kanskje er flere som kjenner hverandre samlet i ett og samme rom.

I forkant av intervjurundene forsikret jeg meg om at spørsmålene jeg hadde tatt med i intervjuguiden var relevante, samt at de til sammen dekket problemstillingen min. Utenom noen innledende spørsmål helt i starten av intervjuet, var intervjuguiden knyttet opp mot tre hovedtemaer. Den første temabolken fokuserte på jentenes forhold til *familie og venner*. Her kunne typiske spørsmål eksempelvis være om foreldrene deres har gitt uttrykk for at de frykter jentene skal bli «for norske», og/eller om de på motsatt side har opplevd at etnisk norske venner mener de ikke er «norske nok». Deretter tok jeg for meg det som omhandler *skole og fritid*. Her kunne et spørsmål være om jentene har opplevd at de må stå til ansvar for det andre muslimer gjør. Eksempelvis om de har måttet komme med svar eller forklaringer til lærere eller medelever som spør, dersom en muslimsk person for eksempel har begått en kriminell handling. Har dette i tilfelle vært positive eller negative erfaringer for den enkelte? Den siste temabolken var konsentrert rundt det som går på *religiøs identitet*, og blant spørsmålene her var om det er viktig for jentene å skille mellom hva som er kultur og hva som er religion, eventuelt på hvilken måte. Andre spørsmål var eksempelvis hva de synes er det mest positive ved islam og om de noen gang har følt at de må forsvare det at de er muslimer.

Mitt fokus har vært å peke på mangfold og individuelle erfaringer. Jeg er klar over at mine funn ikke er gyldige for alle muslimske jenter som lever med to ulike kulturer. Likevel tror jeg de tilfører forskningsfeltet aspekter som er gyldige og relevante ut fra et kvalitativt

⁴⁴ Larsen 2012 s. 84

⁴⁵ Larsen 2012 s. 84

perspektiv. Videre har jeg ikke intervjuet verken informantenes foreldre, lærere, norske venner eller andre som det refereres til i jentenes skildringer. Jeg må derfor selvsagt være forsiktig med å tolke informantenes beretninger som objektive sannheter. Det kunne være interessant i videre forskning å foreta dybdeintervjuer med nettopp foreldregenerasjonen. Jeg tror det kan bidra til økt forståelse av tematikken å få med også deres synspunkter.

2.3 Informantene

Informantene mine var ti muslimske jenter i alderen 16-21 år.⁴⁶ Jeg valgte denne aldersgruppen fordi jeg ville være sikker på at jentene var gamle nok til å kunne reflektere over spørsmålene mine. Dette er dessuten en alder hvor grenser skal testes og identitet utvikles. Relasjonen til jevnaldrende betyr ofte mye i disse årene. Samtidig er jentene unge nok til å fremdeles bo hjemme, og må forholde seg til foreldrenes regler og normer. Det er gjerne i hjemmet at foreldrenes kultur er sterkest representert.

Vedrørende etnisk bakgrunn, har informantene tilknytning til land i Midtøsten, Nord-Afrika og Øst-Afrika. Tre av informantene er født i Norge, og to av dem kom til Norge i tidlig barnehagealder. De siste fem informantene kom til Norge i grunnskolealder. Ni av de ti informantene har i hovedsak kun bodd på Vestlandet, mens én av dem er oppvokst i Oslo og bor nå på Vestlandet i forbindelse med studier. Felles for alle er at de har tilknytning til en kollektivistisk orientert kultur i tillegg til den norske, at de ser på seg selv som muslimske jenter, og at de bor i et gitt tettsted på Vestlandet. Min vurdering når jeg valgte informantene, var at de har bodd i Norge lenge *nok* til også å kjenne tilhørighet til den norske kulturen. De går på skole her, flere av dem jobber, de har norske venner og de snakker flytende norsk. Flere av dem er dessuten født her, og samtlige har norsk statsborgerskap. Ut fra disse vurderingene mener jeg at hver enkelt jente er kvalifisert til å representere en relevant stemme for min problemstilling.

I presentasjonen av funnene mine opererer jeg med områdekategoriene Midtøsten, Øst-Afrika og Nord-Afrika. Jeg er klar over at denne angivelsen mister noe av presisjonsnivået. Det eksisterer eksempelvis spesifikke variasjoner mellom de ulike landene, til tross for at de tilhører samme region. Jeg må understreke at jeg som forfatter sitter på et mer spesifikt materiale som gir analytiske interessante vurderinger. Jeg kjenner eksempelvis til en hver tid den enkelte informants etniske tilknytning. I denne publiserte utgaven vil jeg imidlertid benytte

⁴⁶ Én av jentene var fremdeles 15 år på intervjuetidspunktet (gruppeintervjuet).

hakeparentes når det er snakk om opprinnelsesland eller etnisk tilhørighet, som eksempelvis følgende: [navn på opprinnelsesland], [etnisk tilhørighet], [land-identitet]. Det geografiske presisjonsnivået må stå slik av anonymiseringsgrunner.

At jentene har ulik etnisk tilknytning, ser jeg på som en styrke på den måten at utvalget mitt representerer et visst mangfold. Det samme gjelder det at de har bodd i Norge i et varierende antall år, fra hele livet, til de siste fire-seks årene. Det må imidlertid presiseres at denne «andre» kulturen enn den norske som jentene representerer, ikke er noen homogen størrelse. Jeg er klar over at nyanser mellom de ulike land-identitetene trer i bakgrunn i forhold til min agenda for undersøkelsen. Det kollektivistiske ved en kultur kan ha ulik utforming avhengig av om konteksten er Midtøsten, Øst-Afrika eller Nord-Afrika. Det er videre heller ikke gitt hva en slik kultur innen et land er for noe, dersom vi går inn i den spesifikke konteksten som eksempelvis et bestemt land i Midtøsten. Mitt fokus er ikke å si hva en gitt land-kultur innebærer, men å peke på likheter og forskjeller i forhold til det å leve med en kollektivistisk orientert vi-kultur i tillegg til den norske jeg-orienterte.⁴⁷ Finnes der noen likhetstrekk på tvers av disse land-identitetene i møte med den norske kulturen? Min vurdering er at informantene samlet sett har en kvalifikasjon som er interessant for meg som forsker. Fellesnevneren er den kollektivistiske kulturen, samt tilknytningen til islam som religion. Jeg mener at disse trekkene i denne sammenheng gjør det mulig for meg å behandle de ulike land-identitetene som en samlet størrelse i kontrast til den norske kulturen. Om informantene som til en hver tid uttaler seg er fra Midtøsten eller Nord-Afrika, kommer mer i bakgrunn, og blir derfor ikke nødvendigvis poengtert i teksten.

Informantene mine ble i første omgang rekruttert gjennom en kontakt jeg ervervet meg i forarbeidet til undersøkelsen. Dette er en muslimsk jente med bakgrunn fra Midtøsten. Jenta er noe eldre enn målgruppen jeg ønsket til mitt prosjekt, og ble av den grunn ikke brukt som informant. Hun var imidlertid en god samtalepartner å ha under utarbeidelsen av intervjuguiden, og det var denne jenta som først hjalp meg å komme i kontakt med potensielle informanter. Hun kontaktet muslimske jenter hun kjente til i dette tettstedet på Vestlandet, og fortalte om prosjektet mitt. Responsen fra jentene var utelukkende positiv, og mange meldte ønske om å delta. Det at *deres* erfaringer var av så stor betydning for min undersøkelse, så ut til å gjøre inntrykk på dem.

En mulig svakhet ved å benytte en personlig kontakt i rekrutteringsarbeidet, er at seleksjonen kan bli noe ensidig. Eksempelvis har fire av mine informanter samme etniske

⁴⁷ Disse begrepene vil bli nærmere definert i kap. 3.2

bakgrunn som denne jenta. Imidlertid arbeidet jeg videre med å rekruttere flere informanter etter at jeg hadde kommet i kontakt med det muslimske miljøet. Samlet sett ble det dermed et variert utvalg. Informantene representerer flere etniske tilhørigheter, og er dessuten forskjellige både når det kommer til interesser og i hvor stor grad de praktiserer islam. Noen bruker hijab, andre gjør det ikke. Jeg mener det er en fordel for undersøkelsen min at flere ulike stemmer er representert.

2.4 Dataanalyse

Etter at transkriberingsarbeidet var avsluttet, satt jeg med nærmere 200 sider råmateriale som skulle komprimeres, systemiseres og gjøres analyserbart. I denne prosessen benyttet jeg meg av tematisk analyse. Jeg grupperte sitater etter likhetstrekk og formulerte ulike kategorier som jeg organiserte stoffet mitt etter. Hensikten var å la hver enkelt kategori belyse problemstillingen. All data som ikke var relevant i forhold til problemstillingen, ble nå fjernet. Klassifiseringsarbeidet var tidkrevende, men måtte til for å gi meg den oversikten jeg trengte for å kunne se sammenhenger, mønstre, likheter og forskjeller i materialet mitt. Jeg sørget for å holde full oversikt over hvem som sa hva.

Én av kategoriene var «Krysspress fra omgivelsene». Her samlet jeg alle sitater som omhandlet krysspress. Videre gjorde jeg bruk av kategoriene «Fordommer fra majoritetssamfunnet», «Å føle seg annerledes», «Skolen», «Norske venner», «Gutter kontra jenter», «Forholdet til foreldrenes hjemland», «Sosial kontroll» og «Religion kontra kultur», for å nevne noen. Jeg jobbet meg gjennom hele datamaterialet på denne måten, og i flere runder. Til slutt satt jeg igjen med en håndterbar mengde kategorier. Jeg begynte å få en viss orden i stoffet mitt, og jeg kunne ane enkelte tendenser. De endelige temaene ble nå formet, og dette resulterte i fire hovedoverskrifter: **1) Norsk eller utlending? 2) Krysspress og det å leve et dobbeltliv, 3) Små og store krenkelser i hverdagen, og 4) Islam for meg.** Nettopp disse temaene er valgt *fordi* de er mest relevante i forhold til å belyse problemstillingen min. Det ligger mye arbeid og vurdering bak, og flere andre kategorier har måttet vike plass i løpet av prosessen. De fire hovedkategoriene vil bli nærmere presentert og drøftet i kapittel fire.

2.5 Etiske betraktninger

I forkant av intervjuene skrev hver enkelt informant under på et samtykkeskjema. Her stod informasjon om hvordan undersøkelsen ville foregå, litt om tematikken samt om kravet til anonymitet og konfidensialitet. Her gikk det også tydelig frem at den enkelte hadde mulighet

til å trekke seg fra undersøkelsen når som helst, uten at dette ville få negative konsekvenser for vedkommende. Informasjonen fra samtykkeskjemaet ble også muntlig gjennomgått av meg før intervjuene startet, og jeg forsikret meg om at hver enkelt jente hadde forstått den aktuelle informasjonen.

Fordi tematikken i undersøkelsen var av sensitiv karakter (identitet/kultur/religion), valgte jeg å også motta passivt samtykke fra foreldrene til de av jentene som var under 18 år. De aktuelle jentene fikk med eget skjema hjem i forkant av intervjuet, som foreldrene signerte dersom de samtykket til deltakelsen. Både fremgangsmåten og de to skjemaene jeg brukte, ble på forhånd godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD).

All data jeg samlet inn ble oppbevart på min personlige, passordbeskyttede datamaskin. Lydopptakene ble straks etter intervjuene overført til min datamaskin og slettet fra opptakeren. Underveis i skriveprosessen ble bare alias brukt, bestående av forbokstaven til den enkelte informant. Annen informasjon som kunne brukes til å gjenkjenne informantene, som navn på skole, arbeidsplass eller familieforhold, ble fjernet. Når oppgaven er endelig ferdigstilt, vil alle lydopptakene, transkriberingen samt listen over alias bli slettet fra min datamaskin.

Én av informantene fortalte om noe som hun ikke ønsket skulle bli tatt med i oppgaven fordi erfaringen var av svært personlig art. For å overholde konfidensialiteten til informanten, valgte jeg å ikke engang transkribere denne beretningen.

Den videre gangen i oppgaven blir nå som følger: Jeg vil kort gjennomgå teoretisk bakgrunn for den overordnede tematikken for undersøkelsen, som omhandler unge og migrasjon. Jeg mener at en slik gjennomgang vil gi et nødvendig teoretisk bakteppe for *mitt* tema om det å leve med to ulike kulturer. Jeg vil derfor i kapittel 3.1 gi en oppsummering av hovedtendensene innen forskning på unge og migrasjon. Jeg vil også i samme underkapittel vise til eksisterende forskning på feltet som omhandler unge med innvandrerbakgrunn. Med en slik teoretisk gjennomgang ønsker jeg å danne åpning for *denne* oppgavens tematikk, som blir presentert i kap. 3.2. Til tross for to ulike innganger, er perspektivene i kap. 3.1 derfor nødvendige før gjennomgangen i kap. 3.2. Jeg viser der direkte til teori knyttet opp mot det å leve med to ulike kulturer. Jeg ser nærmere på hva som karakteriserer en kollektivistisk kontra en individualistisk orientert kultur, samt hva det vil si å være en kulturpendler.

I kapittel fire belyser jeg problemstillingen min i en drøftingsdel hvor empirien min blir presentert i de fire hovedkategoriene som er skissert. Jeg vil der gjengi en del sekvenser fra intervjuene ordrett, altså i dialektform. For å ivareta anonymiteten til informantene, er ingen navn benyttet. Jeg benytter initialen «I» for informant der informantene snakker, og «R» for Rebekka der det er jeg som forsker som har ordet. I de tilfellene hvor jeg refererer fra

gruppeintervjuet, benytter jeg initialene «I1», «I2», «I3» og så videre. Dette for å tydeliggjøre at det er en gruppesamtale. Ut fra min agenda for undersøkelsen, er det ikke et vesentlig poeng å understreke etnisk tilhørighet underveis. Derfor lar jeg stemmene supplere hverandre fritt, uten nærmere presisjon av områdekategori. Denne vurderingen er også foretatt på bakgrunn av anonymiseringskriterier, som tidligere nevnt. Jeg lar imidlertid flere stemmer komme til uttrykk rundt samme spørsmål/tema, for å tydeliggjøre likheter og forskjeller hos informantene. I kapittel fem vil jeg foreta en oppsummering av funnene mine, og jeg vil formulere en konklusjon basert på min empiri.

3 Teoretisk bakgrunn

Når jeg nå i kapittel 3.1 skal vise til eksisterende forskning på feltet unge med innvandrerbakgrunn, begrenser jeg meg til å vise til forskning som er foretatt i Norge. En slik geografisk avgrensning har jeg valgt fordi det vil være for omfattende å ta for seg flere ulike land i denne sammenheng. Det er dessuten Norge og Vestlandet som er min geografiske kontekst. Dermed er nettopp den geografiske relevansen en viktig årsak for denne avgrensningen. Videre har jeg valgt å begrense teoriutvalget mitt i kapittel 3.2 til det som går på å være en kulturpendler⁴⁸. Dette fordi denne teorien så konkret tar for seg nøyaktig den tematikken jeg ønsker å belyse gjennom min problemstilling. Jeg vil i drøftingsdelen (kapittel fire) imidlertid ta inn også annet teoretisk materiale, for å underbygge og diskutere de empiriske funnene mine. Foruten om Brenna, vil særlig Christine Jacobsen, Lill Salole, Annick Prieur og Anne Sofie Roald være andre relevante forskere jeg henviser til i drøftingskapitlet. Dette er alle forskere som berører tematikken om det å leve med to ulike kulturer.

3.1 Eksisterende forskning på feltet unge med innvandrerbakgrunn

I rapporten *Ungdom med innvandrerbakgrunn. Verdier, normdannelse og livsvalg – en kunnskapsstatus*⁴⁹ blir mye av den eksisterende forskningen på migrasjon og de unge gjennomgått. Rapporten vektlegger særlig forskning om verdikonflikt, normdannelse og livsvalg i handlingsfeltet mellom familie, jevnaldrende og skolen. Bakgrunnen for rapporten er IMDis behov for kunnskap og verktøy til bruk i opplæring av minoritetsrådgivere, og i tillegg til kunnskapsoversikten over relevant forskning på feltet, inneholder rapporten en avgrenset

⁴⁸ Brenna 2006

⁴⁹ Aarseth, Lidén og Seland 2008

kvalitativ studie, foretatt av Institutt for samfunnsforskning (ISF). Prosjektet heter *Dialogarbeid i skolen om verdikonflikt og livsvalg på oppdrag fra IMDi*. Jeg vil i drøftingskapitlet vise til deler av funnene fra denne kvalitative studien.

Her i kapittel 3.1 vil jeg nå først vise til noen hovedtendenser innen migrasjonsforskning og forskning på de unge, og deretter tre større kvantitative studier som gir et overblikk over livssituasjonen til unge med innvandrerbakgrunn.

Aarseth, Lidén og Seland⁵⁰ skriver at forskning på spørsmål knyttet til migrasjon først kom i gang i Norge samt Sverige og Danmark i forbindelse med arbeidsmigrasjonen på 1960- og 70-tallet, og at disse tidligere studiene i hovedsak fokuserte på temaer som økonomi, arbeid og utdanning.⁵¹ Først i senere tid ble forskningen rettet mer mot immigrantenes religiøse identitet, og her kan Ahlberg⁵² og Jacobsen⁵³ nevnes. Aarseth m.fl. fastslår at norske innvandrerforskere først på 1990-tallet markerte seg i massemedia med en viss styrke og med ulike synspunkter, og flere forskere viser til et skifte i forskningsdebatten på denne tiden.⁵⁴ Denne endringen innebar blant annet en kritikk av tidligere innvandringsforskning, samt en debatt i forskningsmiljøet om hvordan man skulle forske på og formidle kunnskap om mennesker med innvandrerbakgrunn. Aarseth m.fl. viser videre til at enkelte forskere, deriblant Lien⁵⁵ og Wikan⁵⁶, kritiserte andre forskere for å ha for aksepterende holdning til «den andre» og for kritisk holdning til «oss selv» i innvandrings- og minoritetsforskningen i Norge. Denne posisjonen har igjen blitt kritisert for å ha et manglende refleksivt forhold til egen majoritetsidentitet, samt at den ikke problematiserer «norskhet», skriver Aarseth m.fl. Dette bidrar til å forsterke skillet mellom majoritet og minoritet, «oss»-«dem».⁵⁷

I forskningen på unge med innvandrerbakgrunn de siste 10-15 årene, kan det skilles mellom tre hovedtendenser når det gjelder teoretisk perspektiv, og her refererer jeg til Aarseth m.fl. sin gjennomgang av disse: 1) «Å falle mellom to kulturer». Her oppfattes foreldrenes kultur og tilhørighet til fellesskapet med opprinnelse i minoritetsmiljøer ofte som begrensende for de unges livsutfoldelse, og relasjonen til foreldre eller autoriteter i minoritetsmiljøene forstås først og fremst som en maktrelasjon. Kultur blir her sett på som et maktmiddel. Nært

⁵⁰ Vil heretter bli referert til som Aarseth m.fl. 2008

⁵¹ Brekke 1999, her referert i Aarseth m.fl. 2008

⁵² Ahlberg 1990

⁵³ Jacobsen 2002

⁵⁴ Anderson 2000, Fuglerud 2001, Gullestad 2002

⁵⁵ Lien 1991, 1993, 1997

⁵⁶ Wikan 1995, 2002

⁵⁷ Her kan det vises til forskere som Anderson 2000, Borchgrevink og Brochmann 2003, Fuglerud 2001, 2003, Gullestad 2002 og Jacobsen 2002

relatert til dette perspektivet er en kulturalistisk forståelse av identitet, tro og praksis, der disse anser å reflektere tradisjon og kontinuitet i migrantbefolkningen.⁵⁸

2) *Hybriditetsforskning*. Et alternativ til den dominerende bekymrede innfallsvinkelen i forskning på unge med innvandrerbakgrunn, har vært et fokus på ungdomskulturer som noe som går på tvers av etniske, kulturelle og nasjonale grenser. Aarseth m.fl. skriver at perspektiver i denne forskningen betoner nye kreolske og hybride⁵⁹ identitetsprosjekter til unge, der disse kan hente impulser både fra moderne vestlig ungdomskultur samt fra foreldrenes hjemland.⁶⁰ Kultur er her noe som velges og skapes gjennom aktive valg, og motsetninger i de unges livssammenheng blir her sett på som ressurser for kreativ utfoldelse. Denne typen identitetsteorier, som ofte blir brukt i forskning på ungdomskulturer og nye kulturelle uttrykk som klær, musikk og tekster, har fått innvendinger mot seg som går på at de mangler en kjønnsdimensjon, samt at de i liten grad forholder seg til maktrelasjoner.⁶¹

3) *Kroppsliggjøring*. En tredje tendens i forskningen, har vært en vektlegging av kroppsliggjort kunnskap, primærsosialisering og familiens betydning.⁶² Denne tendensen er ofte presentert som et motargument mot den ovenfornevnte tendensen, skriver Aarseth m.fl. Her vektlegges det prerefleksive i større grad, som vil si det som ikke tematiseres og drøftes, og videre hvilke måter dette preger våre handlinger og vår selvforståelse.⁶³ Selve begrepet kroppsliggjøring brukes for å blant annet beskrive hvordan erfaringer, normer og verdier lagres i kroppen og er med på å forme hvordan vi handler i og erfarer verden, skriver Aarseth m.fl. Dette skjer uten at vi er bevisst eller reflekterer over det.

Til tross for at disse tre tendensene til en viss grad er reaksjoner på hverandre, er perspektivene også samtidige. De er med andre ord ikke nødvendigvis motsetninger.⁶⁴

Jeg vil nå vise til tre større kvantitative studier, da jeg mener disse danner teoretisk bakteppe for *min* oppgaves tematikk: *International Comparative Study of Ethnocultural Youth 2006, Ung i Oslo 2006* og *Levekårsundersøkelse fra Statistisk sentralbyrå*, også fra 2006.

I *International Comparative Study of Ethnocultural Youth (ICSEY)*, har 5000 ungdommer med innvandrerbakgrunn fra 13 ulike land, deriblant Norge, deltatt gjennom å

⁵⁸ Aarseth m.fl. 2008 s. 11

⁵⁹ Med hybriditet og kreolisering menes hvordan identiteter og kulturelle tradisjoner er en blanding av en rekke ulike kulturelle tradisjoner og forståelser. Begrepene har i denne sammenheng blitt brukt for å begrepsfeste ungdomskulturer som er en sammenblanding av ulike kulturelle tradisjoner, skriver Aarseth m.fl.

⁶⁰ Aarseth m. fl. 2008 s. 11

⁶¹ Her kan nevnes Anderson 2000, Bredal 2004, Mørck 2000

⁶² Eksempelvis Bredal 2004, Lidén 2005, Prieur 2004, Strandbu 2004, Østberg 1998, 2003

⁶³ Aarseth m.fl. 2008 s. 11

⁶⁴ Aarseth m.fl. 2008 s. 12

svare på spørsmål.⁶⁵ Også en rekke foreldre har deltatt. Ungdommene er i alderen 13-18 år, og svarene forteller mye om hvor tilfredse eller ikke ungdommene er, og om stress og problemer i hjemmet og på skolen. Ifølge Aarseth m.fl. viser undersøkelsen at ungdom med innvandrerbakgrunn *ikke* skiller seg negativt ut. I noen tilfeller er de faktisk *mer* fornøyde og tilpassede enn majoritetsungdom, en tendens som også kom tydelig frem i funnene fra Norge. Studien viser at innvandrerungdom og deres foreldre tror de har flere forpliktelser overfor familien og færre individuelle rettigheter enn majoritetsungdom, samt at immigrantfamilier fra ikke-europeiske land i større grad støtter verdier om gjensidig avhengighet enn det som er tilfelle med de med europeisk bakgrunn.⁶⁶ Til tross for dette viser studien at innvandrerungdom *ikke* har flere tilpasningsproblemer enn sine jevnaldrende med norsk bakgrunn. Imidlertid er dette generelle konklusjoner. Det eksisterer selvsagt individuelle forskjeller samt forskjeller mellom de ulike innvandregruppene som er undersøkt. I Norge uttrykker til eksempel pakistanske ungdommer større tilfredshet med livet enn de med norsk bakgrunn, mens de med tyrkisk bakgrunn viser mindre tilfredshet, skriver Aarseth m.fl.

Forskerne bak studien fremmer at ungdommene benytter seg av fire ulike strategier for egen tilpasning, og den gruppen som ut fra studien klarer seg klart best, er de som respekterer foreldrene sine, men som også gjør bruk av majoritetskulturen.⁶⁷ Disse ungdommene velger seg det beste fra flere fellesskap, og scorer høyt på livskvalitet, tilpasning og selvtilit. I den internasjonale studien utgjør denne integreringskategorien rundt halvparten av ungdommene, mens i Norge gjelder dette bare rundt en fjerdedel, som tilsier 29 prosent av de i alt 500 13-18-åringene som har deltatt i undersøkelsen.⁶⁸ Den største gruppen i Norge er den som forskerne har kalt den *etniske*⁶⁹. Om lag 30 prosent av ungdommene tilhører denne gruppen, som orienterer seg mot foreldrekulturen, snakker eget språk samt har venner fra egen etnisk gruppe. Disse scorer bra på den psykiske helsen, men dårligere når det gjelder tilpasning til skole og samfunnet for øvrig, skriver Aarseth m.fl. Disse ungdommene ønsker integrering, men søker sitt eget fellesskap når de ikke klarer dette.⁷⁰ Verst ut kommer den *diffuse* gruppen, som verken kjenner seg hjemme i foreldrenes kulturelle bakgrunn eller i den norske.⁷¹ Disse ungdommene scorer i undersøkelsen lavt både på livskvalitet og skoletilpasning. De behersker språket dårlig,

⁶⁵ Den norske delen av undersøkelsen er foretatt av professor David Sam ved UiB.

⁶⁶ Aarseth m.fl. 2008 s. 18

⁶⁷ Aarseth m.fl. 2008 s. 19

⁶⁸ Aarseth m.fl. 2008 s. 19

⁶⁹ Ut fra en akkulturasjonsprofil tilhører denne gruppen en segregeringsprofil.

⁷⁰ Aarseth m.fl. 2008 s. 19

⁷¹ De er marginalisert.

sliter ofte med dårlig psykisk helse og står i fare for å utvikle antisosial atferd.⁷² I Norge utgjør denne gruppen 27 prosent. Den fjerde kategorien kaller forskerne for den *nasjonale typen*, en kategori som bare passer på 15 prosent av de norske ungdommene. Disse går helt opp i den nasjonale identiteten på *bekostning* av sin kulturelle bakgrunn.⁷³ De bryr seg lite om familien og deres nettverk, og snakker bare majoritetsspråket.⁷⁴ Ifølge studien scorer disse ungdommene ikke høyt på livskvalitet og de greier seg ikke spesielt bra. Undersøkelsen dokumenterer med andre ord at det å gi avkall på familienettverk og de kulturelle tradisjoner familien representerer, er en dårlig strategi. Aarseth m.fl. poengterer videre at flere minoritetsungdommer i Norge enn i andre land opplever å bli diskriminert, noe som muligens kan henge sammen med at såpass mange tilhører den diffuse gruppen.⁷⁵

Surveyundersøkelsen *Ung i Oslo 2006* er foretatt av forskningsinstituttet NOVA, med 11.500 respondenter i Oslo i alderen 14-17 år. Undersøkelsen er en oppfølging av *Ung i Oslo 1996*. Dataene fra *Ung i Oslo 2006* er presentert i flere rapporter, og jeg velger her å vise til rapporten *Møter i det flerkulturelle*, skrevet av Tormod Øia og Viggo Vestel⁷⁶. Aarseth m.fl. oppsummerer her at et slående funn i undersøkelsen er økningen av andelen unge med innvandrerbakgrunn som i 2006 ser seg selv som norske. Fra 46 prosent i 1996 var det i 2006 71 prosent av unge med innvandrerbakgrunn født i Norge som anså seg selv som norsk.⁷⁷ Samtidig oppfatter mange med innvandrerbakgrunn seg som «utlending», og undersøkelsen viser at flertallet av unge med innvandrerbakgrunn vektlegger viktigheten av å leve i samsvar med kultur og tradisjon fra foreldrenes opphavsområder. Aarseth m.fl. oppsummerer videre at det har blitt vanligere å bruke enten norsk eller norsk i kombinasjon med morsmålet hjemme, men at det å definere seg som «norsk» ikke utelukker at man også oppfatter seg som «utlending» eller at man er opptatt av foreldrenes kultur og tradisjon.⁷⁸ En økt bruk av norsk språk i hjemmene innebærer heller ikke at kulturelle tradisjoner fra hjemlandet blir mindre viktige, understreker Aarseth m.fl. I undersøkelsen finner forskerne ingen tendens blant unge med innvandrerbakgrunn til å isolere seg og utvikle vennskapsmønstre der de kun har venner med samme bakgrunn som dem selv. Tvert imot er det en økning fra 1996 til 2006 i antallet venner med norskfødte foreldre blant ungdom med innvandrerforeldre.⁷⁹

⁷² Aarseth m.fl. 2008 s. 19

⁷³ De er assimilert.

⁷⁴ Aarseth m.fl. 2008 s. 19

⁷⁵ Aarseth m.fl. 2008 s. 19

⁷⁶ Øia og Vestel 2007

⁷⁷ Aarseth m.fl. 2008 s. 20

⁷⁸ Aarseth m.fl. 2008 s. 20

⁷⁹ Aarseth m.fl. 2008 s. 20

Rapporten *Levekår blant unge med innvandrerbakgrunn. Unge oppvokst i Norge med foreldre fra Pakistan, Tyrkia og Vietnam*⁸⁰ er den tredje og siste studien jeg vil vise til her. Denne baserer seg på intervjuer med unge i alderen 16-25 år som enten er født i Norge eller innvandret til Norge før de fylte seks år, med begge foreldre født i Pakistan, Tyrkia eller Vietnam. Noe som kommer frem av denne rapporten er at unge med innvandrerbakgrunn er mer plaget av nervøsitet, redsel og tungsinn enn andre unge.⁸¹ 95 prosent av de intervjuede oppgir at de har gode venner i Norge, og bare tre av ti oppgir at de ikke har noen gode norske venner, skriver Aarseth m.fl. En ikke ubetydelig andel føler ifølge rapporten seg diskriminert enten på arbeidsmarkedet, av skole eller av politi eller utested, og nesten halvparten oppgir at de på ett eller annet tidspunkt har følt seg forskjellsbehandlet.⁸² 72 prosent av unge med innvandrerbakgrunn oppgir i undersøkelsen at de føler godt over middels samhörighet med Norge.

Aarseth m.fl. oppsummerer funnene i disse tre rapportene ved å peke på et samsvarende bilde av livssituasjonen for unge med innvandrerbakgrunn. Tilknytning til familienettverk og kulturelle tradisjoner ser ikke ut til å være et hinder for vellykket integrering (snarere tvert imot), og det er i stor grad mulig å føle tilhörighet til Norge og til andre land på samme tid. Samtidig viser dataene at mange unge med innvandrerbakgrunn opplever forskjellsbehandling og diskriminering, i tillegg til dårlig psykisk helse og sosial kontroll.⁸³

3.2 Å være en kulturpendler

Jeg vil i denne delen vise til to viktige termer som er avgjørende å vite noe om for å kunne sette seg inn i situasjonen til unge som lever med to kulturer, nemlig hva som kjennetegner *vi-samfunn*⁸⁴ og *jeg-samfunn*⁸⁵. Jeg velger her å gjengi Brenna sitt oppsett av disse to samfunnsforståelsene:⁸⁶

I et *vi-samfunn* er storfamilien sentral, og besteforeldre, tanter, onkler, fettere og kusiner er en like viktig del av familien som mor, far og søsken. Det er ikke uvanlig at besteforeldre samt tanter og onkler setter grenser og er aktivt med i oppdragelsen av barna. I et *jeg-samfunn* er storfamilien mer perifer, og det er i hovedsak kjernefamilien, mor, far og søsken, som utgjør

⁸⁰ Løwe 2008

⁸¹ Aarseth m.fl. 2008 s. 20

⁸² Aarseth m.fl. 2008 s. 20

⁸³ Aarseth m.fl. 2008 s. 21

⁸⁴ Kulturer basert på kollektivistiske verdier

⁸⁵ Kulturer med individualistiske verdier

⁸⁶ Brenna 2006 s. 65-66

familiens rammer. I et vi-samfunn er høy alder tegn på visdom, ved at de eldre sitter inne med livserfaring, livskunnskap, autoritet og makt. I et jeg-samfunn er det derimot barna som er fremtiden, og kunnskapen som de eldre har kommer til kort i forhold til samfunnsutviklingen. I et vi-samfunn blir man født inn i definerte roller hvor man har spesifikke rettigheter og plikter å forholde seg til. I et jeg-samfunn blir den enkelte betraktet som et selvstendig individ som har rett til å utvikle seg med egne tanker og meninger. Barn skal i et vi-samfunn vise respekt for de voksne samt være lydige. Alle avgjørelser blir tatt av de voksne, og barna bruker «De/Dem» når de forholder seg til voksne. De skal ikke si imot de voksne, men være lojale og ukritiske. I et jeg-samfunn skal barna derimot oppdras til selvstendighet. De skal få friheten til å velge og lære noe av sine valg, samtidig som at valgene skal gjøres innenfor rammer som er satt av de voksne. Barna blir her opplært til å være kritiske samt til å drøfte og diskutere. I et vi-samfunn legger barn seg når de blir trøtte, de spiser når de blir sultne, de er ute og leker til de blir ropt inn, og de sovner gjerne i sofaen og blir lagt i sengen når foreldrene går til sengs. I et jeg-samfunn har barn faste leggetider og faste utetider. Foreldrene holder streng kontroll på hva barna ser på tv samt hvor lenge de ser på tv. I et vi-samfunn sover barna gjerne i foreldrenes seng. De sitter mye i fanget til de er ganske store, og viser fysisk nærhet når de hilser eller sitter og prater sammen. Her nevner Brenna eksempelvis det å holde hverandre i hendene, rundt skuldrene og lignende. I et jeg-samfunn er den fysiske nærheten mer begrenset. Barna sover i egne senger på egne rom, og jo større barna blir, jo mindre fysisk nærhet blir det gjerne. I et vi-samfunn får man kjærlighet så lenge man følger storfamilien og foreldrenes ønsker. Man lever på andres premisser. Man skal dessuten være lojal mot religionen og mot egen gruppe, og gruppen fungerer som kontrollører og «natteravner», skriver Brenna. I et jeg-samfunn blir man elsket uansett, og familiens interesser skal ikke være utgangspunkt for å få kjærlighet. Man er ikke bundet til religionen eller gruppen. I et vi-samfunn er man opptatt av å bevare sin ære i andres øyne. Ære har fire ulike dimensjoner: sosial gruppe, økonomi, seksualitet og kjønn. I et jeg-samfunn legges det først og fremst vekt på individets egen samvittighet. Når barna i et vi-samfunn kommer i puberteten, blir det strengere grenser. De skal nå vise ansvar på tvers av generasjonsskiller, og de skal ta vare på familiens ære. I et jeg-samfunn får barnet, når det kommer i pubertetsalder, støtte både fra foreldrene og samfunnet til å løsrive seg fra foreldrene både fysisk og emosjonelt. I vi-samfunn er det foreldrene som velger ektefelle for barna, ved at det inngås en avtale mellom to familier. I jeg-samfunn velger den enkelte selv ektefelle, og ekteskapet bygger på kjærlighet. Det er en avtale mellom to personer.⁸⁷

⁸⁷ Hele dette avsnittet er basert på Brenna 2006 s. 65-66

Det som er viktig å understreke her, er at ingen land har en ren jeg-tenkning eller en ren vi-tenkning. Som Brenna presiserer, kan vi alltid finne samfunn som står for en jeg-tenkning i land hvor det er en dominerende vi-tenkning, og motsatt. Hvor strengt en følger de ulike tradisjonene, varierer fra hjem til hjem og fra menneske til menneske.⁸⁸

Unge som lever i Norge (jeg-samfunn) med foreldre fra en vi-kultur, må gjerne pendle litt fra den ene virkeligheten til den andre i hverdagen. Brenna skriver at de aller fleste barn takler denne pendlingen. De sammenligner og reflekterer over erfaringer og perspektiver, og paradoksene i de ulike situasjonene blir mer synlige.⁸⁹ Brenna hevder at dette gir individet utvidede referanserammer samt et erfaringspekter som de som har vokst opp med bare én kultur ikke har. Disse barna går ut og inn av ulike roller, og tilpasser seg rollene uten store problemer. Brenna refererer til disse barna som *bindestreksbarn*⁹⁰, og hevder disse etter hvert utvikler en evne til rolleskifte som foreldrene deres ikke har, og heller ikke mange i majoritetssamfunnet. Brenna har gjennom eget arbeid samt artikkelen «Snakk med oss! – Om etniske minoriteter og multikulturalisme i høyere utdanning»⁹¹ sammenfattet de viktigste karakteristikker ved en multikulturell identitet. Denne listen vil jeg gjengi her, da den sier noe vesentlig om den kompetansen og de egenskapene unge som lever med to kulturer besitter:⁹²

- det å raskt oppfatte hvilken virkelighet eller kontekst man er i
- det å raskt aktivere det «riktige» settet med væremåter og normer
- det å raskt velge det handlingssettet som passer best i konteksten, samtidig som man beholder «seg selv» og sin integritet
- det å utvikle strategier og manøvrering i ulike kontekster
- det å ha opparbeidet seg en endringsdyktighet med hensyn til raske omstillinger
- det å ha kjennskap til flere språk, både verbalt og nonverbalt
- det å ha flere referanserammer og koder
- det å være kreativ når det gjelder å påvirke til eventuelle endringer i de «sfærene» man ferdes i
- det å ha kjennskap til og erfaringer fra flere virkeligheter
- det å tåle utstøting og avvisning uten å ta for mye «skade»

⁸⁸ Brenna 2006 s. 59 og s. 68

⁸⁹ Brenna 2006 s. 58

⁹⁰ For eksempel somalisk-norsk, tyrkisk-norsk, marokkansk-norsk

⁹¹ Skrevet av Anne Marie Otterstad og Aslaug Andreassen Becker

⁹² Dette oppsettet vil bli direkte gjengitt fra Brenna 2006 s. 58-59

- det å være i en prosess der noe kjent stadig møtes med noe ukjent, og der erfaring og sammenligning av begge fenomenene fører til en slags distanse i vurderingen
- det å ha evne til å være både observatør og aktør i én og samme situasjon fra flere ulike vinkler
- det å ha evne til rolleskifte som mange andre ikke har
- det å inneha et utvidet repertoar av normer, væremåter og konvensjoner, inklusiv religionsrelaterte normer og tradisjoner
- det å ha utviklet en evne til å ta andres perspektiv og finne både likheter og ulikheter relatert til virkeligheter som kan eksistere ved siden av hverandre

Barn og unge som står med ett bein i et jeg-samfunn og ett bein i et vi-samfunn, opplever ofte krysspress, ved at de skal velge mellom verdier fra to motstridene virkeligheter, samt forholde seg til to ulike oppdragelsesformer.⁹³ Skolen har sine forventninger til barnet (jeg-kultur), mens hjemmet har sine (vi-kultur). Her presiserer Brenna hvordan foreldrene gjerne ønsker å videreføre sine verdier og tradisjoner til barna og dermed ønsker minst mulig fornorskede barn, mens samfunnet forventer tilpasning og ønsker at barna skal bli mest mulig «norske» for å få aksept i det norske samfunnet. Det er samtidig majoriteten som sitter med makten til å definere når noen er «norsk» eller «innvandrere». Det varierer fra barn til barn hvordan de klarer å takle en slik pendling mellom kulturer.⁹⁴

Brenna skriver at kulturpendlingen gir barna og de unge en samtaleform som blir en blanding mellom det kollektive og det individorienterte samfunnets koder. Mange av de som kommer fra hjem der foreldrene vektlegger respekt og lydighet, snakker i *De*-form når de forholder seg til foreldrene, eldre mennesker og andre autoriteter.⁹⁵ Mange er også opplært til at de ikke skal bruke navnet når de snakker til voksne, men heller omtale dem som *tante*, *onkel*, *bror*, *søster*, osv. Ved å bruke høflig tiltale, plasserer man en person høyere oppe i et hierarki, og på denne måten viser man den andre respekt, skriver Brenna. Hun fastslår videre at ved å omtale en fremmed som *bror*, viser man ikke bare vedkommende respekt, men skaper også et skille som viser hvilken avstand og samtidig hvilken «nærhet» man ønsker å ha til den andre. Foreldrene og de andre i minoritetsmiljøet er kjent med disse kodene, og når barna befinner seg i minoritetsmiljøet, er det helt naturlig for dem å bruke disse kodene i kommunikasjon med andre. Å prate i *du*-form ville være både unaturlig og uhøflig, skriver Brenna.

⁹³ Brenna 2006 s. 60

⁹⁴ Brenna 2006 s. 60

⁹⁵ Brenna 2006 s. 61

Ungdom med bindestreksidentitet kjenner imidlertid også kodene i majoritetssamfunnet, og vet at *De*-formen og *tante-/onkel*-tiltalen ikke brukes her. De modifierer og tilpasser atferden sin og bruker kodene som gjelder i de ulike virkelighetene, på en naturlig måte.⁹⁶ De sitter inne med en unik kommunikasjonskompetanse, nettopp gjennom sin erfaring med kulturpendling og de utvidede perspektivene de får gjennom det, skriver Brenna. Hun viser til at de unge kan snakke om kjærester og frihet og ha meninger om mye når de prater med personer fra majoritetssamfunnet eller andre med bindestreksidentitet. Når de er med foreldrene eller andre personer som representerer ære-skam-samfunnet, blir det imidlertid ikke riktig å snakke om slike ting. Da er det mer naturlig å spørre «tante» om hvordan det går med ryggsmertene hennes, eller om slekten i hjemlandet.⁹⁷

Barn og unge med bindestreksidentitet⁹⁸ vokser opp med flere kulturer, ikke mellom to kulturer, hevder Brenna. Dette betyr at deler av de ulike virkelighetene er inkludert i det indre på en slik måte at barnet/den unge utvikler en flerkulturell kompetanse som er forankret i to eller flere kjente virkeligheter.⁹⁹ For at barn og unge skal kunne oppnå en slik trygg identitet, hevder Brenna at de voksne må legge forholdene til rette slik at det blir mulig å gjøre valg av *verdier*, ikke tvinge barn til å gjøre valg av *kulturer*.

Mange barn og unge som lever med to kulturer klarer å se mulighetene som ligger i det indre kaoset. De har et bevisst forhold til sin indre kompetanse og benytter seg av den i hverdagen.¹⁰⁰ Samtidig gjør de sine egne verdivalg på egne premisser, som er tilpasset begge samfunn, skriver Brenna. Imidlertid er det ikke alle som klarer å leve med dette indre kaoset, og når de ikke får aksept verken hjemme eller i samfunnet, kan enkelte rett og slett gi opp. Brenna fremhever her hvordan mange barn har opplevd at uansett hva de velger å gjøre, møter de negativ kritikk fra omgivelsene. Det som blir moralsk riktig i den ene virkeligheten, blir umoralsk i den andre, skriver hun. Når de nærmeste ikke gir dem aksept fordi de ikke følger deres kulturkoder, og samfunnet ikke gir dem aksept fordi de heller ikke følger deres koder godt nok, velger mange å søke til andre barn/unge som også har opplevd avvisning både hjemme og i samfunnet.¹⁰¹ Mange kan bli aggressive og sinte på den voksne verden, og det er nok ikke lett å være lojal overfor et samfunn som ikke virker inkluderende, fastslår Brenna.

⁹⁶ Brenna 2006 s. 62

⁹⁷ Brenna 2006 s. 63

⁹⁸ Mestrer koder fra flere ulike virkeligheter. Kan raskt navigere fra den ene virkeligheten til den andre, uten å miste seg selv. Plukker verdier fra begge virkelighetene og gjør verdivalg som er riktig for en selv (Brenna 2006 s. 72).

⁹⁹ Brenna 2006 s. 73

¹⁰⁰ Brenna 2006 s. 78

¹⁰¹ Brenna 2006 s. 78

Et annet moment som er vesentlig å ta med i denne sammenheng, er hvordan møtet med foreldrenes hjemland kan avdekke at de unge kjenner seg fremmede også der. Til tross for at utseendet deres forteller at de tilhører den etniske gruppen som er der, er deres holdninger, tenkning og non-verbale kommunikasjon ikke i samsvar med de andres. Mange blir i møtet med foreldrenes hjemland bevisst på hvor «norske» de faktisk er blitt.¹⁰² Jeg vil understreke denne typen erfaring med en beretning hentet fra Kumar:

Men sist gang jeg var i Colombia, for et halvt år siden, dukket det opp en vond følelse i meg. Jeg begynte å lengte tilbake til Norge etter noen få uker. Jeg ville hjem. Jeg følte at jeg ikke kunne nok om den colombianske ungdomskulturen. Jeg forstod ikke humoren deres. Jeg visste heller ikke hvordan jeg skulle oppføre meg. Selv om det var mitt land jeg var i, var det så mye jeg ikke mestret for å kunne fungere normalt. Jeg følte meg litt utenfor, som en innvandrer. Det var vondt å være innvandrer der også. Selv om jeg var lik utseendemessig, var jeg svært forskjellig fra dem både når det gjaldt tenkning, kroppsspråk og spontane reaksjoner. Jeg lo der de andre ikke lo, jeg tiet og syntes ting var helt tåpelige når de andre skrattet. [...] Etter noen få dager fant jeg ut at jeg ikke passet i det miljøet. Gang på gang ble jeg minnet på at jeg var en innvandrer, en gjest. [...] Nå vet jeg at jeg er innvandrer både i Colombia og i Norge.¹⁰³

Dette sitatet beskriver hvordan denne personens indre annerledeshet blir mer synlig i foreldrenes hjemland. Lignende erfaringer kommer også frem i mitt eget empiriske materiale. Med dette teoretiske bakteppet til tematikken å leve med to ulike kulturer, skal jeg i det følgende se nærmere på nettopp min egen innsamlede empiri. Jeg har delt funnene mine inn i fire hovedkategorier, og jeg benytter meg av direkte sitat fra intervjuene kombinert med teoretisk materiale fra særlig Brenna, men også blant annet Jacobsen, Salole, Prieur og Roald når jeg nå går i gang med å belyse mine funn.

4 Presentasjon og drøfting av funn

De fire hovedkategoriene jeg har delt funnene mine inn i, består av følgende: **1) Norsk eller utlending?** **2) Krysspress og det å leve et dobbeltliv,** **3) Små og store krenkelser i hverdagen** og **4) Islam for meg.** Disse er igjen inndelt i underkategorier. I min gjennomgang og drøfting av funnene, vil jeg la jentenes egne stemmer være eksplisitt og betydelig representert i form av direkte utdrag fra intervjuene. Dette er et bevisst valg fra min side. Jeg er av den oppfatning at jentenes egne ord har verdi og aktualitet når det kommer til selve

¹⁰² Brenna 2006 s. 79

¹⁰³ Kumar 1997 s. 95, her referert fra Brenna 2006 s. 79

belysningen av problemstillingen om hvordan muslimske jenter i et tettsted på Vestlandet erfarer det å leve med to ulike kulturer. Ved å la informantenes egne formuleringer få eksemplifisere og konkretisere de ulike temaene, mener jeg verdifull informasjon kommer til uttrykk. Det er jentenes individuelle erfaringer som skal stå i fokus.

4.1 Norsk eller utlending?

Flere av informantene gir uttrykk for at de ikke ser på seg selv som norsk. Dette til tross for at de har bodd i Norge hele eller mestedelen av livet sitt. Imidlertid uttrykker også flere av informantene at de kjenner seg *både* norsk og f.eks. øst-afrikansk. De som hevder at de *ikke* kjenner seg norsk, formidler at de er mest emosjonelt knyttet til den etniske identiteten som foreldrene representerer. Det er også særlig én informant som gir uttrykk for at hun anser seg selv som verken det ene eller det andre. Sistnevnte kan være en smertefull erfaring, noe jeg kommer tilbake til i underkapitlet om å være et «verken-eller» (kapittel 4.1.2). Årsakene til hvorfor flere av informantene ikke ser på seg selv som norsk, er noe av det jeg vil forsøke å belyse i dette kapitlet. Funnene som presenteres i kapittel 4.3 (*Små og store krenkelser i hverdagen*) vil trolig også ha relevans i denne sammenheng.

4.1.1 Et «både-og» eller et «enten-eller»?

Ut fra empirien jeg fikk inn, erfarer jeg at termene «norsk» og for eksempel «nord-afrikansk» er sterkt knyttet opp mot *levemåte*. Det handler mye om tradisjoner og verdier, og i hvilke tilhørigheter jentene kjenner seg mest *emosjonelt* tilknyttet. Også islam som religion er sterkt forankret i jentenes identiteter. Flere av informantene mine ser på norsk kultur og egen opprinnelseskultur ut fra en forståelse om at grupper konstituerer seg, identifiserer seg og identifiseres som kulturelt forskjellig fra andre grupper.¹⁰⁴ Dette medfører igjen at mange av dem snakker om forskjellen mellom «oss» eller «vår kultur» og «de norske» (de andre). Kanskje er det særlig foreldregenerasjonen som skiller mellom «oss» og «dem». Hos majoriteten er denne forståelsen motsatt. Her refereres det til «vi nordmenn», «vi som har bodd her i generasjoner» kontra «dere utlendinger», «dere som har flyttet inn til Norge». Brenna poengterer at det først og fremst er barna og de unge som står med ett ben i hver kultur som merker denne maktkampen om å definere hverandre.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Jfr. Jacobsen 2002 s. 72

¹⁰⁵ Brenna 2006 s. 50-51

Et spørsmål jeg stilte alle, var om de ser på seg selv som norsk, som nord-afrikansk/øst-afrikansk osv, som noe midt i mellom, som ingen av delene, eller kanskje begge deler like mye. En av informantene mine uttrykker det på denne måten:

I: Ehm, på en måte når ej¹⁰⁶ e med venner ute, så føle ej mej¹⁰⁷ mer norsk, og når ej e hjemme så føler ej mej mer [etnisk tilhørighet]. Men når ej e aleine så føler ej mej som mej sjøl. [Latter]. Ej vet ikkje.

R: Ja, da føler du at du kan være dej *sjøl*?

I: Ja, da he¹⁰⁸ ej liksom begge to, da kan ej bare gjøre begge deler, være muslim, [etnisk tilhørighet], og alt det der, og norsk samtidig. Men når du e¹⁰⁹ med venner, så må du glemme av og til nåkke, og når du e med mamma og pappa, må du glemme av og til norske ting.

R: Men syns du det går greit, eller e det slitsomt?

I: Ehm, av og til e det slitsomt og av og til ikkje slitsomt. Fordi av og til e det sånn at pappa og mamma ikkje forstår deg, og av og til vennene dine ikkje forstår...så blir dei berre sur og sinna og så blir det bare «ååå, la mej være, du skjønner jo ikkje, berre glem det». Og så berre, klarer du ikkje snakke meir... Det e av og til folk ikkje skjønner deg...at du he to ting du må tenke over samtidig...begge to e viktig for mej og begge to folk ikkje skjønner det....

Her ser vi at denne jenta i seg *selv* ikke har problemer med å forholde seg til begge de kulturelle tilhørighetene samtidig. Når hun er alene, kan hun være både norsk og øst-afrikansk, uten å føle seg splittet. Først i møtet med omgivelsene sine blir hun bevisst på denne forskjellen, at hun må tilpasse seg avhengig av hvilken kontekst hun er i. Det ser ut til å ha å gjøre med *andres* forventninger til hvordan hun skal oppføre seg. Som jeg viste til i kapittel 3.2 om det å være en kulturpendler, blir barn og unge som lever med to kulturer ofte gode på nettopp dette å foreta rollebytter tilpasset de ulike sfærene de befinner seg i. De utvikler en flerkulturell kompetanse¹¹⁰. Denne jenta ser ut til å mestre overgangen mellom de ulike sfærer fint, selv om det noen ganger blir slitsomt, fordi krysspresset blir for stort. Når verken de norske vennene eller foreldrene forstår henne, og ved at det tidvis blir stilt motstridende forventninger til henne, kan hun føle seg dratt i ulike retninger.

Denne samme jenta reflekterer videre over det kravet hun opplever ligger i majoritetssamfunnet, om at en må være *lik* majoritetsbefolkningen for å bli akseptert som norsk:

I: På en måte, folk syns at hvis du skal være norsk, så må du kle på dej sånn som norske, snakke sånn som norske, gjøre alt sånn som norske. Men ej syns ikkje det. Ej syns at hvis du e dej sjøl og kan snakke norsk og he norske venner og jobber og bor i landet og du he norsk statsborgerskap, så e du faktisk norsk, sant? [...]. Hjemme e jo ikkje bare der du blir født, hjemme e jo der du vokser opp og gjør masse ting og he livet ditt, framtida di...det e det som e hjemme.

¹⁰⁶ «ej» og «e» = jeg

¹⁰⁷ «mej» og «me» = meg

¹⁰⁸ «he» = har

¹⁰⁹ «e» er også dialektform for «er»

¹¹⁰ Se kap. 3.2, s. 24-25

Her vil jeg vise til Brenna, som hevder at det nettopp er majoriteten som sitter med makten til å definere når noen er «norsk» eller «innvandrere».¹¹¹ Dette kan nok oppleves som frustrerende hos den enkelte som selv anser eller *ønsker* å anse seg selv som norsk, men som stadig opplever å få påskrevet merkelapper som «minoritet», «innvandrere», «utlending». Individuer blir på denne måten plassert i trange «båser». Her tenker jeg at majoritetsbefolkningen sitter med et like stort ansvar som minoritetene selv når det kommer til integrering. For hvordan kan noen bli integrert i et samfunn der majoritetsbefolkningen ikke tillater en å få føle seg som hjemme? Brenna hevder at integrering nettopp handler om å inkludere mennesker i et fellesskap.¹¹² Hun fremhever at det å bli integrert like mye handler om å bli behandlet som likeverdig, få definere seg selv samt få delta i en dialog, som det å kunne språket og følge de regler som gjelder.¹¹³ Therese Sand skriver at hvor mye minoritetsmedlemmene enn prøver å tilpasse seg, kan de ikke bli integrert i ordets rette betydning hvis ikke vertsbefolkningen også åpner sine dører.¹¹⁴

På spørsmålet mitt om hva min informant kjenner seg mest, norsk eller øst-afrikansk, svarer hun følgende:

I: Ej føle begge deler, for ej gjør jo begge deler samme. Ej tenke ikkje over, liksom, om ej e norsk eller [etnisk identitet], ej berre tenke over når folk ser på mej veldig stygt, da blir ej berre «eh...», «hva faen ser du på, ej e faen mej norsk ej også!». Da føle ej mej mer norsk, da vil ej liksom være mer norsk. Ellers e ej berre mej sjøl og begge to. Inni mej. [...]. På en måte, når du e med venner og du snakker norsk med venninner og du ler høyt og har det koselig, og så kommer plutselig en person og ser, eller går forbi dej og ser veldig rart på dej. Og da blir du berre «ka i helsikke ser du på?». «Ej snakker norsk, du kan se meg...». [Latter]. Ej blir veldig sur. [...]. Folk kan...noen folk blir bare, når du snakker norsk på en måte, så blir dei bare «ho e ikkje norsk, koffor snakker ho norsk?». Og ej berre «ej bor i landet». [Latter].

Jeg synes dette sitatet understreker det jeg var inne på tidligere, om at det i praksis ikke er den enkelte som selv får definere om en er norsk eller ikke, men *majoriteten*. Utsagnet viser tydelig at denne jenta ikke er «godkjent» som en fullverdig norsk borger. Hun blir sett på som en «utlending». Jeg vil her også ta med en sekvens fra en annen informant, hvor jeg erfarer litt av samme tendensen:

R: Men tenke du på dej sjøl, her i Norge, som utlending?

I: Ja, ej gjør egentlig det. [Latter]. På grunn av forskjellige ting liksom...du får jo liksom uansett oppleve at du e utlending uansett da. Men no når ej bor her så tenke ej aldri over at «åja, e e liksom ikke norsk da», på en måte. Det e liksom ikke noe e tenke så mye over eller bruker energi på, sant. For e...e leve jo akkurat som en norsk en da, e jobba og går på skole og betala skatt og sånn. Det e jo ingen forskjell, det e bare utseende kanskje. Men e har aldri opplevd at e e

¹¹¹ Brenna 2006 s. 60

¹¹² Brenna 2006 s. 45

¹¹³ Brenna 2006 s. 49

¹¹⁴ Sand 2008 s. 37

heilt norsk heller da, for e har jo aldri fått lov til å føle at e e heilt norsk heller, på grunn av de forskjellige folka som får me til å føle me ikke velkommen her da.

Her ser vi igjen at det er majoriteten som sitter med makten til å definere. An-Magritt Hauge hevder at dikotomiseringen av «vi» og «de andre» er en stor hindring når det kommer til det å skape et inkluderende fellesskap, og at en oppdeling av verden i svart og hvit, kristen og muslim, norsk og innvandrere, bidrar til at vi tankemessig lager store, polariserte kategorier som igjen vanskeliggjør en individbasert samhandling.¹¹⁵

En tredje informant opplever imidlertid merkelappen «utlending» på en noe annen måte. Hun sier følgende:

I: Du blir sett som utenlandsk. Fordi du *e* utenlandsk.

Jeg får forståelse av at denne jenta opplever betegnelsen «utlending» som mindre sårende fordi hun selv ikke anser seg som norsk, i motsetning til det særlig den første av informantene over gjør. Jeg utfordrer henne på nettopp dette spørsmålet, og får følgende svar:

I: Altså...e har aldri følt me norsk. Fordi...e ler oftest...når e ser en utlending, og den står der og sir «e e norsk...100% norsk», da tenke e...det e veldig dumt...det føles så urespekt for religionen sin, bakgrunnen sin, kor den kommer fra... Fordi...å være norsk...det handla jo om at...det e'kke kordan du e og kordan du oppføre de og ka du har på de og ka...det e jo oftest kor *blodet* kommer fra... Så med me da, så sir e, «foreldra mine e [navn på land-identitet], e e [etnisk tilhørighet]». Det betyr ikke at...selv om e har norske venna og bor i Norge og har norsk statsborgerskap...det gjør me ikke til en norsk person.

Denne jenta tar avstand fra det å være norsk, til tross for at hun er født i Norge og har bodd hele livet sitt her. Hun poengterer at hun er norsk på *papiret*, men vektlegger dette med hvor blodet kommer fra fremfor eksemplvis levemåte eller motstridende verdier som grunn for ikke å se på seg selv som norsk. I min refleksjon over denne jenta, kommer jeg ikke utenom negative erfaringer hun forteller om senere i intervjuet knyttet til sin hudfarge og kulturelle bakgrunn. Jeg tror dette *kan* være medvirkende årsak til at hun har tatt avstand fra det norske som del av sin identitet. Jeg vil vise til følgende utsagn:

I: Dem så på me og sa «du e utlending». E brukte å si «ja, e e utlending, e kan'ke gjør nåkke med det. E e født sånn liksom». [...]. De fleste guttane som har akseptert me...e blir veldig sjokkert...e ble faktisk jævlig glad over det også...det var at, det var i fjor...e satt me ned, snakka med en fyr, han sa «vet du ka, du e'kke sånn som du brukte å være på ungdomsskolen» og «du har forandra de» og sånt. Og e sa «vet du ka, e har aldri forandra me, det e du som har forandra synspunktet ditt til me». Og e sa «det var dåkke som hata me uten å kjenne me» og e

¹¹⁵ Hauge 2009 s. 32

ble veldig glad når han sa «du vet, vi e ungdomma...men unnskyld for det e gjorde». Og da sa e «tak»...e trengte en person som skulle si unnskyld.

Det at denne jenta først og fremst kjenner seg knyttet opp mot foreldrenes opprinnelige kultur og at hun i liten grad identifiserer seg med det å være norsk, kan ha å gjøre med at hun opplever seg som «annerledes» og «utenfor» i samvær med «norske». Her vil jeg vise til Jacobsen, som ut fra eget forskningsarbeid fremhever hvordan jentenes identitet som eksempelvis tyrkisk/kurdisk/marokkansk osv. nettopp er formulert i en kontekst hvor de kontinuerlig defineres i kontrast til de norske omgivelsene og artikuleres med forestillinger om hva det innebærer å være norsk.¹¹⁶ I kapittel 4.3 vil jeg også komme nærmere inn på tematikken knyttet til krenkelser i hverdagen, som jeg tror har relevans i denne sammenheng.

At det blir feil å kalle seg selv 100% norsk når begge foreldrene er utenlandske, er noe en av de andre informantene også peker på:

I: Altså, e kommer aldri til å si at «e e [etnisk tilhørighet]» eller «e e norsk», det kan e liksom bare ikke si. [...]. Du kan si at du e 50% det eine og 50% det andre hvis faren eller mora di e norsk liksom, det føle e e greit. Men hvis begge foreldra dine e fra samme land...så har du på en måte vokst opp i den kulturen, og så sir du at du e 100% norsk...det blir ganske feil å si...

Her vektlegges mer selve *kulturen* – verdiene, tradisjonen, røttene fra foreldrenes hjemland, og hvordan dette naturligvis setter preg på oppdragelsen. Denne jenta understreker at selv om en er oppvokst i Norge, er en sosialisert til foreldrenes kultur gjennom primærsosialiseringen, som skjer i hjemmet. Aslaug Andreassen Becker vektlegger at det først er når barnet kommer i barnehage- og skolealder at den norske kulturen formelt sett får være med å prege sosialiseringen, gjennom institusjonene barnet har kontakt med.¹¹⁷ Jeg utfordrer informanten min på om hun kjenner seg like mye norsk og nord-afrikansk, og får følgende svar:

I: E tenke på me sjøl som multikulturell, rett og slett. Men mest kanskje norsk, fordi e e født og oppvokst her og...eh, e tror kanskje at det meste e har gjort gjennom livet e akkurat samme som dei norske...ka skal e si...norske venna? [...]. Altså, det e bruka å si når nåkken spør me, e: «e e norsk med [etnisk tilhørighet] blod», liksom. Det e det e bruka å si, fordi...altså...e e like glad i begge landa liksom. Altså...hjemlandet mitt e her og hjemlandet mitt e [opprinnelsesland].

Informanten min fremhever her det at hun er multikulturell som et viktig aspekt ved hennes identitet, noe også Jacobsen viser til i sitt arbeid.¹¹⁸ Hun er vant med å ferdes i multikulturelle omgivelser, og fremhever det som en ressurs. Jacobsen hevder at det å være multikulturell er

¹¹⁶ Jacobsen 2002 s. 59

¹¹⁷ Becker 2009 s. 115-118

¹¹⁸ Jacobsen 2002 s. 75

noe mer enn det å være et både-og eller et enten-eller. Det handler om å se nettopp sine erfaringer med ulike kulturer som konstituerende for sin personlige identitet.¹¹⁹ Informanten min uttrykker videre:

I: E har jo ikke funnet nåkke negativt [ved å leve med to kulturer]. E føle liksom bare at e kan å kommunisere...e bare kan å kommunisere mer med folk...det e sånn, jo mer du har med de liksom...det e bare...e bare lika det sånn...fordi, e føle at e kan forstå folk bedre, e kan...ja....

Denne jenta sitter inne med en kommunikasjonskompetanse, nettopp på grunn av sin erfaring med kulturpendling og de utvidede perspektivene hun har fått gjennom det.¹²⁰ Denne kompetansen anvender hun på en naturlig måte. Videre blir det norske og det nord-afrikanske forstått som komplementære aspekter ved identiteten hennes, og ikke som gjensidig utelukkende kategorier.¹²¹ Hun fokuserer på det positive ved å leve med to kulturer, og vektlegger at så lenge hun vet hvordan hun skal forholde seg til begge kulturene, går det kjempes fint. Dette vil likevel ikke si at hun ikke har kjent på at hun er annerledes enn norske jevnaldrende:

I: Ja, det har ej alltid gjort [følt seg annerledes]. Det e jo heilt vanlig å gjøre det egentlig, sånn sett. Fordi...det e jo to forskjellige kultura, det e heilt forskjellig når du e hjemme og når du e på skolen eller når du e ute liksom. Så...det kræsja litt – ja. Men det e'kke på en negativ måte, hvis du forstår. For det...e vet'kje kordan e skal forklare det...men det e liksom bare sånn at når man e hjemme, så handla det om respekt og det handla om...for eksempel, e kan'ke ha folk hjemme etter kl. 22. Og så når ej var lita, så kunne ikke e ha gutta hjemme... Det e liksom sånne ting da, så...og det kræsja igjen med dei andre da [norske venner].

Til tross for dette, opplever hun ikke sin annerledeshet som en belastning¹²², men som en styrke¹²³. Hun er også stolt over å være flerspråklig, noe flere av informantene nevner som en ressurs. Hun sier: «vi blanda...vi snakka tre språk hjemme, e du klar over... [Latter]». Flere av informantene forteller at de utvikler et slags «blandingsspråk» hvor de inkluderer opp til tre ulike språk i én og samme setning. En av jentene sier det slik:

I: Vi snakka både norsk og [navn på to andre språk knyttet til opprinnelseslandet] egentlig. Så med broren min, snakka e bare norsk da. Det blir sånn automatisk at ej snakka sånn med han, e vet ikke koffor. Men det blir mest naturlig å snakke [navn på språk] med ho mamma for eksempel. [...]. Det bare skjer automatisk, e tenke liksom ikke over at «no må e snakke [navn på språk]», det bare skjer...

¹¹⁹ Jacobsen 2002 s. 112

¹²⁰ Brenna 2006 s. 63

¹²¹ Jfr. Jacobsen 2002 s. 74-75

¹²² Erfaringer med negative fortegn

¹²³ Erfaringer med positive fortegn

Andre informanter forteller tilsvarende at de veksler mellom å si ting på norsk og morsmål, og det går igjen hos alle at de snakker morsmål med foreldrene, men norsk med søsknene og når de er ute blant venner.¹²⁴ Noen av foreldrene uttrykker at de ønsker at døtrene skal snakke morsmålet til yngre søsken, slik at også de skal lære språket. En av informantene forteller imidlertid følgende:

I: Mamma og pappa vil at vi skal bruke norsk språk hjemme.

R: Dei vil det?

I: Ja. Fordi heile tida...ho mamma ho sir «dåkke må snakke norsk hjemme» og sånn. Fordi ho vil også lære sej og sånn.

Dette synes jeg var en god holdning fra foreldrenes side. Språk er en viktig nøkkel til integrering, i tillegg til det å lære sosiale normer og koder i det nye samfunnet. Jeg tror avstanden mellom «oss» og «dem» vil oppleves mindre når også foreldrene mestrer det norske språket.

En annen informant forteller at hun aldri har sett på seg selv som annerledes, selv om hun har vokst opp med to kulturer. Hun fremhever at hun anser seg selv like mye som norsk som fra Midtøsten og at hun alltid har kjent seg akseptert og likeverdig blant både venner, medelever og lærere. Jeg spør henne:

R: Trur du foreldra dine tenke på dej som norsk?

I: Dei tenker at ej tenker som en norsk i haudet¹²⁵. Liksom, den norske kulturen, dei respekterer at ej har den kulturen også...fordi...ej e jo oppvokst her. Så dei e klar over at ej tenker litt som en norsk i haudet da. [Latter].

Jeg spør henne om hun forstår hva jeg mener med ordet rollebytte, eller det å tilpasse seg ut fra hvem en er sammen med eller hvilken situasjon en er i. Oppfører hun seg eksempelvis likt når hun er på skolen eller ute med norske venninner, kontra når hun er hjemme eller kanskje i et selskap sammen med andre fra den etniske gruppen? Hun gir meg følgende svar:

I: ...da må ej være [etnisk identitet], og hvis ej e med norske, så må ej være norsk. Kan ikke være [etnisk identitet] når ej e med norske.

Vi ser altså at hun er bevisst på at der er en forskjell, men hun ser ut til å takle overgangen mellom de ulike sfærene på en god måte. Hun sier at «man ser kor tid ting kommer». Mitt inntrykk er at denne jenta foretar rollebytter intuitivt, uten å føle seg splittet. Hun opplever ikke

¹²⁴ Når det er venner fra samme etniske tilhørighet, blandes det gjerne mellom norsk og morsmålet. En av informantene forteller at hun og venninnen snakker hele tre språk sammen, gjerne i én og samme setning.

¹²⁵ «haudet» = hodet

at hun må «hoppe» mellom to verdener. Denne jenta fremstår som såkalt funksjonelt tokulturell. Det vil si at hun mestrer to kulturelle repertoarer og har utviklet en identitet som en som behersker kodene i begge sfærene og kan velge når og hvor hun vil bruke hvilke koder.¹²⁶ Dette gjelder flere av informantene mine.

En annen informant svarer følgende på spørsmålet mitt om hun ser på seg selv som norsk:

I: Nei, e ser på mej sjøl som [etnisk identitet] da, egentlig. [...]. Akkurat i tenåra så tenkte e «å herregud, så dårlig kultur e e fra» liksom. For det kan være litt sånn vanskelig å ikke liksom få dra til bursdagsselskap da, til din nærmeste venninne for eksempel. Så det blir litt sånn «ånei, koffor? E fortjener jo å være der og kose me» sant. Men...det e egentlig...no når e har vokst opp da, så tenke e litt mer over at, nei, det e faktisk ikke...man må liksom respektere, for det e der e e født og det e sånn det e der.

Hun forteller videre at foreldrene hennes er redd hun skal bli «helt norsk». De frykter at hun skal «elske» den norske kulturen, som hun sier. Dette er i foreldrenes øyne skremmende og ikke nødvendigvis positivt. Hun understreker imidlertid, både til meg og til foreldrene, at hun *ikke* føler seg såkalt «helt norsk», og at det heller ikke kommer til å skje. Dette har ikke å gjøre med at hun misliker den norske kulturen. Det handler om at hun kjenner seg mer emosjonelt knyttet til det å være fra Midtøsten. Hun reflekterer over de to kulturene og konkluderer nettopp med at den opprinnelige kulturen som foreldrene representerer, er den som står sterkest i henne. Dette til tross for at hun har bodd i Norge siden hun var 4 år. Hun er opptatt av å ta vare på røttene sine fra opprinnelseslandet og snakker varmt om denne kulturen. Den samme jenta forteller imidlertid at hun har flest norske venninner. Hun fremstår som godt integrert i det norske samfunnet. Hun jobber, går på skole, har livet sitt her. Slik jeg tolker det hun sier, er hun lojal mot foreldrenes verdier fra opprinnelseslandet. Hun fremhever at nok ikke alle i hennes situasjon ville akseptert ting slik hun gjør det:

I: No har ej akseptert det da, men det e sikkert ikke så mange persona som akseptera ditte her når dem vet begge kulturene da. Kanskje dem syns at «åja, men den norske kulturen e egentlig faktisk mye bedre enn det vår kultur e» for eksempel.

Hun nevner flere eksempler på ting som er strengere for henne enn for de norske venninnene, eksempelvis reglene for når hun må være hjemme om kvelden, hva hun kan og ikke kan være med på, samt den sosiale kontrollen i det etniske miljøet. Jeg kommer nærmere inn på disse

¹²⁶ Sand 2008 s. 40

tingene i kapittel 4.2 (*Krysspress og det å leve et dobbeltliv*). Når jeg spør henne om hun noen ganger har følt at hun vil forsvare den norske kulturen overfor foreldrene, svarer hun dette:

I: Nei. Det har ikke e, for...skulle e prøvd å forklare det, så hadde dem ikke skjønt det uansett. Det e på en måte...dem hadde uansett ikke tenkt på samme måte som e, for eksempel. Så e har liksom ikke tatt den tida til å drive å diskutere om det da, eller forsvare ting. For e vet sjøl at «sånn e den kulturen og sånn e den kulturen», så det e ikke vits å drive å blande inn det norske i vår kultur da, fordi det funka ikke uansett. Og det ha'kke e hatt bruk for å gjøre egentlig. [...]. For e ser uansett sjøl, e føle me jo ikke norsk heller, så det e kanskje derfor. Hadde e liksom følt me heilt norsk og følt at ej liksom e mest nær den norske kulturen, så hadde e kanskje forsvart den da, men... For no så syns ej at kulturen min e grei liksom.

Vi ser her at hun har lagt fra seg eventuelle behov eller ønsker om å forklare eller forsvare «det norske» overfor foreldrene. Hun har godtatt at hun lever med to ganske forskjellige kulturer, og ser ut til å ha slått seg til ro med at verdiene i de to kulturene tidvis er motstridende. Det å «slå sammen» de to kulturene er ikke en aktuell løsning for henne. Jeg utfordrer henne på hvordan hun ville forholdt seg dersom foreldrene en dag kom til henne og sa at det var i orden at hun var ute med venner på fest, drakk alkohol, og kom hjem når hun selv ønsket. Hvis hun plutselig hadde fått all denne «friheten», ville hun da ønsket å gjøre disse tingene, som de norske venninnene?

I: Nei. Det tror ikke ej. [Latter]. E har blitt såpass vant med...e hadde på en måte følt me som en anna person da, kanskje. Å liksom bare vært heilt sånn fri da...som norske persona...

R: Det hadde nesten blitt litt fjernt for dej?

I: Ja. Ej syns ikke det hadde hørt hjemme liksom, på en måte.

Dette svaret synes jeg vitner om at denne jenta selv har internalisert en del av foreldrenes verdier fra hjemlandet og gjort dem til sine. At det for henne faktisk ikke bare handler om å respektere eller underordne seg foreldrenes forventninger til henne. Likevel poengterer hun at hun nok vil ha litt andre regler når hun selv får barn. Hun vil ikke presse barnet sitt på samme måte, sier hun, «for e vil skjønne liksom barnet mitt, at ho e oppvokst her, sant, i Norge». Til tross for dette er hun tydelig på at hun fremdeles vil holde på røttene sine og være stolt av den kulturelle bakgrunnen hun har.

En annen informant forteller at hun så på seg selv som norsk når hun var yngre, men at ting ble annerledes etter at hun begynte å bruke hijab:

I: Ehm...før jeg gikk med sjal da, som jeg sier, da hadde jeg norske venner. Folk så ikke rart på meg da. Og jeg følte meg ikke annerledes heller. Og så etter at jeg startet med det, for 3 år siden, så bare så jeg at de norske venna mine begynte å holde litt avstand da...og spurte så mye, masse rart og...

Det kan her virke som at idet denne jenta fikk et synlig trekk som skilte seg fra majoriteten, altså hijaben, kom også fordommene fra majoritetssamfunnet mer til uttrykk. Da ble hun plutselig ikke sett på som «norsk» lenger. Denne jenta forteller at moren hennes i utgangspunktet ikke ønsket at dattera skulle begynne med hijab, nettopp fordi hun var redd for fordommene hun da ville komme til å møte:

I: Jeg og mamma krigde da, hun ville ikke at jeg skulle starte med det. Fordi hun tenkte at det ville gå utover skole og jobb og venner og sånn, så hun...hun hadde litt rett i det da. [...]. Og hun mente at jeg var oppvokst her og at jeg skulle være norsk da. Liksom.

Jeg kommer i kapittel 4.3 (*Små og store krenkelser i hverdagen*) tilbake til hva hun mente med utsagnet «hun hadde litt rett i det da». Det interessante her, er at ved å begynne å bruke hijab, får denne jenta tilskrevet en identitet fra omgivelsene sine som trolig har blitt tillagt flere minuser. Å stadig oppleve blikk og fordommer basert på hijaben, har medvirket til at hun etter hvert har begynt å kjenne seg *mindre* norsk. Det var ikke i henne selv ting endret seg, men gjennom måten hun ble sett på *utenfra*. Denne jenta er oppvokst i Oslo og bor nå på Vestlandet i forbindelse med studier. Jeg spør henne om hun selv anser seg som en utlending, og da svarer hun følgende:

I: Jeg gjør det *her*. Jeg gjør det *her*.

R: Her i [tettsted på Vestlandet] meina du?

I: Ja. Her i [tettsted på Vestlandet] føler jeg meg som en utlending. Ja.

Dette henger muligens sammen med at dette tettstedet er relativt lite, og på små steder er det å skille seg ut fra mengden ofte mer sårbart enn i større byer. Jeg vil i kapittel 4.3 spesifikt gjennomgå data som omhandler fordommer og krenkelser i hverdagen, og der kommer jeg nærmere tilbake til denne tematikken.

Hos noen av informantene mine kan det se ut til at *foreldrene* anser «det å være norsk» som truende for familiens identitet. En av jentene uttrykker det slik:

I: Ja, e ser at ho mamma ikke...at ho utelukka den norske kulturen da. Ho bare leve i den kulturen vi he, som ho e født i da. Men det e nåkke anna for ungdomma da, som ser ting på forskjellige måta. Det blir litt mer inntrykk og sånne ting.

Brenna skriver at det er viktig at de unge som lever med to kulturer kan få være et både-og, og ikke kjenne seg presset til å måtte være et enten-eller.¹²⁷ Dette går blant annet ut på at den unge

¹²⁷ Brenna 2006 s. 16

må få gjøre verdivalg, ikke valg av hele kulturer. Majoritetssamfunnet må da gi de unge lov til å faktisk være en minoritet, samtidig som at minoritetssamfunnet må gi dem muligheten til også å være litt majoritet, skriver Brenna. Kanskje må foreldrene i større grad respektere at jentene har behov for å ha noen felles erfaringer med etnisk norske jevnaldrende. Jentene vokser opp i den norske kulturen og internaliserer dermed en del av den norske levemåten. De fleste vet likevel godt hvor deres grenser går. En annen av informantene mine vektlegger hvordan hun og familien har tatt til seg og «blandet» litt av det norske med sin opprinnelige kultur:

I: Eh...for mej så...ej føler mej mest [etnisk tilhørighet]. Men...jeg prøver jo å tilpasse meg det norske også, så...jeg bruker litt av det norske, for eksempel...eh...vi i islam, vi feirer ikke jul, men her så har jeg blitt vant til å feire jul. Ej he en bror som går på barnehagen, og han ser at andre barn lager sånn juletre, og...eller får gaver...så, han må jo få det også, sant. Så han ikkje skal kjenne sej utenfor. Så...på grunn av det så...vi blander jo norsk kultur i det...i kulturen vår. Vi feirer for eksempel...eh...påske, og pynter egg og sånne ting. Eh...feirer 17. mai, det er jo norsk, sant. Vi blander de to kulturene, på en måte. Jeg føler at jeg er [etnisk tilhørighet], fordi ej kom ikke så tidlig til Norge, ej var oppvokst der [i hjemlandet], og har sett mange ting, levd der, og har den følelse, den nasjonale følelse. Men...når jeg er her, jeg *må*, sant, tilpasse og blande kulturene sammen da.

Denne jenta forstår at det er viktig å ta til seg litt av det norske på veien mot integrering. Dette tror jeg er positivt for opplevelsen av tilhørighet i det nye landet, ved at en får kjenne på fellesskap med vertsbefolkningen. Brenna skriver at det først er når en blir inkludert i et fellesskap, at man lærer å kjenne den såkalte «usynlige» kulturen, nemlig kodene som blir brukt og som danner fellesskapet i majoritetssamfunnet.¹²⁸ Det er nettopp de felles erfaringene og kodene folk i majoritetssamfunnet bruker når de omgås hverandre som skaper tilhørighet og fellesskapsfølelse, skriver Brenna.¹²⁹ Da tenker jeg at det er viktig å ikke «stenge seg inne» og tviholde på egen kultur, men også prøve å bli litt kjent med den nye kulturen. Min informant er imidlertid bevisst på at den kulturelle bakgrunnen hun selv har med seg fra sitt hjemland, også er viktig å ta vare på:

I: Det er det viktigste. Fordi, hvis vi mister den, da blir det...vi assimilerer oss, sant. Men vi skal jo integreres. Så...ej vil ikkje gi slipp på kulturen min da.

Assimilering vil si at en innvandrer fullt og helt deltar i det nye samfunnet på *bekostning* av egen kulturell tilhørighet, noe som sjelden er løsningen.¹³⁰ I teoridelen min, hvor jeg viste til den internasjonale surveyundersøkelsen *International Comparative Study of Ethnocultural*

¹²⁸ Brenna 2006 s. 49

¹²⁹ Brenna 2006 s. 50

¹³⁰ Spernes 2012 s. 155

Youth 2006, kom det frem at ungdommene som hadde latt seg assimilere, scoret lavt på livskvalitet og ikke greide seg spesielt bra.¹³¹ Også Brenna poengterer at det er viktig at de unge klarer å løsrive seg fra foreldrene og ta ansvar for friheten, men uten å brenne alle broer til foreldrene og minoritetsmiljøet.¹³² Målet må være integrering i form av at individet tilegner seg majoritetssamfunnets verdier, men *samtidig* får bruke sin kulturelle og religiøse bakgrunn som likeverdig.¹³³

Noe som går igjen hos alle informantene, er at en eventuell fremtidig ektefelle må være muslim. De fleste gir uttrykk for at *hvor* vedkommende kommer fra ikke er viktig, så lenge han tilhører samme religion som dem. Å gifte seg med en norsk gutt er uaktuelt for samtlige.¹³⁴ Dette gjelder også jentene som identifiserer seg med det å være norsk. Jeg vil ta med et par utdrag her som omhandler hva jentene tenker om en eventuell ektefelle:

I: E kunne *ikke* gifta me med en norsk en. Nei. Det tror ikke ej, fordi, vi e jo voksne mennesker begge to da. Hvis e skulla gifta me med en norsk en, så tror e det hadde vært litt vanskelig å tilpassa kulturen og oppveksten og tankane og sånne ting. Og e har jo aldri hatt en norsk kjæreste heller. Så det har jo ikke vært nåkke interesse for me å ha nåkken norske da, egentlig. Så...e tro'kke e vil ende opp en norsk en da, for å si det sånn. [Latter].

R: Men kunne du sett for dej å gifta dej med en som e oppvokst i [foreldrenes hjemland]?

I: Nei, vet du ka, det tror ikke e. [Latter]. Fordi det e liksom...e ser så mange ungdomma i [foreldrenes hjemland] som tenke litt sånn...eh...dem tenke litt sånn i 1980-tallet da. [Latter]. Det e liksom ikke no i 2014 tankane demma e, så e tror ikke e hadde...nei... Det hadde på en måte blitt litt sånn at e e meir moderne da. I forhold til det han e, på en måte. For e har jo opplevd det når e har blitt kjent med gutta som e oppvokst der...at e har sett at...nei, vet du ka, det e'kke snakk om en gang. E ser forskjell med én gang.

Det er interessant å høre hva denne jenta sier når det gjelder gutter som er oppvokst i foreldrenes hjemland. Dette anser hun som helt uaktuelt, til tross for at hun har uttrykt at hun selv identifiserer seg mer opp mot foreldrenes kultur enn den norske. Refleksjonene hennes viser her likevel at det eksisterer en rekke avvik mellom henne selv og ungdommer som er født og oppvokst i foreldrenes hjemland. En annen informant uttrykker det slik:

I: Jeg har faktisk snakka med mamma om det. Og det vil jeg ikke. For jeg føler at de er så tilbakestående. Ikke sant, de som bor der nede... Fleste av dem da, noen er jo utdanna. Og det er så slitsomt liksom, at de skal komme hit og...lære seg norsk og alt det der, så jeg vil helst ha en fra her da. Og så, altså kulturene da, liksom måten *han* er oppvokst på og måten *jeg* er oppvokst på...det er jo stor forskjell. Så...

¹³¹ Se kap. 3.1, s. 21

¹³² Brenna 2006 s. 52

¹³³ Brenna 2006 s. 46

¹³⁴ I tilfelle måtte han være norsk muslim

Denne jenta har også fortalt at hun identifiserer seg mest med det å være fra Midtøsten. Likevel ser vi at hun kanskje er mer norsk enn hun er klar over. Hun er oppvokst i et moderne, demokratisk samfunn, har utdanning, snakker norsk og er tilpasset den norske kulturen. Dette hindrer henne likevel ikke i å også kjenne seg sterkt knyttet opp mot opprinnelseskulturen. Når jeg spør jentene om de kunne sett for seg å flytte til foreldrenes hjemland på sikt, svarer de aller fleste at det ikke er aktuelt. Dette gjelder også flere av jentene som kom til Norge først i sen grunnskolealder:

I: Jeg planlegger at jeg skal bo her i Norge. Jeg skal ha familie her og...jeg skal fortsette å være i Norge. Men jeg skal besøke hjemlandet mitt. Jeg skal leve livet mitt her, så dra på ferie til [opprinnelsesland].

Noe interessant som går igjen hos alle informantene¹³⁵ er også hvordan de blir oppfattet som norske når de besøker foreldrenes hjemland. Dette var også tilfelle hos dem som selv ikke anser seg som norske «hjemme» i Norge:

R: Når du e på ferie i heimlandet til foreldra dine, føle du at du blir sett på som norsk?

I: Ja. Det gjør e. Og det irritera mej sånn, for når e først e hjemme, så føle e me hjemme og e kosa me og har på mej masse sånne tradisjonelle klær fra [opprinnelsesland] og sånne ting. Men dem ser litt sånn dumt på mej da, det e litt sånn «herregud, ho e jo fra Norge, ka ho gjør med tradisjonelle klær?». [Latter]. På en måte. [...]. Og så...ja...det e jo litt irriterende da. Når e først e i [opprinnelsesland], så vil e jo ikke at e skal bli sett på som en ukjent i mitt eget hjemland, sant. Men det blir jo sånn heile tida. [...]. For når du e i Norge, da e du *utlending*, sant. Og når du e i [opprinnelsesland], så e du på en måte *norsk*. Så det e sånn «ånei, koffor det?».

En annen uttrykker det slik, når jeg spør om hun opplever at personer i foreldrenes hjemland anser henne som tilhørende samme kultur som dem:

I: Nei! Ikke i det hele tatt.

R: Dei ser på dej som norsk?

I: Mhm! Jeg føler meg faktisk utlending der og. De kan se med én gang da, at jeg kommer fra et annet sted. Holdningen min, oppførselen min, eller måten jeg snakker på, ikke sant...

En tredje informant sier følgende:

R: Når dåkke e i heimlandet til foreldra dine, får dåkke nåkken gang høre at dåkke e norske?

I: Ja. Det høre vi *heile* tida. Spesielt e. Det e sånn «koffor du tenke sånn?». Det e liksom...dei bare...kordan skal e forklare det...nei, men dei berre ser det med én gang liksom. Kanskje måten e oppføre me på e veldig sånn åpen, veldig logisk person...mens hos dei e det meir sånn at man sir ikkje alt man meina, kanskje...man holder det mest for sej sjøl. Mens...du vet...nordmenn e veldig sånn som på en måte...du sir jo ka du meina hvis nåkken spør de om

¹³⁵ Bortsett fra de som kommer fra land hvor det er utrygt for dem å dra tilbake grunnet krig, politisk situasjon eller lignende forhold.

nåkke...så det e litt sånn da...mens når du spør kanskje ei [etnisk identitet] jente, så e det litt sånn... «ja.....», og så bare bytta ho tema liksom. Så dei e meir sånn «herregud, kor dirkete du e!», liksom. [Latter].

Disse beretningene vitner om at jentene i praksis er mye mer «norske» enn de selv tenker. Her i Norge, opplever mange den såkalte dikotomiseringen mellom «oss» og «dem», hvor deres etniske identitet hele tiden blir sett på som en kontrast eller motsetning til «det norske». De blir tildelt merkelapper fra majoriteten som kan medføre at de kjenner seg mindre norsk. I praksis har de imidlertid tatt til seg mye av den norske kulturen, eksempelvis når det kommer til holdninger, måter å se ting på og måter å uttrykke seg på. De har internalisert mye av den norske væremåten, kanskje uten selv å være klar over det. Dette kommer sterkere til syne i foreldrenes hjemland. For de av jentene som i Norge opplever at de ikke «passer inn», ikke finner «sin plass», kan det være smertefullt å gjøre seg den samme erfaringen også i «hjemlandet». Det å føle seg fremmed og annerledes også der, kan oppleves vondt.

4.1.2 Å være et «verken-eller»

Jeg har tidligere vært inne på at assimilering innebærer at innvandrere oppgir sine tradisjoner, sitt levesett, sin religion eller sin kultur, og blir lik majoriteten i dette.¹³⁶ Et motsatt ytterpunkt på en tenkt tilpasningsskala, er segregering. Dette går ut på at en person eller en familie opprettholder den levemåten de hadde i opprinnelseslandet når de bosetter seg i et nytt land.¹³⁷ De tar lite del i aktivitetene det nye samfunnet tilbyr og lærer det nye språket dårlig. Segregering kan være selvvalgt, men kan også oppleves som en tvunget prosess. Eksempelvis er det ofte slik at innvandrere bosettes i områder med mange andre innvandrere, og det kan være vanskelig å få venner utenom denne gruppen. Spernes skriver at mange foreldre i slike bomiljøer uttrykker ønske om at barna skal få «norske venner» og at de gjerne vil komme i kontakt med norske familier, men *kjenner* ingen.¹³⁸ Imidlertid kan det også være mer eller mindre tilfeldig at Norge ble bostedslandet. Selv om Norge er et ønsket land å bo i, er ikke nødvendigvis *levemåten* ønsket.¹³⁹ Dette kan blant annet henge sammen med uheldige erfaringer eller negativ omtale fra andre innvandrere om den norske kulturen.

¹³⁶ Stortingsmelding nr. 49 (2003-2004): *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse*. Kommunal- og regionaldepartementet.

¹³⁷ Spernes 2012 s. 152

¹³⁸ Spernes 2012 s. 155

¹³⁹ Spernes 2012 s. 152-153

Også assimilering kan være både påtvunget og selvvalgt. Spernes skriver at i de tilfellene der assimilering er en valgt strategi for innlemning i et samfunn, innebærer det at vedkommende frivillig bryter med verdier og livsmønstre som har vært vesentlige i livet.¹⁴⁰ Dersom en person imidlertid opplever at den *eneste* muligheten for å fungere i samfunnet er å la seg assimilere, kan assimileringsprosessen oppleves vanskelig. Videre kan *marginalisering* bli utfallet dersom en person opplever å ikke få ta del i det nye samfunnet og heller ikke finner innpass i opprinnelseskulturen.¹⁴¹ Personen føler ikke tilhørighet eller tilknytning noe sted, og blir et «verken-eller». En av informantene mine uttrykker det slik:

- I: Ej meina at ej e en del av Norge. Men ikkje norsk. Og så...det e vanskelig å vite ka norsk e egentlig. E det det å ha statsborgerskap? Eller e det det å snakke norsk?
R: Veldig godt sagt. For ka e egentlig norsk, ja? Korsen definerer man det?
I: Ja. Og så...ej kan uttrykke og sei at ej e fra [hjemland] og at ej e [etnisk identitet], men ej har ikkje den følelse som...som viser mej at ej e fra [hjemland]. Altså...det e berre *ord* som vi sei. Men...ikkje føler det.
R: Så du kjenne dej no ikkje så veldig emosjonelt knytta til det å være [etnisk identitet]?
I: Nei. Og så...ej føler mej ikkje heilt norsk.
R: Men ka du føler dej *mest* da, norsk eller [etnisk identitet]? He du tenkt nåkke rundt det?
I: Ingen av dem.
R: Du føler at du e ingen av dem?
I: Ingen.
R: Nei. At begge kulturane på en måte e litt fremmed, litt fjern?
I: Ja...på en måte...at ej kan berre bruke dei positive sidene, og så...for eksempel...ej e en dynamisk person. Så...ja, ej tilpassa mej begge.

Her ser vi at denne jenta kjenner seg fremmed både i forhold til den norske og den opprinnelige kulturen. Hun setter også spørsmålsteget ved hva det egentlig vil si å være norsk. Hun snakker flytende norsk og har norsk statsborgerskap, men er dette nok, spør hun. I henne selv oppleves den norske kulturen som fremmed. Det gjør imidlertid også den opprinnelige. Det er flere år siden hun måtte forlate hjemlandet, og hun har ikke hatt mulighet til å reise tilbake grunnet den politiske situasjonen der. Midt i dette indre kaoset er hun likevel bevisst på at hun *må* tilpasse seg til den norske kulturen for å fungere her. Hun sier følgende:

- I: Det som gjer at det e veldig utfordrende da...at, når vi kom til Norge, så måtte vi tilpasse oss til det norske samfunnet. Og så...eh...vi prøver å være norsk, på en måte. Eh...vi vil ikkje assimilere oss, men for å integrere oss, må vi gå denne veien da. At vi må assimilere oss og integrere oss.
R: Ja. At det å assimilere sej blir en del av prosessen for å bli integrert?
I: Ja, en del av prosessen for å integrere sej. Og så...den utfordring som...eh...den gjer at du får vanskeligheter med å vite om du e [etnisk identitet] eller norsk...så du havner mellom dei to

¹⁴⁰ Spernes 2012 s. 155

¹⁴¹ Arnesen 2004, her referert i Spernes 2012 s. 156

kulturane.

Hun har forståelse for at hun *må* assimilere seg til en *viss* grad, for å bli integrert i det norske samfunnet. Imidlertid kjenner hun seg fremmed og finner ikke helt sin plass. Dette får selvsagt innvirkning på selvfølelsen. Sand skriver at de nye betingelsene, de nye rollene, de nye kravene om mestring og endringene i det sosiale nettverket nettopp vil påvirke selvbildet og identitetsfølelsen.¹⁴² Tilbakemeldinger fra omgivelsene om hvem man er, samsvarer kanskje ikke med det man var vant til i hjemlandet. Min informant beskriver det som at hun har havnet *mellom* de to kulturene. Hun er verken det ene eller det andre. En annen informant uttrykker det på denne måten:

I: Hvis du kommer her når du e ungdom, så e det faktisk veldig vanskelig. Du skjønner ikkje måten norske oppfører sej på, måten man oppfører sej...så blir man sånn «i midten» hele tiden, du ekje den personen og du ekje den personen og...alltid stå i midten. Det e det som e...ja...vanskelig...ej vet ikkje...

R: Ja, at du føle at du e nåkke midt i mellom? *Der* e foreldra dine sin kultur, *der* e den norske kulturen...

I: Ja, norske kulturen som du he lyst å være i, og du har lyst å være på den sida, og du vet'kje kor du skal gå, og så til slutt står du berre i midten....

Denne jenta opplever noe av det samme. Hun *ønsker* å ta del i den norske kulturen, men vet ikke hva hun skal gjøre for å komme dit. Derfor havner hun «i midten», noe som kan oppleves vanskelig. Majoriteten oppfatter henne ikke som norsk *nok*, mens hun av foreldrene etter hvert blir oppfattet som *for* norsk. De er redd hun skal «forsvinne» inn i en ukjent norsk verden. I romanen *Pakkis*¹⁴³ av Khalid Hussain, blir denne tematikken beskrevet. Vi blir der kjent med den unge gutten Sajjad, som er oppvokst i Oslo med foreldre fra Pakistan. Han sliter med å finne seg til rette både i den norske og den pakistanske kulturen. I slike situasjoner er faren for marginalisering til stede, skriver Spernes. Forfatteren av romanen har selv bakgrunn fra Pakistan og romanen blir omtalt som den første innvandrerromanen i Norge fordi den er skrevet på norsk av en person med innvandrerbakgrunn fra et «ikke-vestlig» land.¹⁴⁴

Jeg spør informanten min fra ett av de øst-afrikanske landene hvordan det å verken kjenne seg norsk eller afrikansk innvirker på identiteten hennes. Sand vektlegger nettopp hvor viktig det er å oppleve tilhørighet og aksept, noe som er tett knyttet opp mot det å vite hvem

¹⁴² Sand 2008 s. 35

¹⁴³ Utgitt i 1986

¹⁴⁴ Spernes 2012 s. 156

man er.¹⁴⁵ Kjenner informanten min seg trygg på hvem hun er eller hvem hun *ønsker* å være?

Hun uttrykker følgende:

I: Eh, ja...altså, vi får masse forskjellige tanka...om kem vi e, om kem vi skal bli og...korleis livet skal være. Fordi vi er ikkje sikker på om...liksom, vi har en drøm, men vi veit ikkje om den kjem til å bli da. Så...ja... Det e vanskelig å finne...men vi har en identitet, eh...som alle andre folk...men, på en måte, eh...vi innvandrere, vi muslimske jenter da, vi har en vanskelighet i livet...ja...på masse forskjellige måter.

Til tross for de indre spenningene hos denne jenta, vektlegger hun at hun er en *dynamisk* person, og hun velger å fokusere på det *positive* ved begge kulturene. Hun forteller at det å gi opp ikke er et alternativ for henne. Både hun og en annen informant fra gruppeintervjuet fremhever dessuten hvordan det å komme som ny til et helt nytt land, har gjort at familien har blitt nærmere knyttet til hverandre:

I1: Fordi, det e på grunn av at når vi e...når vi havner i et land der vi ikkje vet kordan samfunnet e, så...vi blir knytta til hverandre. Veldig. Og så...mamma e ikkje den samme som ho var i [hjemland] for eksempel. Fordi, ho hadde venner rundt henne, *vi* hadde venner som var like gammel som oss, ho hadde venner som var like gammel som henne. Familie, bestemor, bestefar, på en måte. Alle hadde sine ting å gjøre. Men i Norge...så...vi, eller, mamma gikk på norskkurs, begynte på skule...*vi* gikk på skule...alle begynte fra bunnen da.

I2: Og så...nå har vi ikke mange venner sånn som vi pleide å ha i hjemlandet, derfor er vi mer knyttet til hverandre, som NN sa.

Sand poengterer nettopp dette at storfamilien, naboer og bekjente ikke flytter med, og at de nyankomne dermed mangler et større sosialt nettverk her.¹⁴⁶ Nye personer må erstatte de gamle sosiale relasjonene, noe som tar tid. For enkelte kan dette medføre isolasjon. Den daglige bekreftelsen av å være en person som mestrer livet sitt, er delvis borte.¹⁴⁷ Brenna understreker hvordan de på veien til Norge mister tilhørigheten til en majoritet, og til gjengjeld blir en *minoritet*, en gruppe som skal inkluderes i en helt ny virkelighet. Jentene som uttrykte seg over trekker imidlertid frem positive sider ved det å være muslim i Norge, og forsøker stadig å vektlegge ting som er *bra* ved den norske kulturen. Blant annet fremhever de det at jenter får muligheten til å ta høyere utdanning. Dette er ikke en selvfølge i hjemlandet, forteller de. De vektlegger også som positivt det at den vestlige kulturen har mer fokus på *individet*:

I1: Det er individualistisk. At folk har mulighet til å leve, eller til å gjøre det dei ønsker. Mens i Afrika eller den asiatiske kulturen, den e meir kollektiv. At foreldra bestemmer ka...ja, sjøl om

¹⁴⁵ Sand 2008 s. 40

¹⁴⁶ Sand 2008 s. 34

¹⁴⁷ Sand 2008 s. 34

dei e en demokratisk familie og er høyt utdanna, så...dei he den kulturen som påvirker dem...til å bestemme over enkelte ting.

I2: De vil at barna skal leve godt, men de må velge det de ser, sånn, hvis han ønsker at dattera hans skal bli lege, «ja, du må bli lege, ta utdanning, du skal bli lege», selv om ho har lyst å gå musikklinje eller drama eller nåkke anna. Så, det blir på en måte...de ser...de bruker eget syn for at...ja....barna skal få et godt liv da. Men....det blir *litt* konflikt i det.

R: Tenke dei det at da kan barna tjene gode penga, hjelpe med å forsørge familien og...

I1, I2: Ja!

I1: Det e det. Hensikten e at...å leve et godt liv. Ikkje det å følge drømmen.

Her reflekterer jentene over forskjellen mellom en individualistisk og kollektivistisk kultur, som representerer henholdsvis den norske og den øst-afrikanske kulturen. I stedet for å trekke frem negative aspekter som eksempelvis høye skilsmissetall og ekteskap preget av atskilt økonomi og sterk individualisme, vektlegger de det de oppfatter som *positivt* ved en individualistisk kultur.¹⁴⁸ Hele denne holdningen disse jentene har, gjør meg trygg på at de kommer til å lykkes. De er hardtarbeidende, tar realfag på skolen og har ambisiøse planer for høyere utdanning og fremtidige karrierer. Hvorfor nettopp dette med utdanning er så viktig for dem, kommer jeg tilbake til i kapittel 4.3 (*Små og store krenkelser i hverdagen*).

Jeg vil nå foreta en oppsummering av det jeg samlet sett har kommet frem til i kapittel 4.1. I teoridelen min (kapittel 3.1), viste jeg til den internasjonale survey-undersøkelsen ICSEY, hvor resultatene viser fire ulike profiler: *Den nasjonale typen*, som sammenfaller med det å være assimilert, *den etniske typen*, som tilsvarer det å være segregert, *den diffuse typen*, som vil si de som er marginalisert, og *integreringstypen*, som er de som er vellykket integrert. Jeg vil si at tendensen som utmerker seg klarest blant mine informanter, er ulike grader av integreringstypen. Mange sier at de tenker på seg selv både som norsk og som sterkt knyttet opp mot foreldrenes kultur, men gjerne også som «utlending». Det ene utelukker nødvendigvis ikke det andre. En del av jentene vektlegger at de kjenner seg *mest* knyttet til den opprinnelige kulturen. De viser likevel klare tegn på å være integrert i det norske samfunnet, i større eller mindre grad. Ingen av dem kan sies å falle inn under den *nasjonale typen*, altså de som går helt opp i den nye nasjonale identiteten på bekostning av den opprinnelige kulturen. Samtlige orienterer seg sterkt opp mot foreldrenes kultur, som de er stolte av og føler tilhørighet til. De tar imidlertid *også* del i den norske kulturen. Jeg vil derfor si at ingen av dem kan karakteriseres som segregerte. Én av jentene viser trekk som kan *minne* om segregering. Hun forteller blant annet at hun bare har én norsk venn, at hun aldri har følt seg norsk samt at hun ikke kjenner seg

¹⁴⁸ Jfr. Brenna 2006 s. 39

akseptert av majoriteten. Samme jenta forteller imidlertid at hun på ferie i «hjemlandet» alltid blir referert til som «norsk» av slektninger og venner der. Én av informantene forteller at hun ikke kjenner seg verken norsk eller øst-afrikansk. Jeg vil likevel ikke gå så langt som å si at hun er marginalisert. Det at hun er så fast bestemt på å ikke gi opp samt er bevisst på at hun *må* prøve å tilpasse seg begge kulturene så godt hun kan, gjør at hun ikke har falt inn under marginaliseringskategorien.

4.2 Krysspress og det å leve et dobbeltliv

Dataen jeg fikk inn forteller at jentene lever med et krysspress i hverdagen mellom foreldrenes forventninger, egne ønsker om frihet, og forventninger fra norske venner. For noen av jentene medfører dette at de lever et slags «dobbeltliv». Andre igjen velger å være lojale overfor foreldrenes verdier, og ønsker *ikke* å leve et slikt dobbeltliv. Disse forteller imidlertid at de må gi avkall på en del ting som de egentlig hadde hatt lyst å være med på. Dette vil jeg belyse i underkapitlet 4.2.1, hvor jeg tar for meg data som omhandler krysspress. Videre vil jeg gjennomgå data som går på sosial kontroll (kapittel 4.2.2) og de ulike forventningene som er knyttet til gutter kontra jenter (kapittel 4.2.3).

4.2.1 Venner/familie

Alle jentene blir spurt om de kjenner seg *akseptert* hos de norske vennene, med den kulturelle og religiøse tilknytningen de har og de verdiene foreldrene deres representerer fra sitt hjemland. Jeg får litt varierende svar. En av jentene sier det slik:

R: Føler du dej akseptert for den du e hos dei norske vennane dine?

I: Ja, ej gjør det, men av og til...det e ikke slik at dei sir det rett fram, men på en måte du kan se at dei blir lei sej hvis du gjør det...eller hvis du ikke vil det og det, så blir dei bare «okej, greit da». Det e sånn du kan se på tonen, måten dei snakker på av og til...

R: Men e det slik at dei ønska at du skal bli *meir* norsk, vennane dine?

I: Ja, av og til...men av og til blir dei berre «vi skjønner dej, berre gløym at vi sa det» liksom...men av og til sier dei «jo, kom igjen, bare gjør det, vær så snill...», så sir ej bare «ja, greit, ej gjør det», og så tenker du etterpå, «faen, koffor gjorde ej det?». [Latter]. Og så angrer du etterpå.

R: He du nåkken eksempel på ka type ting det kan være?

I: Ehm, på en måte, russetiden...ej var russ i fjor...så var det liksom, på en måte, ej hadde så lyst å bli russ, og når ej blei russ, så var folk liksom sånn ute og drakk og snuste og...gjorde masse ting...og for min religion e det ikkje lov å gjøre det, men jeg gjorde det. Og så etterpå så bare «koffor gjorde ej det?», og så «nei, men du hadde det gøy, så bare glem det...», og «Gud vet at du gjorde feil og angra på det og...håper Gud tilgir meg».

Her ser vi at informanten min ikke bare kjenner på det at hun utfordrer grenser som foreldrene står for. Også i seg *selv* kjenner hun at enkelte ting blir feil å gjøre, ut fra religionen hun tilhører,

islam. Her tenker jeg eksempelvis på det å drikke alkohol. Prieur peker på at mange unge muslimer er sterkt engasjert i sin religion og nettopp forsøker å overholde visse regler.¹⁴⁹ Om de ikke gjør det, har de en nagende samvittighet, som denne informanten. Dette kan ha sammenheng med at islam for mange er en viktigere tilhørighet enn nasjonalitet. Hos mine informanter kom dette eksempelvis til uttrykk gjennom at det er viktigere at en fremtidig ektefelle skal være muslim, enn at han skal være fra samme folkegruppe. Dette peker også Prieur på. Samme informant som over, forteller videre:

I: Og i russetida så gikk ej ut, ikkje sant, og dei andre drikker og fester og alt det der, ej med he gjort det, men samtidig så var ej bare «koffor gjorde ej det der? Ditte her e feil». Så tenker ej etterpå at «men du bor jo i Norge, hvis du ikkje gjør alt ditte her no, du kommer til å hate dej sjøl og...bli bare veldig sur». Og ej vil ikke bli sur.

Hun argumenterer videre frem og tilbake med seg selv rundt det hun gjorde, som i dette tilfellet var å drikke alkohol. At «ja, det var feil», men samtidig «Gud tilgir meg og ser at jeg angrer», for deretter å tenke «jeg skulle ikke gjort det, hvorfor gjorde jeg det?», for så igjen å si «men jeg hadde det jo gøy», og så videre. Det er en slags indre krig i denne jenta knyttet til hva som er og ikke er akseptabelt å gjøre i møte med den norske kulturen. Hun viser til at hun gjorde dette ut fra egen nysgjerrighet, og at hun hadde angret på det dersom hun ikke hadde prøvd. Samtidig tilføyer hun dette:

I: Hvis du drikker, 40 dager så e ikkje du muslim. Hvis du dør, så e ikkje du muslim i det hele tatt. [...]. Men ej berre ba til Gud og så berre «tilgi mej det ej gjorde feil».

Hun kommer med flere eksempler knyttet til nettopp russetiden, som jeg opplever var en utfordrende tid for henne med tanke på krysspress fra venner samt egen nysgjerrighet og ønske om frigjørelse. Dette er en periode hvor mange fester og tøyser grenser, og dette fikk også min informant kjenne på. Hun forteller videre:

I: På en måte, russetida da, så kom ej hjem sånn i to-tre-tida. Og for en muslimsk jente å komme hjem i to-tre-tida blir veldig...pappa berre «kor du he vært?!». «Med venner». «Kor mange jenter? Berre jenter?». [...]. «Okej, greit». Hvis ej e aleine med gutter, dei blir veldig «nei, det der e feil, du får ikkje lov å gå». Og så sir du berre «men ej bor i Norge, ej får lov å gå!». De blir bare «hva sa du?». «Ej sa ingenting, sorry». «Bare glem det». [Latter]. Pappa liker ikkje når du sir «ej e norsk, ej bor i Norge», han blir veldig, veldig sur.

R: E det fordi dei kanskje ser at nåkke ved det norske også e negativt, i forhold til deira kultur?

I: Nei, på en måte, hvis du sir «ej e norsk, ej gjør det ej vil», og så plutselig dukker det opp i hodet hans «du skal ta av hijab, du skal drikke, du skal feste, du skal være ute med venner og

¹⁴⁹ Prieur 2004 s. 157

gutter og gjøre alt det du vil og...du bryr dej ikkje om alt det ej har gjort for dej, du skal forlate mej resten av livet...», dei tenker sånn. Det blir bare «okej, ej berre tulla!». [Latter].

R: E dei redd du skal bli *for* norsk, eller liksom «forsvinne» inn i den norske kulturen?

I: Ja, forsvinne...ja...det e det dei tenker hvis ej sir berre «ej e norsk, ej vil flytte ut, ej he blitt 18 år for lenge sida». Dei tenker liksom ikkje én liten ting, dei tenker aaaaalt, en stor sirkel av ting, ting du ikkje he tenkt over sjøl en gang... [Latter].

Vi ser at informanten min her er sensitiv i forhold til foreldrene og prøver å vise hensyn til deres verdisyn. Hun vil ikke bekymre dem med utsagn som kan indikere at hun er i ferd med å bli «helt norsk», noe som er negativt i foreldrenes øyne. Hun tilpasser derfor hva hun sier og ikke sier til dem. Denne jenta holder fast ved den opprinnelige kulturen sin og fremhever at hun først og fremst må tenke på «hvem hun er». Likevel er hun nysgjerrig på mye av det de norske vennene gjør. Hun vil også være en del av den norske kulturen og være med på ting sammen med de norske venninnene, noe som tidvis fører til konflikt med foreldrene:

I: Av og til e dei forståelsesfull, og av og til blir dei veldig irritert. Dei blir berre «no e det nok, no e det nok!». «Du e muslim, du skal være hjemme!». [Latter]. Og av og til e det berre «greit, du gjør det du vil». «Berre kom hjem igjen».

Sannsynligvis kjenner også foreldrene på et slags krysspress når det kommer til hva de skal og ikke skal tillate at datteren deres er med på. De er nok klar over at hun har tatt til seg en del av de norske verdiene, noe som er uunngåelig siden hun nå vokser opp i Norge og gjennom skole og venner blir sosialisert også til den norske kulturen. Å finne en såkalt gyllen middelvei, en balansegang, tror jeg er av avgjørende betydning, både fra foreldrenes og datterens side. Brenna fremhever her at det ikke er barna som har valgt å bli innvandrere i Norge, uansett hva som er årsaken til flyttingen. Det er ikke de som har valgt å stå med ett ben i den norske kulturen og ett ben i kulturen foreldrene har med seg.¹⁵⁰ Hun vektlegger at det kreves både åpenhet og interesse av foreldrene dersom de skal klare å følge barna sine kognitivt og emosjonelt. Det er ofte mangel på *dialog* som fører til avstand mellom foreldre og barn, skriver Brenna. Foreldrene mangler den kompetansen som de unge med to kulturer besitter. Når ungdommenes tanker og refleksjoner synliggjør vestlige verdier, kan dette skape frykt hos foreldrene, som tar avstand fra en slik kultur.¹⁵¹

En annen informant forteller at graden av hvor *nære* venner det er snakk om, har betydning i forhold til aksept og forståelse for den kulturelle tilhørigheten. Hun sier at hun ofte kan se det på ansiktet til folk når de ikke helt aksepterer ting hun forteller eller står for som har

¹⁵⁰ Brenna 2006 s. 52

¹⁵¹ Brenna 2006 s. 54

med kulturen hennes fra opprinnelseslandet å gjøre. Hennes nærmeste norske venner viser forståelse for at hun opererer med to ulike referanserammer i hverdagen. Likevel er de ikke alltid helt enige:

I: Dei akseptera det, uansett om dem meina at «nei, vet du ka, det e faktisk ikke sånn det skal være», dem gir me råd og sånn da...men e e klar over at det ikke skal være sånn i den *norske* kulturen, men...så syns e at...e forstår familien min, fordi det e den kulturen dem har komt fra, sant. Så e vet liksom både den norske kulturen og [opprinnelseskultur] veldig godt da, og e ser at det e heilt ulikt da. Men e har på en måte akseptert at, okej, e har to forskjellige kultura, det e liksom ikke så mye e kan gjøre med det heller. E må bare finne me folk som akseptera ditta, for e kan'ke drive å...det e vanskelig for en norsk person å akseptere at det e sånn det e, det e'kke alle som forstår det heller.

Denne informanten vektlegger at i stedet for å stadig tilpasse seg til de ulike personene hun har i livet sitt, velger hun seg personer som *forstår* og aksepterer hennes situasjon. Hun må satse på venner som respekterer at hun nettopp lever med en annen kultur i tillegg til den norske, og at selv om hun ut fra ytre trekk som klær, stil, jobb og språk fremstår som helt og fullt norsk, er hun like mye knyttet til foreldrenes kultur fra hjemlandet. Denne jenta har utviklet såkalte utvidede perspektiver. Hun er en del av både den norske og den opprinnelige kulturen, og kjenner de sosiale kodene og normene i begge sfærene. Hun har en slags distanse i vurderingene sine når hun snakker om den ene kontra den andre kulturen. Begge normsettene er «normale» for henne. Likevel viser hun lojalitet og forståelse for familiens synspunkter, fordi de ikke er oppvokst med to kulturer slik som hun er og dermed ikke har disse utvidede perspektivene. Brenna skriver at i noen familier blir den unges utvidede perspektiver begrenset eller sensurert ved at det settes skiller mellom det «gode» og det «onde».¹⁵² I disse tilfellene er det gjerne den kulturen og de verdier foreldrene representerer som blir sett på som «gode», mens det som etnisk norske nordmenn representerer, blir oppfattet som det «onde». I de tilfeller hvor foreldrene har en slik forståelse, kan den unge oppleve en slags «diskriminering» av seg selv, ved at én av deres personligheter alltid blir satt i et negativt lys.¹⁵³ Dette gjelder imidlertid også ute blant majoriteten, hvor *foreldrenes* kultur gjerne blir sett ned på og kritisert. Brenna fremhever at foreldrene må erkjenne det faktum at barnet har fått sitt perspektiv utvidet og dermed har flere verdier å velge mellom i sitt indre. Kunnskap om dette kan dempe konflikten noe, skriver hun.¹⁵⁴

¹⁵² Brenna 2006 s. 54

¹⁵³ Brenna 2006 s. 54

¹⁵⁴ Brenna 2006 s. 54

Jeg spør hver enkelt jente om de opplever at de må leve et dobbeltliv for å skjerme foreldrene for ting de ønsker å gjøre ute blant venner. En av informantene sier det på denne måten:

I: Ja, ej...ja...ja ja ja... Når jeg gjør det, så tenker jeg bare, på en måte, å ikkje sette pappa og mamma i en dårlig situasjon, at dei ikkje skal si «åh, se ka vi gjorde, vi kom til Norge, vi tenkte å få det bedre, se ka vi har gjort med jentene våre». På en måte, dei tenker *så* mye at du...du vil ikkje gjøre dem forvirra, du vil ikkje gjøre dem mer negativ. [...]. For dem, hvis dei tenke mykje på det, så tenker dei bare «ånei, ditte e jo ikkje slik muslimer burde gjort det... Dei [døtrene] gjør *så* mykje feil, det e jo *vår* feil. Det e jo *vi* som fikk dem hit. Hvis vi bare hadde bodd i [opprinnelsesland]....», ja....

Denne jenta ser ut til å leve et dobbeltliv ut fra den hensikt at hun vil *beskytte* foreldrene sine fra sorg og bekymringer. Hun ønsker ikke at de skal kjenne på fortvilelse og avmakt, eller klandre seg selv for at de valgte å flytte med døtrene til Norge. Derfor velger hun heller å lyve, med den intensjon at foreldrene ikke trenger å vite om alt. Jeg spør henne om hun tidvis kjenner på at hun har flere ting å ta hensyn til enn det norske venner har:

I: Ej trur de norske trenger ikkje å lyge til foreldrene sine. Jeg av og til lyger til foreldrene mine. [Latter]. På en måte, hvis du skal ut med gutter, bare med èn gutt eller med to gutter, til huset dems og ha det gøyt, ikke sant...så lyger ej til mamma og pappa og så sier ej bare «ej e med ei jente», og så han bare «ja, men la mej få snakke med ho», og ej «men stoler du ikkje på mej?», og så sir han «jo, unnskyld, greit, bare kom på tida». Så lyger ej og så etterpå berre «åh, koffor gjorde ej ditta der, det e jo berre dårlig gjort». Og så sier ej til mej sjøl etterpå berre at «det du gjorde var på en måte berre, hvis du var en norsk, heilt norsk, så skulle du ikkje løyet, fordi mamman og pappan din ville forstått, og pappan og mamman min ville ikkje forstått fordi dei e [etnisk tilhørighet] og dei vil at du skal ikkje bli voldtatt eller gjør nåkke galt med disse guttene». Så ej roer mej ned sjøl, og så bare «puh...».

Vi ser her at hun tidvis får dårlig samvittighet fordi hun lyver til foreldrene. Samtidig understreker hun for seg selv at dette er nødvendig fordi hun vokser opp i en annen kultur enn dem. For at hennes tokulturelle hverdag skal fungere slik hun ønsker det, må hun beskytte foreldrene fra enkelte opplysninger. Og noen ganger blir det å lyve den mest nærliggende fremgangsmåten. Den samme jenta forteller at det noen ganger er slitsomt å måtte tenke gjennom så mange ting som for de norske vennene er en selvfølge. Hun må hele tiden ha en slags strategi eller plan for å oppnå det hun ønsker. Dette gjelder både overfor foreldrene og de norske vennene. Jeg vil ta med følgende eksempel:

I: På en måte når det e sånne overnattinger og sånne klasseseter eller klassefester og sånn... For dem [vennene] blir det berre «åå, vi skal ha klassefest!». Ferdig. Mens for meg er det bare «ka ej skal si til pappa og mamma? Ka tid kommer vi hjem? Ka skal vi gjøre der? Skal alle sammen drikke?». Tenker sååå masse ting, mens for dem e det berre «klasseseter» eller «klassefest». [...]. Ej også får lov å være med, *men*, ej har maaaasse ting ej må spørre om. Og så pappa og mamma

blir bare «ka e det for nåkke? Ka klokka skal du dit? Ka tid skal dåkke slutte? Kem som skal kjøre deg?». Det blir så masse at du blir bare....

Her ser vi at de norske vennene lever med en ganske annerledes virkelighet, der eksempelvis klasseturer eller klassefester blir tatt som en selvfølge. Å måtte forhandle med eller lyve til foreldrene sine for å få være med på slike ting er gjerne helt fjernt for norske ungdommer. Her må de norske vennene passe på at de viser forståelse og støtte overfor de som ikke kan ta slike ting for gitt. Det er ikke bare enkelt å leve i en kultur som tidvis representerer motstridende verdier i forhold til det foreldrene står for. Det kan være belastende å hele tiden ha to ulike virkeligheter å forholde seg til. De aller fleste takler denne pendlingen mellom kulturer bra, men jeg tror det er viktig at vi som majoritet viser tålmodighet og forståelse. Informanten min tilføyer følgende:

I: Med klassetur så sei ej bare at «vi *må*, alle sammen *må* være med» og sånn. Da får vi lov. [Latter]. Eller, ikkje heile tiden, sånn som lillesøsteren min, ho mellomste, ho skal jo til Spania, og så måtte vi forklare til pappa at det e veldig viktig og hvis ho gjør det så får ho sej bedre lærlingplass etterpå, hvis ho har jobba i utlandet. Men for han ekje det bare «greit, reis, hadetbra, her e penga». For han e det berre «kem du skal gå med? Kor lenge skal du være der? Korsen e det der nede med muslimsk religion? Kan du ha på dej hijab? Ka klær du skal ha på deg?». Alt ditta der... Mens for dei [de norske vennene], dei tenker bare at «det vil ej ha, det e gøy, ferdig». Det ekje sånn.

Brenna skriver at utfordringene kan bli tydeligere i ungdomsårene, ved at foreldrene og samfunnet stiller ulike krav, og begge parter forventer lojalitet og tilpasning.¹⁵⁵ De unge har hele tiden *to* synsvinkler de må tenke over og vurdere. Samme informant som over, uttrykker følgende:

I: På en måte, hvis du sir til vennene dine at «kan ej overnatte her?» Ej sir ikkje at ej skal overnatte her slik at pappa og mamma ikkje skjønner at ej skal på juleball. Ej sir «du, kan ikkje ej overnatte her, så pynter vi oss her og har det koselig og...». Av og til hvis ej skal i en skikkelig bursdag og gutter kommer og mange skal overnatte og...så sier ej bare «du, ej også vil overnatte her». Men, så sir ho «men ej he jo ikkje meir plass», og så begynner ej å forklare til henne og så sir ho bare «åja, okej, men du kan overnatte, du kan jo sove i senga med meg» liksom, «eller stua med meg», da forstår dei meir. Og av og til gjør dei mer ting for meg, fordi ej har *to ting* ej må tenke over. Da må ej på en måte beskytte mamma og pappa, samtidig må ej beskytte at ho eller han [vennene] ikkje føler sej dårlig. [...]. Så det e derfor ej, på en måte, må *alltid* finne en bra ting å si. Til mamma og pappa, og til venner. [...]. Ej må beskytte heile tida begge deler.

Salole skriver at de som lever et dobbeltliv, særlig er barn og unge som av ulike grunner har problemer med å forene sine verdener samt de regler og verdisett som styrer i de ulike

¹⁵⁵ Brenna 2006 s. 60

kontekstene.¹⁵⁶ Konformitetspresset og omkostningene ved å tilpasse seg andres krav, er tidvis så store at de unges håndtering av dette blir å være som to ulike mennesker. Livet som leves i én setting må da holdes skjult for dem man lever sammen med i den andre settingen. Trusselen om å bli oppdaget eller at rykter skal begynne å florere er alltid til stede.¹⁵⁷ Mange forteller løgner og manipulerer omgivelsene sine for å kunne leve slik de ønsker, eller for å lette ubehaget ved å bli stilt kritiske spørsmål, bli kontrollert, straffet eller utestengt. For mange fremstår denne strategien som eneste utvei, skriver Salole, til tross for at børen med å leve et dobbeltliv kan være tung å bære. Løgner og dekkhistorier må holdes rede på, og frykten for å bli oppdaget er noe den enkelte må leve med. En av informantene mine forteller følgende om det å leve et dobbeltliv:

I: Det var mest når ej var yngre. Da visste ikkje foreldra mine at ej var ute å drakk, eller ka ej gjorde på liksom... Det var sånn, ej sa liksom sånn «nei, e ska'kke ut å drikke, e ska bare ut å henge med folk»...og så var det egentlig drikking da. Så...ja... Det har vært sånn at e har måtta funnet på ting og sånn. Bare for å få et ja, liksom. Dei fant det ut etter hvert da. [...]. Når dei har ferska mej, så har det liksom vært litt sånn...dei har vært kjempeskuffa og...altså, det e liksom sånn at dei blir bare skuffa... For eksempel når han pappa ferska mej en gang, så var han bare heilt stille...i flere daga liksom... Ej bare «å herregud».

Salole understreker også den underliggende skammen eller forakten det å leve et dobbeltliv kan innebære. Den unge har internalisert stemmene som sier at de lever uanstendig, og dermed dømmes de seg selv.¹⁵⁸ Å beskytte foreldrene sine mot vanæren, er et annet aspekt Salole peker på. Dette kan for eksempel innebære at en fortrenger det en selv ønsker for å være «en god datter eller sønn». Å gjøre det en selv vil, medfører gjerne dårlig samvittighet.¹⁵⁹ Her vil jeg ta med et sitat fra en annen informant, som hevder at dobbeltlivet ikke er veien å gå for henne:

I: Nei, e syns ikke e har måtta spilt et dobbeltspill da. E har liksom akseptert det, og så har e liksom sagt det til mine nærmeste at «sånn e det bare». Og så...dem har jo akseptert det dem også da, heldigvis, uansett om dem ikke e enig i det. Så e ha'kke følt at e har måtta spilt for å tilpassa me der og der da.

Hun understreker at hun fremstår som en muslimsk jente og at hun har en annen kultur i tillegg til den norske. Hun er stolt over å tilhøre kulturen som foreldrene representerer, og det er viktig for henne å ta vare på disse røttene. Hun er helt tydelig på at hun ikke ønsker å leve noe dobbeltliv. En annen jente sier følgende:

¹⁵⁶ Salole 2013 s. 172

¹⁵⁷ Salole 2013 s. 173

¹⁵⁸ Salole 2013 s. 173

¹⁵⁹ Lidén og Bredal 2009, Aarset, Lidén og Seland 2008, her referert i Salole 2013 s. 173.

I: Ej har venner som røyker og drikker og sånn, og så, det vet de ikke hjemme. Og så bestevenninna mi, ho røyker og drikker også, men de vet ikke om det, ej har ikkje sagt det. Fordi at de vil tro at jeg skal begynne å gjøre det.

Salole understreker imidlertid at dobbeltliv også må forstås som en mestringsstrategi for å kunne leve i settinger som utelukker hverandres relevans. Det er et uttrykk for en indre kamp for å kunne være et både-og, og ikke la andre bestemme over seg.¹⁶⁰ Hun viser til konfliktmekleren Farwha Nielsen¹⁶¹ som hevder at det å skape seg et dobbeltliv er tegn på opprør og styrke og må anerkjennes som en *ressurs*, ikke en svakhet. Imidlertid vil det å basere et liv på løgn og dekkhistorier bli destruktivt i lengden. Salole påpeker at de unge må få støtte i å leve livet sitt som de selv ønsker, uavhengig av om det er mest i tråd med det ene, det andre eller begge verdsettene, og uten at andre forhåndsdefinerer dem.¹⁶²

I VG Nett 08.03.2010¹⁶³ går tre profilerte minoritetskvinner ut og advarer muslimske jenter mot dobbeltliv. Dette er samfunnsdebattant Iffit Qureshi, forfatter og Høyre-politiker Afshan Rafiq og redaktør for magasinet x-plosiv.no, Shazia Sarwar. Rafiq sier at jentene selv må tørre å ta kampen, da ingen andre vil gjøre det for dem. Hun hevder at en ved å leve et dobbeltliv bare skyver problemene under teppet i stedet for å løse dem. Også Qureshi og Sarwar hevder minoritetsjentene må ta tak i egen situasjon dersom de vil leve ut sin frihet. Qureshi understreker at jentene selv må ta et oppgjør med foreldrene sine og at det i de fleste tilfeller er mulig å komme til et kompromiss. Man skal ikke tenke at muslimske foreldre er fastlåst, uttrykker hun. Også Rafiq vedkjenner at det er vanskelig for foreldre med muslimsk bakgrunn å tolerere noe de i utgangspunktet ikke kan akseptere, men ikke umulig. Sarwar fremhever at hun selv kjenner flere familier hvor foreldrene i utgangspunktet er veldig strenge, men hvor døtrene likevel har fått lov å reise på eksempelvis jentetur. Hun hevder det handler om tillit og dialog, noe som må jobbes frem.

Forsker og sosiolog, Anja Bredal, advarer også mot dobbeltliv.¹⁶⁴ Hun har forsket på problemstillinger rundt etniske minoriteter, kjønn og generasjon, og hevder dobbeltlivet er en potensiell risikosport fordi det før eller siden vil bli avslørt. Hun fremhever at det handler om at jentene ønsker å gjøre ting foreldrene ikke tillater, og at de skjuler dette fordi de er redd for represalier eller ikke vil gjøre foreldrene bekymret. På ett eller annet tidspunkt vil foreldrene imidlertid oppdage det, og da kan det bli dramatisk, sier hun. Bredal understreker at det likevel

¹⁶⁰ Salole 2013 s. 174

¹⁶¹ Nielsen 2011

¹⁶² Salole 2013 s. 175

¹⁶³ VG Nett 08.03.2010, *Advarer muslimske jenter mot dobbeltliv*

¹⁶⁴ VG Nett 08.03.2010, *Dobbeltilivet til jentene kan bli dramatisk*

er store variasjoner fra familie til familie vedrørende hvor snevre grensene er samt hva som er forbudt. Dette formidler også en av informantene mine når jeg spør henne hva hun vil trekke frem som positivt og negativt ved det å vokse opp i Norge med utenlandske foreldre:

I: Ehm...det kommer an på hva slags foreldre du har. Hvor strenge dem er da. Så, hvis dem er ganske strenge og du ikke får lov til å gå ut med venner i det hele tatt, det er mange som har det sånn... Da er det negativt. Men hvis du har foreldre som lar deg gå ut med venner og, at du får lov til å reise på sånn klassesetor og, eller klassefest og sånt... Ikke sant, at du får vært med på sånne ting da. Da er det egentlig greit. Men det er jo litt slitsomt da, å liksom ikke ha helt frihet da, om du skjønner hva jeg mener. At du må liksom stresse med å dra hjem og...det er jo ganske slitsomt, det er det.

R: Kjenner du nåkken som he det strengere enn dej?

I: Jada, jeg kjenner mange som ikke får lov til å gå ut i det hele tatt liksom, sånn «rett hjem – skole – rett hjem – skole», så...

Det er viktig å være bevisst på at dette varierer fra familie til familie. En må passe på å ikke generalisere og dra alle over samme kam. Imidlertid vektlegger Bredal at foreldre kan bli både redde og sinte hvis de opplever å ha blitt lurt og at jentene har gjort ting som oppleves som skadelige for dem og familien. Dette gjelder særlig dersom det går på kjæresteri, noe det ofte gjør, fremhever hun.

Til tross for at ikke alle informantene lever et såkalt dobbeltliv, forteller samtlige at de kjenner på krysspress og at de ofte blir dratt i to retninger. Samtidig erfarer flere også at foreldrene prøver å føye seg. En av jentene forteller følgende:

I: Ej går med venner og feirer jul og spiser julemat som er haram. [Latter]. Så når ej går ut og spiser det, så sir ej til pappa og mamma berre «ej skal ut og feire jul», så sir dem bare «okej». Og så kan du se på en måte at det samtidig e greit for dei, og samtidig... «berre gjør det, du bor i Norge...det e det du må gjøre» liksom... Berre «NN, du skal ikkje spise svinekjøtt», «nei, ej skal ikkje det». Og så bare «det andre kjøttet da?», så sir ej «det e'kje halal, pappa», og han berre «kan du gå bare?!». [Latter]. Men så går du ut og åpner gaver og har det koselig, og så dei berre... Og ej sir «men pappa, ej går ut og feirer jul sammen med dem fordi det e veldig gøy», ikkje sant. «Ej gjør det ikkje fordi ej tror på Jesus eller nåkke sånn. Ej he det berre gøyt, ej spiser god mat, vi synger sanger som...ej bryr ikke meg, det er bare sanger, det betyr *ingenting* i hjertet mitt, ikke sant. Vi åpner gaver, vi er glad i hverandre, det e berre ting som e så gøy, ikkje sant». Og så sier dem bare «okej», da liksom skjønner dem, når du forklarer mer enn å bare...av og til bare hater ej å lyge til mamma og pappa. På en måte, hvis ej sitter med dem og forklarer mer og mer, på en måte bare forklarer, forklarer, forklarer...til slutt skjønner dem i hjertet sitt at jeg gjør det ikke fordi jeg er kristen eller er veldig veldig norsk...det e berre personene, tryggheten, kjærligheten, det e ting inni mej som vil komme seg ut og gjøre ting, ikkje bare fordi ej e muslim eller vil være mer norsk.

Vi ser at denne jenta ikke egentlig ønsker å lyve til foreldrene, selv om det i praksis ofte er det som skjer. Når hun setter seg ned med dem og forklarer, *inkluderer* dem i tankegangen sin, forstår de også mer. I stedet for å gjøre ting i det skjulte, kan det å gå i dialog med foreldrene kanskje være en mer konstruktiv løsning i det lange løp. Foreldrene må også respektere det

faktum at datteren deres pendler fra den ene virkeligheten til den andre, og de må prøve å henge med. Dette påpeker også Brenna.¹⁶⁵ En annen informant fremhever hvordan de strenge reglene hjemme har medført at hun ikke har fått være med på ting hun gjerne hadde ønsket. Her vektlegger hun særlig dette tidspunktet for når hun må være hjemme om kvelden. Hun viser til at hun ofte har gått glipp av bursdagsselskap og lignende som hun gjerne skulle vært med på, fordi foreldrene ikke synes det «sømmer seg» for en ung jente å være ute så sent. Hun forteller at noen av hennes nærmeste venninner ofte har tilpasset bursdagsselskapene sine til henne, slik at det eksempelvis starter kl. 18 i stedet for kl. 21. Da har hun fått lov til å dra, sier hun. Generelt har det likevel vært vanskelig for henne å få være med på ting som skjer etter et visst klokkeslett på kvelden. Hun uttrykker imidlertid dette:

I: Ej forstår jo korsen ho [moren] tenke da liksom. Det e liksom litt vanskelig for ho å skjønne ditta norske greierne, for ho e jo oppvokst i den [foreldrenes kultur], sant. Så e kan liksom ikke drive å diskutere med ho heller, at «nei, det e ikke sånn og sånn og sånn» fordi, e vet på en måte begge kulturene sjøl, og e vet at...e e veldig glad i kulturen uansett om det e liksom sånne regla som har liksom fått me til å bli litt sånn...tilbake...holdt med litt tilbake da.

Til tross for at hun gjerne skulle vært med på mer av det de norske venninnene gjør, uttrykker hun også en veldig sterk lojalitet overfor foreldrene og deres verdisyn. Hun ønsker ikke å bryte med dette for å leve ut sin egen frihet. Hun sier gjentatte ganger at hun har «akseptert det», og selv om hun har vokst opp i Norge og kjenner den norske kulturen godt, har hun ingen problemer med å se på ting også fra foreldrenes ståsted. Hun er klar over at de ikke har vokst opp med to kulturer slik som henne, og dermed ser ting mer ut fra *sitt* perspektiv. På motsatt side gjelder dette også de norske venninnene, som kun har den norske konteksten å forholde seg til. Informanten min kan derimot vurdere én og samme situasjon fra både et norsk og et opprinnelig etnisk synspunkt, uten nødvendigvis å føle seg som en splittet person. Dette er helt klart en del av det å ha et utvidet perspektiv. Hun sier følgende:

I: Det har vært litt vanskelig for dem [de norske venninnene] å forstå ditta der da. Og det har ej full forståelse for. [...]. Og så tenker ej at det sikkert e enklere for me å forstå to forskjellige kultura når e *har* to forskjellige, sant. Men e forstår liksom at det sikkert e litt vanskeligere for *dem* når dem har bare én kultur dem har vokst opp med, ikke sant. Så e forstår liksom at når dem ikke klare å skjønne helt det som e...det skjønna e da. For hvis e bare hadde vært i den [opprinnelseskultur] da, så hadde e sikkert ikke skjönt, hvis e ikke kjente til det norske, så hadde e sikkert tenkt «å herregud, ka det e med dem?» liksom. «Så unormalt», liksom. Men no når e vet at den norske kulturen e nåkke heilt anna, så har e forståelse for begge kulturane da.

¹⁶⁵ Brenna 2006 s. 54

Denne jenta opererer med flere referanserammer og koder, og hun har kjennskap til og erfaringer fra flere virkeligheter. Hun har utviklet en sterk evne til å se andres perspektiver og å finne både likheter og ulikheter relatert til virkeligheter som kan eksistere ved siden av hverandre. Nettopp dette er trekk Brenna fremhever som viktige karakteristikk ved en multikulturell identitet.¹⁶⁶ Det samme gjelder det å være både observatør og aktør i én og samme situasjon og å kunne vurdere en situasjon fra flere ulike vinkler, noe denne jenta er god på. Til tross for at hun har måttet gi avkall på mye ved å underordne seg foreldrenes verdisyn, ser hun også ut til å ha funnet «sin plass» når det kommer til hvem hun er eller ønsker å være. Hun sier at hun opp gjennom årene har slitt med en del spørsmål knyttet til nettopp det å leve med to ulike kulturer, men at hun etter hvert har funnet *sin* identitet:

I: E følte at e måtte spørre me sjøl spørsmål heile tida, om koffor det e sånn og...eh...koffor må e liksom drive å være på et sted med to forskjellige kultura, ikke sant. Når e ser på mine venninner da, så e dem bare norske, dem slipper å tenke på kultur og sånn. Men e må tenke på sånne ting og... Men...e har liksom akseptert det da. E syns det e heilt normalt no at...det e sånn det e. [...]. No e e glad for at det e sånn som det e, for da kan e se på ting på litt forskjellige måta da, egentlig. At det ikke e bare én kultur da, for eksempel. Norske ser jo det bare fra én kultur, sant. Men det e nåkke heilt anna for me å se det fra forskjellige sider da. Så ej syns det e veldig lærerikt, uansett, hver dag, det... Men e tar uansett mange tanka fra den norske kulturen også da, som e har med me vidare.

Hun tilføyer at selv om hun i dag er tilfreds med sin situasjon og identitet som tokulturell, muslimsk jente, har hun også lært mye om hva hun selv vil gjøre annerledes når hun får barn. Hun kommer til å inkludere mer av den norske kulturen, samt fokusere på hva en faktisk kan *lære* av den. Hun sier også at hun kommer til å forstå barnet sitt på en bedre måte, nettopp fordi hun selv har vokst opp med to kulturer og vet hva dette innebærer. Professor i religionshistorie, Anne Sofie Roald, viser også til denne tendensen. Hun tror at minoriteten vil jenke seg etter storsamfunnet etter hvert som tiden går. Hun viser til et utsagn fra egen forskning der en ung pakistansk kvinne uttrykker følgende: «Vi er liksom eksperimentet. Vi er offer for første generasjonens frustrasjon og usikkerhet, mens tredje generasjonen har foreldre som vet hva nordmenn er og ikke er. De trenger ikke å være redde på samme måte som våre foreldre var det.»¹⁶⁷

Jeg har så langt belyst hvordan informantene mine forholder seg til krysspress fra norske venner på den ene siden og fra foreldrene på den andre siden. Videre vil jeg nå gå nærmere inn på informantenes erfaringer i forhold til den etniske gruppen de er en del av (kap. 4.2.2), og

¹⁶⁶ Brenna 2006 s. 58

¹⁶⁷ Roald 2005 s. 90

deretter hvordan de forholder seg til det faktum at muslimske gutter ofte har mer frihet enn muslimske jenter (kap. 4.2.3).

4.2.2 Sosial kontroll

Noe som går igjen hos samtlige av jentene, er den sosiale kontrollen de opplever i de etniske miljøene, i form av rykter og sladder. Alle jentene forteller om erfaringer knyttet til dette, og jeg vil ta med noen utdrag fra beretningene deres her. Noen av dem gir uttrykk for at de synes dette ryktemakeriet er «tåpelig», andre igjen uttrykker at de ikke vil føre skam over familien sin basert på valg de tar, og at de derfor underordner seg foreldrenes og gruppens regler. Jeg spør informantene mine om de kjenner seg igjen i nettopp dette med rykter og sladder innen det etniske miljøet, det at en blir «passet litt på» eller «bevoktet» av andre fra den etniske gruppen. En av jentene gir meg følgende svar:

I: Ja! Å, herregud! Ja! Å, herregud, oh my god! Det e ditta som e *veldig* irriterende med [egen etniske gruppe] her! Hvis du går ilag med en gutt, du får ikkje lov å gå samme retning som han engang. [Latter]. [...]. Og så finner pappa ut at ej har vært ute med en [etnisk identitet] gutt, går ute, sitter på McDonald's eller [navn på café]. Og når pappa finner ut at ej e med en gutt på McDonald's eller går ut, og så sir ej berre «pappa, he du sett meg? Nei. Så ikkje hør på dissa folka». Så sei han «men NN, du vet at jeg er en veldig voksen person, jeg vil ikke...», på en måte hvis du er voksen, folk har mer respekt for deg, ikkje sant. Pappa sir berre «NN, ej vil ikkje miste respekten min, vær så snill, ikkje gjør sånne ting». Ej berre «okej, ej skal ikkje gå ut...». Ej berre gjemmer alt jeg gjør, ej bare går ikkje til [navn på etnisitet] folk og sir «ej har vært der og der og...gjort det og det og...». På en måte, [navn på etnisitet] folk, dei sir det videre.

Hun forteller her hvordan representanter fra den etniske gruppen fungerer som såkalte «natteravner» og hvordan hun må passe på hvor hun er og hvem hun blir observert sammen med. Vi ser også hvordan den hierarkiske oppbygningen i gruppen kommer tydelig frem i det hun forteller. Det at faren har nådd en viss alder, gir ham respekt i den sosiale gruppen, da høy alder ut fra et kollektivistisk perspektiv er ensbetydende med visdom og makt. Om datteren hans gjør ting som bryter med gjeldende normer og verdier innad i den etniske gruppen, vil han som far og høyt verdsatt og respektert skikkelse i miljøet, tape ansikt. En annen informant sier det på denne måten:

I: Det handla egentlig bare om rykte og...at du ikke skal treffe gutta og liksom...få et dårlig rykte da. Det e egentlig bare det det går ut på da, sånn egentlig.

Jeg spør henne hva hun tenker om dette, og hvorfor hun tror dette er så viktig for foreldrene. Hun utdyper at det har å gjøre med den etniske familien og hva de vil tenke om henne dersom hun eksempelvis blir observert ute sent på kvelden. Hun ønsker ikke å sette verken seg selv

eller foreldrene i et dårlig lys. Og uansett om at foreldrene kjenner henne og vet hva hun står for, blir de lei seg dersom rykter begynner å florere ute i det etniske miljøet. Hun forteller at «disse [navn på etnisitet] personene e så nysgjerrige på ting og sånn, dem kan liksom ta ut et rykte som ikke egentlig e sant». Brenna peker på at sosial kontroll er nært knyttet opp mot det som går på ære og skam.¹⁶⁸ Hun understreker at ære og skam er med på å regulere kvinnenes seksualitet og frihet, og at familiens ære videre avhenger av kvinnenes eller jentenes atferd. Det ligger ofte en forventning på jentene om at de skal utøve selvkontroll, være tålmodige og vise ansvarsfølelse, samt være lydige og ærbødige overfor mannlige slektinger, skriver Brenna. Hun vektlegger også hvordan det forventes at jenta underkaster seg autoriteten til fedrene, brødrene og eventuelt ektemannen. En av mine informanter sier at hun forstår at foreldrene tenker som de gjør, fordi det handler om å beskytte familiens ære. Hun vil ikke være en jente som blir omtalt som «umoralsk» og på denne måten setter foreldrene sine i forlegenhet. Hun understreker at hun aldri har forventet at verken hun eller familien skal leve som «helt norske». Her nevner hun eksempelvis kjærester, alkohol og festing. Når jeg spør henne om hun noen ganger ønsker seg mer frihet knyttet til disse tingene, svarer hun følgende:

I: Nei, ikke når e ser korsen det påvirka familien min da, og folka rundt me. For e vil jo ikke heller at folk, [navn på etnisitet] persona, skal tenke sånn om me heller, uansett om e vet sjøl korsen e e som person. Så sette e litt pris på, e vil ikke ha et sånt dårlig rykte blant dem heller. For det e så mye sladder og sånt at det...

I kapittel 3.1 viste jeg til rapporten *Ungdom med innvandrerbakgrunn. Verdier, normdannelse og livsvalg – en kunnskapsstatus* fra 2008, som inneholder en avgrenset kvalitativ studie med tittelen *Dialogarbeid i skolen om verdikonflikt og livsvalg på oppdrag fra IMDi*. Blant funnene i denne studien, vises det til nettopp den sosiale kontrollen i de etniske miljøene. Det går frem at frykten for å få et «dårlig rykte» fungerer som en sterk kilde til sosial kontroll, og videre at det florerer mye rykter i de etniske miljøene. Ryktene er så å si umulig å kontrollere og kan oppstå av den minste ting. Ungdommene fra denne kvalitative studien forteller at de føler at voksne fra egne miljøer overvåker dem samt at rykter og sladder begrenser deres bevegelsesfrihet.¹⁶⁹ Noen forsøker å unngå rykter ved å overholde normene så godt de kan, mens andre bryter med normer og tar i bruk strategier for å unngå sanksjoner, skriver Aarseth m.fl.¹⁷⁰ Dette kommer også frem blant mine informanter. En av dem forteller følgende når jeg utfordrer henne på dette:

¹⁶⁸ Brenna 2006 s. 153-164

¹⁶⁹ Aarseth m.fl. 2008 s. 15

¹⁷⁰ Aarseth m.fl. 2008 s. 15

R: Nåkken he fortalt at dei opplever en del sosial kontroll inennfor det etniske miljøet, sånn rykte og sladder og sånn. Opplever du det slik?

I: Mhm! Masse! [Latter]. Eller, i Oslo så fikk ikke jeg lov til å henge med [egen etnisk gruppe] da. Mamma sa «nei, du skal *ikke*...», hvis jeg ville ha et par [navn på etnisitet] venninner da, så ville ikke mamma det da, ikke sant, fordi hun visste at det ville komme rykter. Og...det har jeg faktisk også lagt merke til når jeg har kommet hit [tettsted på Vestlandet]. For her har jeg jo fått [navn på etnisitet] venner da, mamma har ikke klart å...mamma har ikke sagt noe da, hun ha'kke...så da har jeg liksom merka her da, at folk snakker og sier sånn...ja...litt sånn, dem snakker seg imellom og sier liksom «ja, kanskje hun har gjort det» eller...ja...og selv om de ikke har sett eller hørt eller noe sånt da. Og så etterpå, så angret dem til slutt da, for eksempel «oj...nei...hun var visst ikke en sånn person...», ikke sant.

Nettopp dette at en liten uskyldig hendelse blir «krydret» og gjort om til noe annet er noe også Aarseth m.fl. peker på vedrørende den nevnte studien. De skriver at sladder og ryktespredning i stor grad er knyttet til kjønne forventninger og eventuelle brudd på disse, og at ungdommene knytter betydningen av rykter og ryktespredning til fremtidige ekteskap og normer som foreskriver at jenter skal være jomfruer frem til ekteskapet. Roald viser i sin forskning til den pakistanske jenta Hamida, som er født og oppvokst i Norge. Hun forteller blant annet at hun og venninnene er forsiktige med å ta kontakt med unge pakistanske menn når de er på fest. Dette fordi de etter hvert skal gifte seg med en fra miljøet, og da vil de ikke at det skal gå rykter om dem som kan nå deres kommende menn eller svigerfamilier.¹⁷¹ En av mine informanter er inne på noe lignende:

I: Mamma sier hele tiden at «du må'kke ha så mange typer» sant, for eksempel. Fordi, «når du gifter deg, så vil han mannen, han du gifter deg med, han vil kanskje finne ut om fortiden din og det kan oppstå problemer og alt det der da». Og så, eller... «Folk kommer til å snakke om deg og...du vil aldri finne den rette og...», sånne ting da.

Brenna skriver at når en kvinne eksempelvis har et førektekapelig forhold, eller at hun er utro eller skiller seg, er dette ut fra en kollektivistisk forståelse tegn på at mennene i hjemmet hennes ikke har kontroll over henne.¹⁷² Far, bror eller ektefelle kan dermed føle at deres ære står på spill i den sosiale gruppen. Jentene kan bli omtalt som umoralske eller som en «hore» og foreldrene blir satt i et negativt lys. De blir oppfattet som dårlige oppdragere, og sladder og stikk fra den sosiale gruppen kan føre til at foreldrene ikke klarer å møte gruppemedlemmene med rak rygg.¹⁷³ Brenna fremhever dessuten at når familien bor i Norge, betyr den sosiale gruppen enda mer enn i hjemlandet, fordi de her lever i en minoritetssituasjon. Miljøet er lite og gjennomskiktig, og den sosiale kontrollen desto sterkere. Enhver avvikende atferd eller valg som

¹⁷¹ Roald 2005 s. 227

¹⁷² Brenna 2006 s. 154

¹⁷³ Brenna 2006 s. 154-155

truer miljøets identitet og samhörighet vil bli betraktet som en trussel, og sanksjoner kan bli satt i gang mot den som bryter gruppens normer, eksempelvis gjennom ekskludering fra fellesskapet, skriver Brenna. To av jentene i gruppeintervjuet mitt viser til følgende:

I1: Ej kjenner noen [navn på etnisk tilhörighet] familier...og, det er sånn hvis de går ut om natta, eller om de snakker sånn høyt på gata eller ler høyt på gata...de andre [navn på etnisk gruppe], de bare snakker om de som lo på gata høyt og sånn, de sier det til hverandre og sånn, og så når «nyheten» kommer til moren [til den det gjelder], så får ho kjeft hver gang fra mora si. Fordi andre [navn på etnisk gruppe] de følger med hver [navn på etnisitet] jente og sånn.
I2: Og så når vi går med dem vanlig, sånn helt forsiktig langs veien, de stopper opp og spør «ka du gjør?» og sånn, og hun venninna mi sier «ikke snakk så høyt, det er [navn på etnisk gruppe] folk...ikke le, ikke snu deg...se på hijaben din!». [Latter].

I den nevnte studien foretatt av IMDi, vektlegger ungdommene at de tror ryktespredning er et generasjonsfenomen, og at når deres generasjon blir voksne, vil de ikke spre rykter i samme grad som foreldregenerasjonen. En av informantene mine har følgende oppfatning av ryktespredningen i foreldregenerasjonen:

I: Altså, hvis ej e ute og drikker, og nåkken fra samme land ser me, da går det på en måte ut blandt *alle* [navn på egen etnisk gruppe]...*alle* vet det, og da e det sånn «dattera til han» liksom, og «ho har drukket, ho har gjort sånn, ho har gjort sånn», så går det på en måte rundt heile [tettsted på Vestlandet] da. Så...ja. Det har faktisk skjedd en gang før. Mamma berre... [Latter]. Men...likavel, e tror ho mamma ikke brydde sej, fordi ho bare ikke gadd. Men ho *hata* når sånne rykte oppstår.

R: Så ditte e et velkjent fenomen da?

I: Ja. Det e *veldig* kjent. Men det e sånn mest med foreldra mine egentlig, altså, hvis folk får høre ett eller anna om dei, da e det sånn, da går det rundt, for da høre e mamma og pappa si «har du hørt ka folk har sagt om oss?!». [Latter]. Herregud. Ej syns det e så teit egentlig, ej syns det e så *teit*.

Brenna er imidlertid tydelig på at når en jente eksempelvis har hatt et føreketenskapelig forhold, mister hun ikke bare sin ære knyttet til seksualitet, men kan også miste sin plass i kvinnefellesskapet innad i det etniske miljøet. Hun blir oppfattet som en trussel for de verdier som blir dyrket i dette fellesskapet, og blir betraktet som en «hore» ikke bare fordi hun har hatt et føreketenskapelig forhold, men også fordi hun er illojal mot gruppens normer og verdier.¹⁷⁴

4.2.3 Gutter kontra jenter

En annen ting som kommer frem i intervjuene, er hvordan jentene blir oppdratt langt strengere enn guttene. Også i den kvalitative delstudien foretatt av IMDi¹⁷⁵ rapporteres det om store

¹⁷⁴ Brenna 2006 s. 155

¹⁷⁵ Aarseth m.fl. 2008

forskjeller i oppdragelsen av jenter kontra gutter, og det går frem at gutter i større grad får lov til å være ute med venner, gå på fester, dra på overnattingsturer samt ha kjærester.¹⁷⁶ Guttene har dessuten mindre plikter i hjemmet, skriver Aarseth m.fl. Jentene på sin side oppfatter dette som urettferdig og argumenterer mot kjønnete normer som foreskriver andre regler for gutter enn for jenter. Argumentene går ikke nødvendigvis på at de selv skal få lov å ha kjærester eller være med på fest, men at også guttene bør ha forpliktelser, skriver Aarseth m.fl. En av informantene mine uttrykker det slik:

I: Jada, gutter har mer frihet enn jenter. Gutter har det. Det er sånn, jeg har jo fettere som jeg har vokst opp sammen med i Oslo, og dem kan si til moren sin og faren sin at de har en dame da, og hun kan være pakistansk eller inder eller...ikke sant. Og, ja, det kommer jo an på hvordan foreldrene er også da, selvfølgelig, hvor strenge dem er. Det er jo mange gutter som er veldig redd for foreldrene sine, ikke sant. Og det er noen som ikke bryr seg...og noen respekterer dem og...ja...det er litt forskjellig. Men gutter har mer frihet, og dem får gå ut og...ja, dem får komme hjem når dem vil og... Og dem kan reise, ikke sant, alene med venner og...sånne ting.

Hun sier at hun synes dette er urettferdig. Samtidig er dette ikke noe hun bruker mye tid og krefter på å irritere seg over. Hun viser til at «gutter gifter seg uansett liksom...dem er gutter, så dem...». Jentene må derimot være mer forsiktige. De må passe ryktet sitt, sier hun. De kan ikke ha mange kjærester, slik som guttene kan. En annen informant svarer følgende når jeg spør om hun kjenner seg igjen i at det er strengere for jentene enn for guttene:

I: Ja, selvfølgelig. Broren min, han kan jo drikke...han drikker jo med venner og sånn, og han drar jo på fester også med vennene sine....men det får ikke lov til. Så...

R: Syns du det e urettferdig?

I: Altså, ej har egentlig ikke tenkt over det...fordi, det e hans egen feil hvis han vil bryte religionen sin, det e *ikke* mitt problem. Det e han som må tenke på ka som skjer etterpå.

Når jeg spør henne om hun hadde ønsket å for eksempel drikke alkohol eller ha sex med gutter dersom hun fikk samme frihet som brødrene har, er svaret nei. Hun ville brukt denne friheten på andre måter, noe som går igjen hos flere. Dette er også et moment som blir fremmet i den nevnte studien til IMDi.¹⁷⁷ En tredje jente sier følgende om forskjellen hun opplever eksisterer mellom gutter og jenter:

I: Ja. E vet ikke koffor, det e sånn at...broren min har liksom fått lov å gå ut ka klokkeslett han vil, har komt hjem sånn ka tid han vil, og det e ingen problem. Men det e liksom sånn i dinne kulturen, igjen, at det e disse jentene som blir litt meir passa på da. På grunn av ære og sånne ting og...ja, det e litt sånn strengere for jenter, absolutt. [...]. Men e forstått jo, igjen, at det e på grunn av kulturen da. At sånn e det bare og... E har forstått at sånn e det bare, og...e ha'kke

¹⁷⁶ Aarseth m.fl. 2008 s. 14

¹⁷⁷ Aarseth m.fl. 2008 s. 14

brukt energi på å forandre det heller. For e ser at det e med alle sammen, det e'kke bare med me det e sånn. Hadde det bare vært me, og så hadde for eksempel NN sin familie vært heilt anna mot ho liksom, så hadde jo e tenkt liksom «koffor har ho NN det sånn, men e har det ikke sånn?» på en måte. Men e ser at det e på alle, at alle har det sånn. At det e strengere med jenter da. Det hadde sikkert vært veldig vanskelig å akseptere det hvis det bare var me liksom. Da hadde e sikkert følt at «oj...har dem så lite troa på me?» og «stole dem så dårlig på me?» på en måte. Men det e på alle folka da.

Denne jenta vektlegger at siden dette er noe hun ser går igjen hos alle jenter hun kjenner fra samme etniske gruppe som henne selv, så er det lettere å forsone seg med det. At det egentlig ikke handler om at foreldrene ikke stoler på *henne*, men mer at de vil beskytte familiens og datterens ære. Det «sømmer seg ikke» for en jente å være ute sent på kvelden eller å bli observert hånd i hånd med en gutt. I bunn og grunn handler det om å beskytte seg mot rykter og det at sladder om deres datter skal begynne å florere innad i det etniske miljøet.

Blant funnene i IMDis delstudie som jeg har referert til lenger oppe, går det frem at enkelte opplever eldre brødre som dominerende og kontrollerende.¹⁷⁸ Dette har jeg ikke funnet eksempler på i mitt datamateriale. Flere har imidlertid vektlagt tryggheten og støtten i det å ha eldre søsken som har gått foran og «banet vei». Dette har hjulpet dem i konflikter med foreldrene. Flere fremhever også det positive ved å ha søsken som de kan dele tanker og erfaringer med, og hvor de kan «luften» ting de ikke kan si til foreldrene. Søsknene lever selv med to kulturer og kan kjenne seg igjen i de ulike dilemmaene og situasjonene som oppstår. Her vil jeg vise til et lengre utdrag fra intervjuet mitt som peker på nettopp denne tematikken:

I: Det som e bra da, e at på grunn av at begge to e oppvokst her på en måte, så har vi liksom vennsforhold i stedet for bror og søster, på en måte. Han kan fortelle at han har norske kjæresten og sånne ting, sånn og sånn, at han har drukket, og bla bla bla... Og tilbake igjen kan e også fortelle ting. Så... Og han syns at det e tåpelig da, han aksepterer ikke at det e sånn, på en måte.

R: Kulturen til foreldra dåkka?

I: Ja, den aksepterer han ikke heilt, slik som e aksepterer den da. Så han...han har liksom vært litt sånn støtte da. Han har prøvd liksom å forandre mamma og pappa, måten dem e mot me da. At dem ikke skal ha så mange regla, som «ja, du må være hjemme dinne tida, sånn og sånn». Han...e føle at det ikke e nåkke bror-søster-forhold, det e mer sånn vennskapelig forhold, at vi kan snakke om alt da, egentlig. Og e tror det har mye å si at han også e oppvokst her og vet kulturen da. [...]. Han forstår me på en bedre måte da, enn det mamma kunne forstått mej.

R: Men sånn som for eksempel det at han he norske kjæresta, veit foreldra dine om det?

I: Nei. [Latter]. Nei. Så sitte vi liksom å snakka om det da, så vet foreldrene mine faktisk ikke om det. Men, på en måte, det bli'kke samme rykte på gutta da, når... Hadde e for eksempel hatt en norsk kjæreste, så hadde sikkert heile [tettsted på Vestlandet] fått hørt det liksom...og syntes at det ikke var greit. Men når det e gutta, så e det liksom greit uansett ka dem har, uansett om ho e norsk eller [navn på etnisk tilhørighet] så e det greit at dem har kjæreste da på en måte. Det e ingen regla for dem, at du ikke skal ha kjæreste og slikt før du gifter dej og sånn. Så det e'kke

¹⁷⁸ Aarseth m.fl. 2008 s. 14

nåkke regla der da. Så...han har *ikke* fått nåkke rykte på se, uansett om han har hatt kjæreste eller ikke da.

Også Prieur vektlegger denne tendensen. Hun peker på at guttene vanligvis har nettopp større frihet enn søstrene deres har, men understreker at guttene gjerne hentes inn igjen av det presset som ofte rettes mot dem om at de skal gifte seg tidlig.¹⁷⁹ Godtar de det, befinner de seg brått i en helt annen livssituasjon enn de norske kameratene, skriver hun. Prieur viser også til funn fra egen forskning der det går frem at mange av guttene har eller har hatt kjærestes, som oftest av norsk opprinnelse.¹⁸⁰ Hun peker imidlertid på at de aller fleste gutter med innvandrerbakgrunn fra land utenom Europa ender med å gifte seg med en jente fra hjemlandet. Hun fremhever at det ikke nødvendigvis er noe kynisk eller dobbeltmoralsk over dette. Her peker hun på egen forskning hvor guttene hevder at det gjerne er for innvandrerjentenes skyld de lar være å ha forhold til dem før ekteskapet, nettopp for å beskytte ryktet deres.¹⁸¹ Et slikt hensyn er det ikke nødvendig å ta overfor norske jenter, som har forhold til hvem de vil og med foreldrenes godkjennelse, skriver hun. Prieur viser også til at gutter med innvandrerbakgrunn ikke anser jentene som undertrykte, men derimot som «beskyttet mot verdens vanskeligheter og farer».¹⁸² Hun understreker her hvordan et spørsmål som blant etniske nordmenn settes i sammenheng med likestilling, rettferdighet og undertrykkelse, i innvandrer miljøer kan settes i sammenheng med seksualmoral, familieære og beskyttelse.¹⁸³

I kapittel 4.2 har jeg pekt på at jentene i større eller mindre grad lever med et krysspress i hverdagen. Både foreldrene og norske venner forventer lojalitet og tilpasning. For noen fører dette til at de lever et dobbeltliv. De lyver til foreldrene om eksempelvis hvem de er sammen med eller hva de gjør ute blant venner. Dette er for enkelte en strategi som velges for å kunne forene to verdener som tidvis representerer motsridende verdier og forventninger. Jentene ønsker å leve ut egen frihet, men vil samtidig beskytte foreldrene for bekymringer. De vil også unngå å bli konfrontert av foreldrene på handlinger de vet er forbudt. Imidlertid er den sosiale kontrollen sterkt til stede i de etniske miljøene, i form av rykter og sladder. De unge som velger å leve et dobbeltliv, må også leve med frykten for at de skal bli avslørt og at rykter skal begynne å florere. Noen av jentene tar avstand fra et slikt dobbeltliv og mener lojaliteten til foreldrene

¹⁷⁹ Prieur 2004 s. 164

¹⁸⁰ Prieur 2004 s. 61

¹⁸¹ Prieur 2004 s. 61

¹⁸² Prieur 2004 s. 75

¹⁸³ Prieur 2004 s. 75-76

veier mer enn forventningene fra norske venner. Enkelte fremhever også at de til tross for å ha mindre frihet enn guttene, ville brukt denne friheten til andre ting enn festing og kjæresterier dersom den ble gitt dem.

4.3 Små og store krenkelser i hverdagen

Gjennom intervjurundene fikk jeg mye data som går på fordommer og krenkelser i hverdagen. Her kan eksempelvis nevnes etnisk norske personer som ikke vil sette seg på det ledige setet i bussen, slengkommentarer fra medelever når det gjelder fasting, nedlatende holdninger fra lærere knyttet til for eksempel feiringen av id, norske venner som generaliserer på bakgrunn av hvordan islam blir fremstilt i media, og arbeidsgivere som ikke vil ansette jentene fordi de bruker hijab eller har et utenlandsk navn. Det må nevnes at ikke alle jentene gav uttrykk for slike erfaringer. Imidlertid er det erfaringer knyttet til fordommer¹⁸⁴ og diskriminering¹⁸⁵ som i hovedsak vil bli vektlagt i dette kapitlet. Jeg har valgt å dele kapitlet inn i to deler. I kapittel 4.3.1 belyser jeg fordommer som informantene møter fra majoritetsbefolkningen, mens jeg i kapittel 4.3.2 vektlegger fordommer mot islam fremstilt i media. Sistnevnte får selvsagt konsekvenser for hvordan majoritetsbefolkningen forholder seg til mennesker med tilknytning til islam.

4.3.1 Fordommer fra majoritetssamfunnet

Prieur skriver at erfaringer med rasisme er erfaringer av innskrenking i friheten til å konstruere sin egen identitet.¹⁸⁶ En blir gjennom slike erfaringer tilskrevet en sosial identitet i form av likhet med noen og forskjellighet fra andre, noe som innebærer at individuelle valg av tilhørighet begrenses. Mye av datamaterialet mitt peker på den begrensning etnisk kategorisering fører med seg, noe også Prieur viser til i sin empiri.¹⁸⁷ Jeg vil her gjengi en beretning som en av informantene mine formidler:

R: He du opplevd fordommer fra etnisk norske på bakgrunn av at du bruker hijab eller det at du he et utenlandsk utseende?

I: Mest her i [tettsted på Vestlandet]. Fordi i Oslo så er dem vant til det. Venna mine så jo rart på meg, for dem hadde jo aldri sett meg med hijab, ikke sant. Og på jobb og på skole og lærerne og alt... Men *her* så føler jeg at folk...noen er litt sånn bitte litt rasister. Jeg merker det da, sorry

¹⁸⁴ Med fordommer sikter jeg til forutfattede meninger eller forestillinger man gjør seg opp uten å ha fått ordentlig kjennskap til en person eller en sak. Fordommer kan inneha ulike nyanser, fra en mild form for skepsis til det ukjente, til å ta fullstendig avstand fra en bestemt gruppe mennesker (Bøhn og Dypedahl 2009 i Salole 2013 s. 68).

¹⁸⁵ Diskriminering vil si å vurdere og behandle noen som mindreverdige basert på de fordommene man har om den gruppen de representerer, det være seg ut fra kjønn, alder eller etnisk gruppe (Aronson, Wilson og Akert 1999 i Salole 2013 s. 68).

¹⁸⁶ Prieur 2004 s. 111

¹⁸⁷ Prieur 2004 s. 112-113

for at jeg sier det, men jeg merker det. Det var sånn, jeg søkte for eksempel jobb da, på [kjøpesenter på tettsted], en klesbutikk. Og så var dama så positiv i telefonen, men når hun så meg, da fikk jeg ikke jobben. Så da skjønte jeg det, jeg bare lata som ingenting og...så...jeg merker det litt her da. Men jeg har merka at det har kommet flere som bruker hijab nå da. [...]. Jeg føler meg litt mer avslappet nå, eller litt bedre... For jeg følte at folk så på meg hele tiden.

R: Men den episoden da du skulle søke jobb...da opplevde du at ho var positiv i telefonen, og så når ho møtte dej, da skifta ho holdning?

I: Ja.

R: Og du opplevde at det var fordi du brukte hijab?

I: Mhm, for hun sa til meg at hun skulle intervju meg og vi skulle snakkes, og jeg skulle ta med CV og søknad og...og når hun så meg, da...ja....

R: Det må ha vært sårende?

I: Ja, det var jo det, selvfølgelig. Men etter en eller to dager så gikk det over egentlig.

Her ser vi at personen som skulle intervju denne jenta, trolig lot egne fordommer styre valget hennes om *ikke* å ansette jenta. Informanten min ble tilskrevet en sosial identitet utenfra, basert på det faktum at hun brukte hijab og hadde utenlandsk utseende. Hun ble her trolig definert som «muslim», «innvandrere», «minoritet», «jente med hijab», merkelapper som alle har en rekke fordommer knyttet til seg i majoritetssamfunnet. Brenna peker på hvordan vi plasserer mennesker og ulike fenomen i båser, nettopp for å organisere verden rundt oss.¹⁸⁸ Hun understreker at dette er nødvendig, men at vi ikke alltid gir folk frihet *i* og *mellom* båsene. Folk får på denne måten ikke mulighet til å definere seg selv, og i denne sammenheng peker Brenna på at vi må være flinkere til å se *likhetstrekkene* mellom oss innbyggere, og ikke bare fokusere på forskjellene. Jenta som formidlet denne erfaringen, er samme jente som tidligere refererte til at moren frarådet henne å starte med hijab, nettopp på grunn av fordommene hun ville komme til å møte. Jenta trosset morens anmodning, men vedkjenner i etterkant at moren «hadde litt rett». Hun vektlegger at hun merker forskjell på å være muslimsk jente på dette tettstedet på Vestlandet kontra i Oslo, hvor hun er oppvokst. Dette peker også en annen informant på:

I: Ej tror at her i [tettsted på Vestlandet] e det meir [fordommer] enn i Oslo. Fordi venner som bor i Oslo, har flere norske venner og kan være sej sjøl mer og...norske der nede fordømmer ikke. Men norske her i [tettsted på Vestlandet], dei ser veldig rart på dej. [...]. Noen ser dej på en måte som «ka i helvete snakker ho norsk for, ho e jo ikkje norsk en gang! Koffor ho har på sej den stygge greia på hodet sitt?». Det blir veldig...blikk kan fortelle masse ting...

Nettopp det at dette tettstedet er relativt lite med langt færre muslimer enn eksempelvis Oslo, bidrar til at muslimer her blir mer synlige. Mange opplever nok blikk og fordommer i langt større grad her enn de ville gjort i en storby. Dette gjelder nok også særlig de som bruker hijab. Jacobsen skriver at det å gå med hodeplagg innebærer at man gjerne blir oppfattet som mer

¹⁸⁸ Brenna 2006 s. 16

«fremmed» og «utenlandsk» enn om man ikke går med det. Dette kan igjen frembringe kommentarer av typen: «Å, hun snakker jo norsk».¹⁸⁹ To av informantene mine rapporterer imidlertid om at de opplever *mer* forståelse og aksept på dette tettstedet enn de gjorde i bygden de først kom til når de flyttet til Norge og Vestlandet. De opplevde lite forståelse og åpenhet når det kom til det å være annerledes. Enten var du «norsk» og fikk være med, eller så var du *ikke* «norsk», og fikk heller ikke være med. Med «norsk» siktet informantene mine til det å være *lik* de norske ungdommene. Og nettopp det at «alle var lik», er noe de reflekterer over. Informanten jeg viste til over, uttrykker følgende:

I: Av og til på en måte norske folk skjønner ikkje at du e en person...dei ser på en måte hijaben min som en ting annerledes...og så blir dei veldig, veldig irritert. Ej blir veldig faktisk sint, fordi folk syns at hvis du har på dej hijab så e du annerledes enn dem andre, eller at du...hekje nåkke verdi. [...]. Og så trenger dei ikkje å si alt som blir gjort feil, som en muslim he gjort feil, at det e min feil...det ekje min feil. [Latter]. På en måte...ehm...hvis en person gjør nåkke stygt, sant, så blir det...dei bruker ordet muslim, og hvis ordet muslim blir brukt, så ofte blir *du* dradd inn i den saken, som du he egentlig ikkje nåkken ting med å gjer. Og så blir du berre «men ej he jo ikkje gjort nåkke, ej e jo berre 21 år!» [Latter]. «Ej he'kje gjort nåkke».

Denne jenta beskriver at hun opplever å bli sett på som «annerledes» fordi hun bruker hijab. Hun erfarer at majoriteten tillegger identiteten hennes minuser basert på nettopp hijaben og de fordømmer den fører med seg, og at de generaliserer henne i bildet som blir skapt av islam i media. Nettopp dette er det flere av informantene som tar opp, og jeg kommer tilbake til denne tematikken i underkapittel 4.3.2 (*Islam og media*). Jacobsen skriver at de som har synlige trekk på annerledeshet, er de som oftest har erfart å bli møtt med fordommer og å bli diskriminert.¹⁹⁰ I tillegg til hudfarge, kan stil, klesdrakt, navn og aksent som skiller seg ut nevnes som eksempler på synlig annerledeshet. Dette er sentrale trekk når det kommer til å kommunisere hvem man er eller ønsker å være, og når det gjelder hvordan andre oppfatter og kategoriserer oss, skriver Jacobsen. Hun viser til at begrepet «innvandrer» formelt sett refererer til alle som kommer fra steder utenfor Norge, mens det i praksis ofte begrenses til å gjelde mennesker som oppfattes som synlig forskjellige.¹⁹¹ Hun peker også på at det nettopp er kvinners *hijab* som i nordmenns øyne synes å være blant de mest emblematiske tegnene på at noen er annerledes.¹⁹² Her vil jeg ta med et sitat fra en av informantene mine som ikke selv bruker hijab:

I: E har faktisk merka at når folk ser nåkken med hijab, så e det sånn...dei vil på en måte ikke ha nåkke med dei å gjøre bare...og det har folk sagt til me sjøl, før dei visste at e var muslim.

¹⁸⁹ Jacobsen 2002 s. 178

¹⁹⁰ Jacobsen 2002 s. 96

¹⁹¹ Andersson 1999 og Gullestad 2001, her referert i Jacobsen 2002 s. 97

¹⁹² Jacobsen 2002 s. 97

Da e det sånn «herregud, ho ser så...», så har e endt opp med å på en måte...krangle med dei igjen. Så det har vært litt sånne ting da, for e har sett folk blitt...ka e skal si da...ikke mobba, men plaga, sånn rasistisk sett. Det har e sett.

En av jentene som *bruger* hijab, uttrykker dette:

I: Jeg har jo sett blikket til folk da, hvordan de ser på folk. Det var en gang en dame som så på meg som om at jeg var et udyr da. Jeg bare tenkte «okej, greit...». Jeg hadde bare lyst til å...ja...kjefta på henne da, hvis du skjønner. Men så tenkte jeg «nei, det er'kke vits», for dem vil ikke forstå det likevel....det er'kke vits å snakke med en person og...ja...

Brenna understreker at det er vanskelig å måle sin egen integrering når en gang på gang blir satt på sidelinjen.¹⁹³ Så lenge en person ikke blir behandlet som likeverdig og som samfunnsborger med mulighet til deltakelse på lik linje med etnisk norske nordmenn, kan en heller ikke forvente at vedkommende skal kjenne seg inkludert.¹⁹⁴ Dette fører meg over til et aspekt som går igjen hos mange av jentene og som jeg så vidt har vært inne på tidligere, nemlig hvordan flere av dem sliter med å få seg jobb. Dette gjelder utelukkende jentene som bruker hijab. De som ikke bruker hijab, har andre og mer positive erfaringer knyttet til jobbsøking. Jeg vil vise til et utdrag fra gruppeintervjuet jeg hadde, som omhandler nettopp dette temaet:

I1: Sjøl om vi *vil* jobbe, for eksempel i butikk etter skulen og sånn...så får vi ikkje jobb. Sjøl om det e masse behov og...

R: Dåkke he søkt på jobber, men ikkje fått?

I2: Ja! Ej har søkt sikkert på 800 jobber.... Ej har søkt masse ganger, ej har søkt elektronisk, men ej har ikkje fått jobb...det er veldig vanskelig å få jobb...

I3: Ej har blitt vant med at «ja, vi har ikke ledig jobb». Men neste dag ej ser en ny person der... Det har skjedd mange ganger. [...]. Derfor må vi ta høy utdanning. Fordi, vi har ikke sånn rikdom her, til å bruke eller kunne leve av det. Vi har bare foreldrene som jobber. Og de er jo eldre, så når vi...til vi tar utdanning, de hjelper oss og støtter oss, men etterpå, det er vi som skal støtte dem da. Så vi må ta høy utdanning, få god lønn, ja... For å få et godt liv.

I2: Ja, enig!

Jentene forteller om utallige jobber de har søkt på, men hvor de gang på gang har fått avslag. De uttrykker frustrasjon og avmakt over at ingen vil ansette dem. De *ønsker* å jobbe, og de trenger sårt den ekstra inntekten, men får ikke jobb. Jentene understreker at de nettopp av den grunn *må* ta seg høyere utdanning, i håp om at dette vil hjelpe dem å komme inn på arbeidsmarkedet. Jentene kommer dessuten fra kollektivistiske kulturer, og viser til at det er *de* som etter hvert skal overta mye av rollen med å forsørge familien. Jacobsen hevder at diskriminering på arbeidsmarkedet som følge av hijab ofte er knyttet til stereotypier av den

¹⁹³ Brenna 2006 s. 56

¹⁹⁴ Brenna 2006 s. 56

muslimske kvinnen som passiv og undertrykt.¹⁹⁵ Hun viser til egen empiri om at det å gå med hijab ofte medfører at en blir satt i bås og møtt med stereotype forestillinger i stedet for å bli vurdert ut fra personlige egenskaper og kvalifikasjoner som er relevante for jobben man søker.¹⁹⁶ Hun peker på det hun kaller «den doble prosessen», hvor man usynliggjøres, eksempelvis ens personlige og faglige egenskaper og kvalifikasjoner, samtidig som man skilles ut som «den andre» og tillegges stereotype egenskaper basert på denne annen-statusen.¹⁹⁷ Bildet av muslimske kvinner som passive, uselvstendige og undertrykte, står gjerne i direkte motsetning til det man anser som nødvendige og ønskelige kvalifikasjoner i en arbeidstaker, skriver hun.

Roald viser også til tilsvarende tendenser i sin forskning. Flere av de muslimske kvinnene hun har intervjuet, forteller at de lar være å gå med hijab fordi de ser at den begrenser mulighetene for å få arbeid.¹⁹⁸ Når hun spør en av kvinnene om hun kunne tenke seg å ta av seg hijaben for å få jobb, sier kvinnen bestemt at det vil hun ikke gjøre. Dette til tross for de utallige avslagene hun har fått ved jobbintervju. Kvinnen viser til at det står i Koranen at en skal dekke seg til, og at hun før eller siden vil finne den jobben som er riktig for henne.¹⁹⁹ En av mine informanter formidler noe lignende:

I: Når jeg snakker med venninnene mine, og jeg sier «jeg prøver å finne jobb» og sånn...eh...liksom, jeg har sagt til dem «ja, jeg tror det er på grunn av hijaben» og sånn, og de sa til meg «du må ta den av hvis du vil skaffe deg jobb» og sånn. Men jeg sei til dem, «faktisk jeg har én regel...hvis jeg får jobb, de må akseptere meg som jeg er, *med* hijab. Jeg skal ikke ta av hijaben på grunn av jobb». Det e ikke en grunn til å ta den av.

Roald peker på at mange muslimske kvinner blir forvirret av storsamfunnets reaksjoner på hijaben (eller sjalet, som hun kaller det). De hører at hijaben er et tegn på kvinneundertrykkelse, men kjenner seg ikke igjen i den beskrivelsen.²⁰⁰ Hun hevder at mange muslimer kjenner seg umyndiggjort i møte med storsamfunnets holdninger, og viser til følgende utsagn fra en kvinnelig konvertitt hun snakket med: «De bryr seg ikke om hva jeg sier, [...], hvis en annen ikke-muslimsk såkalt ekspert har sagt noe, så er det det som gjelder, og ikke hva vi muslimer sier».²⁰¹ En av mine informanter forteller at hun ikke selv har erfaringer med jobb-avslag, men at hun kjenner til flere andre som har opplevd å bli ekskludert:

¹⁹⁵ Jacobsen 2002 s. 177

¹⁹⁶ Jacobsen 2002 s. 178

¹⁹⁷ Jacobsen 2002 s. 178

¹⁹⁸ Roald 2005 s. 206

¹⁹⁹ Roald 2005 s. 207

²⁰⁰ Roald 2005 s. 209

²⁰¹ Roald 2005 s. 209

I: Nei, e har vært veldig heldig på jobbsituasjon da egentlig, så e har som oftest...eller, liksom, når e først har fått jobb, så e det fordi det e flere utlendinger fra før av som jobber på den arbeidsplassen. Så, de personene som har ansatt mej, har på en måte en sånn anna tankegang da, når dem fra før av har ansatt masse utlendinger da. [...]. Men ej har ofte opplevd det med disse [navn på etnisk tilhørighet] med hijab da. Dem ringe liksom og så «ja, bare kom den og den dagen du, så kan vi ta oss en prat», og så med en gang ho kommer dit og har på sej hijab, så e det sånn «åja, he he, ka i alle dager» liksom. «Kan'ke du komme en anna dag heller?» eller «e skal ringe de», og så blir du aldri ringt da. Så det e veldig sånn...veldig...e føle liksom at dem med hijab igjen har det sikkert litt vanskeligere enn det e har for eksempel. Og så syns e det e veldig tøft av dem å drive å gå med det uansett ka vanskeligheter dem har da, egentlig.

Som en kommentar til dette, vil jeg vise til et utsagn Roald peker på i forbindelse med en forelesning i mangfold hun holdt for bedriftsledere og kommunale ledere i Malmö. Her uttrykker en av tilhørerne at kvinner som velger å gå med sjal, kan være mye sterkere enn eksempelvis muslimske kvinner som ikke går med sjal. Dette fordi det er svært vanskelig å gå med sjal i Sverige. De er dessuten, mente han, sterkere enn mange svenske kvinner, fordi de tør å være annerledes enn alle andre.²⁰²

En tredje informant understreker at hun tror vanskeligheter med å få jobb også har med *navn* å gjøre. Hun har selv et typisk europeisk navn, og tror dette har spart henne for mange fordommer. Hun vektlegger at det er knyttet en rekke generaliseringer bare i et navn, og tilføyer følgende:

I: E spurte han pappa, «koffor du kalte me NN?» liksom. Han bare «nei, det var fordi at...e vil at du skal få leve så rettferdig som mulig, og derfor fikk du på en måte et fint og rettferdig navn».

Jeg tror informantens min er inne på noe vesentlig her. En hører gjerne om personer som har både en og to mastergrader, men som likevel ikke får jobb, slik at eneste utvei for dem blir å *endre* navnet sitt. Slike tilfeller vitner om at vi lar egne fordommer overstyre vurderingen av en høyt kvalifisert jobbsøker. Generaliseringer basert på stereotype oppfatninger skjer daglig. En av jentene trekker frem at hun mener *kommunene* burde ta mer ansvar når det gjelder like rettigheter for alle, og fremhever videre hvor avgjørende viktig det er å bli *sett* og *hørt* når en ankommer som ny i Norge:

I1: Ej meina at det e kommunen sitt ansvar at vi får samme muligheter som de andre nordmennene får...som de andre ungdommene. Eh...når vi e i Norge, så...foreldrene har ikkje inntekt eller lønn til å skaffe oss det vi trenger, så...kommunen må liksom hjelpe oss til å skaffe jobb.

I2: Ja, heilt enig! Heilt enig! Vi trenger det virkelig... Bra poeng.

R: Ja, at det skulle vært en lovfesta rett til arbeidspraksis uavhengig av kultur, religion og etnisitet?

²⁰² Roald 2005 s. 217

I1: Ja. Eh...for eksempel...vi trenger leksehjelp. Det er veldig vanskelig å begynne fra grunnen, å lære norsk og så...av og til...de fleste gir opp. Og det er bare få som oss, for eksempel...som går videre. Og så...vi møter utfordringer kvar dag. Eh...både psykisk og fysisk, på skulen. Så...og det vi he sett før, på *veien* til Norge, e vanskelig...og det e en slags tvangsforestilling som kommer alltid til tanken...så vi må få støtte. Psykiatri...det e veldig viktig. Eh...og at vi må få ut det vi ønsker [bearbeide inntrykk]. Ej trur dei fleste som blir kriminelle i Norge, som e utenlandsk...så, grunnen e at de får ikkje en person som kan høre *dem*...i begynnelsen. Så...hvis de får bare en liten tid...støtte, så...

I3: Ja, det e spesielt med den psykiske helsa. Det har mye å si...

Salole peker på hvordan nettopp migrasjon forårsaker et psykologisk stress, uavhengig av flytteårsak.²⁰³ Hun viser til at alle som har flyttet en gang i livet, vet at oppbrudd kan være smertefullt. Hun fremhever at en migrasjonsprosess er preget av både opp- og nedturer, og viser til fem faser med tilhørende reaksjoner.²⁰⁴ Jeg skal ikke gå i detalj på de ulike fasene her, men vil peke på at særlig den tredje fasen, *overgangs- og tilpassningsfasen*, kan være preget av kaos, angst, tap av status, referanserammer og roller. Savn og sorg etter det man reiste fra begynner å melde seg, man kan føle at man ikke passer inn, og reagere med frustrasjon på alt det nye og uforståelige.²⁰⁵ Salole understreker at dersom man emigrerer på bakgrunn av krig, katastrofer, forfølgelse eller politisk uro, eller dersom man reiser fra noen man er glad i som er i fare eller krise, kan disse følelsene og reaksjonene forsterke seg.²⁰⁶ For fem av mine informanter var denne situasjonen en realitet. I tillegg er selve reisen gjerne preget av stress, usikkerhet og fare, slik at også den kan være full av vonde og skremmende opplevelser, skriver Salole. Hun peker på hvor viktig det er at noen utenfor familien har kjennskap til migrasjonstematikken, *ser* barna/de unges behov, og hjelper dem å sette ord på sine opplevelser, tanker og følelser.²⁰⁷ Dette kan være alt fra noen i barnehagen, på helsestasjonen, i skolen, i venneflokket, i nabolaget, i barne- og familievernet eller spesialisthelsetjenesten, skriver hun. Det viktigste er at den enkelte får noen å støtte seg på.

Flere av jentene understreker videre at det særlig er eldre personer som forholder seg fordomsfullt mot dem, og viser til at medelever og andre på deres egen alder i større grad er forståelsesfulle samt mer innforstått med at vi lever i et flerkulturelt samfunn. Noen av jentene trekker frem faget RLE i skolen, som de tror har bidratt positivt når det kommer til kunnskap samt respekt og toleranse overfor ulike religioner, livssyn og kulturer. Jeg vil her ta med et eksempel som peker på nettopp dette:

²⁰³ Salole 2013 s. 100

²⁰⁴ Storti 2001, her referert i Salole 2013 s. 100-103

²⁰⁵ Salole 2013 s. 101

²⁰⁶ Neumayer, Meyer og Sveaas 2008, her referert i Salole 2013 s. 101

²⁰⁷ Salole 2013 s. 110

I: På en måte, på bussen, der merker du det. På bussen, du sitter aleine, så kommer dei som e eldre, sånn 26 og oppover...dei berre står der, det e ledig, men dei setter seg ikke ved siden av deg en gang. Og så blir du bare «what the fuck?». Og så, de andre [yngre] som kommer, de bare «kan vi sitte her?». Hvis sekken min ligger der, dei spør «vær så snill, kan vi sitte her?». «Ja, selvfølgelig, du kan sitte her». Så tar ej bort sekken. Men dei andre e sånn...vil ikkje sitte der... Ej har merka på bussen en gang, hvor ej satt heilt aleine, og så sekken min lå der, fordi, hvis du spør så tar ej den vekk, men hvis du ikkje spør så tar ikkje ej den vekk. For ej veit de vil ikkje sitte med mej likevel. Og så satt ej der og bussen var heilt full, og en gutt kom og stod ved siden av mej, og så mange gutter som satt bake berre «koffor sitter ikkje han gutten der, det e jo ledig der!?!». Og han gutten berre stod der. Og ej berre «okej, samme shit, ej bryr ikke meg». Når han gikk av så var det nåkken andre som kom og satt sej ved siden av meg. Og ej berre «hm, folk e forskjellig». [Latter].

Informanten min uttrykker her hvordan unge på hennes egen alder i større grad er tolerante overfor «annerledeshet». De dømmer ikke basert på ytre trekk som hodeplagg eller klesdrakt, men ser henne som *menneske*. En annen informant forteller at hun ikke lenger tar seg så nær av det når hun møter diskriminerende holdninger. Hun har utviklet en evne som gjør at hun tåler å bli avvist uten å ta for mye «skade» av det. Dette tror jeg har sammenheng med hennes flerkulturelle kompetanse²⁰⁸. Hun er også klar over at hun i Norge *blir* sett på som et minoritetsmedlem, til tross for at hun har bodd så å si hele livet sitt her. Hun hevder selv at det egentlig bare er utseendet hennes som skiller henne fra andre nordmenn, men at «de fleste norske» ikke ser det på den måten. Hun viser til flere episoder som gjør at hun ofte har kjent seg fremmed i Norge. Hun tilføyer imidlertid dette:

I: Men e få'kke gjort nåkke med det heller da. Så e har liksom...før i tida når e først begynte å oppleve sånne ting da, så var ej veldig lei mej og klarte ikke å akseptere det på en måte da. Men no, sånn etter hvert, så ler e bare av det da. For e tenke sånn «typisk». [Latter]. Det he nesten blitt litt sånn vanlig at...det e'kke nåkke gale med det heller. Så, ja...e bare respektera måten personen e på, e kan'ke forandre personen heller, sant.

R: Ja, du klare å distansere dej litt fra det, uten å bli alt for lei dej?

I: Ja, ej bare ler av det, liksom. For ej e utlending. Det e bare det som e greia.

Denne jenta erkjenner at hun ut fra et norsk perspektiv *er* utlending. Hun blir sett på som «den andre». Jacobsen viser til at det å bli kategorisert som «andre» er en skjebne unge norske muslimer deler med medlemmer fra andregenerasjonen i land som Frankrike, Storbritannia og Danmark.²⁰⁹ Studier fra disse landene viser at mange i andregenerasjonen finner det vanskelig å kalle seg «fransk», «britisk» eller «dansk», fordi de føler at majoriteten ikke aksepterer dem

²⁰⁸ Brenna 2006 s. 58-59

²⁰⁹ Jacobsen 2002 s. 66

som en del av det etnisk/nasjonalt definerte fellesskapet, basert på deres hudfarge eller kulturelle bakgrunn.²¹⁰ Samme informant som over, viser til følgende erfaringer:

I: E har jo en ekstrajobb på [navn på matvarebutikk] da. Og der e e jo både låseansvarlig og kassaleder og sånne ting da. Så...når for eksempel e sitte her da, i kassa, og e liksom utlending da, så...og i andre kassa står der ei norsk jente eller en norsk gutt da, så kan e oppleve av og til at dem ser litt sånn rart på me da, som om e skal snylte dem da. [Latter]. Og så tar dei den andre kassa der den norske personen e liksom. Så e vet ikke ka dem...e får dissa blikka heila tida når e e på jobb og sånne ting da. At dem e litt sånn annerledes med oss enn de e med norske da.

Opplevelsen av å bli behandlet som annerledes enn de etnisk norske, er det flere informanter som peker på. En av jentene viser til en bussepisode fra flere år tilbake i tid. Hun forteller at hun alltid har sett noe eldre ut enn det hun egentlig er. En gang hun skulle ta bussen, fikk hun trøbbel med bussjåføren, som krevde at hun skulle betale voksenbillett. Når hun forsøkte å forklare at hun var under 16 år og dermed skulle ha barnebillett, fikk hun slengt mot seg følgende kommentar fra en eldre dame som satt lenger bak i bussen: «Åh, dåkke utlendinga, det e så typisk at dåkke skal prøve å betale mindre enn det dåkke egentlig skal!». Informanten min forteller hvordan denne episoden har brent seg inn i hukommelsen hennes. Hun utdyper følgende:

I: Så etter den episoden da, så har e bare betalt voksenbillett heile tiden da, bare for å slippe ditta. Det var liksom sånn...at ikke dem spurte me engang kor gammal e var. At e ikke fikk den rettigheten til å forklare me. For hallo, det e ikke bare e som ser eldre ut enn det ej egentlig e. Det kan jo gjelde mange liksom, men... E hadde mange venninner som så eldre ut enn alderen, sånn som me da, men dem opplevde aldri sånne ting, sant. Så da tenkte ej direkte at «åja, det e fordi e e mørkhåra» og sånne ting da. Ho sa jo «det e så typisk dåkke utlendinga å prøve å betale mindre enn det dåkke egentlig skal».

Vi ser her et klassisk eksempel på dikotomiseringen mellom «oss» og «dem». Det at denne personen bruker termen «dere utlendinger» vitner om nettopp dette. Hun uttrykker her en stereotypifisert holdning om at «alle» innvandrere snylter. Dette er selvsagt ikke tilfelle, på samme måte som at «alle» nordmenn ikke er rasistisk orientert, selv om enkeltpersoner er det. Generelt hos de fleste av informantene går det igjen at de merker forskjell på eldre kontra yngre nordmenn.²¹¹ Jeg vil ta med noen eksempler fra intervjuene som understreker denne tendensen:

I: E jobba jo på sykehjem da, så e har liksom opplevd at norske pasienta e litt sånn «nei, e vil at en norsk person skal komme», skjønna du? Og «nei, du e utlending, du kan jo ingenting», liksom, «koffor e du her?», sånne ting. E skjønna jo at dem e såpass gamle at dem tenke sikkert...e vet ikke... [...]. Men e har jo faktisk gått på skole e også, e har liksom lært den

²¹⁰ Modood og Berthoud 1997, Mørck 1998, her referert i Jacobsen 2002 s. 66

²¹¹ Jfr. også bussepisoden som informanten øverst på s. 71 viser til.

kunnskapen e burde ha lært, liksom. Og det e en grunn til at e e utplassert, det e fordi e e dyktig nok til å være utplassert.

En annen informant uttrykker det slik:

I: [...]. Fordi jeg jobber i hjemmetjenesten, eller, jeg er der i praksis. Og da føler jeg at de eldre er litt sånn smårasister da. Liksom «hvorfor har du på deg det?» og «nei men islam eller muslimer...» ikke sant. [...]. Dem pleier å tulle litt og sånt og, jeg skjønner jo at...jeg tar det litt innover meg, men så tenker jeg at «nei...det er gamle mennesker, bare lat som ingenting».

Flere av jentene viser også til at de har mødre som jobber på sykehjem og at de har lignende erfaringer med at pasientene ønsker nettopp norske pleiere fremfor en «innvandrer». Imidlertid vises det også til at pasienter endrer holdning etter hvert. En av jentene sier følgende:

I: Etter at ho blei vant med mamma...hun spør mamma nå om hun kan hjelpe henne. Hun var bare sånn...litt redd i begynnelsen.

Fremmedfrykt er et perspektiv vi ikke skal ta for lett på. Det er nok reelt at mange nordmenn, kanskje særlig de som har vokst opp i en tid da andre kulturer og religioner overhode ikke var representert i Norge, kan oppleve samfunnsutviklingen som skremmende. Det som er ukjent, forbindes gjerne med frykt, og jeg tror dessverre at mangel på kunnskap er en viktig årsak til at mange nordmenn har fordommer mot dette ukjente. De ser på enkeltpersoner som representanter for en gruppe, i stedet for å møte dem som medmennesker med mange individuelle egenskaper. En av informantene mine hadde følgende erfaring samme dag som jeg intervjuet henne:

I: Og så, i dag, når ej kom fra skulen, så...det var en mann som gikk ut fra ei bygning, og så han stirra på meg...så han såg på meg, og så, han snudde sej sånn tre-fire ganger og såg på meg...ej veit ikkje ka som skjedde med han eller koffor han gjorde det...men han berre såg på meg, og så, det såg ut som om han hadde frykt. At han berre, liksom, gikk veldig fort inn og låste døra.

Denne episoden så ut til å ha gjort inntrykk på jenta, noe jeg tror henger sammen med at hun selv identifiserer seg på en helt annen måte enn det hun opplever å bli identifisert som utenfra. Og her er vi tilbake til nettopp dette med å bli tilskrevet identiteter og merkelapper fra majoriteten. Roald hevder at fordi det ofte er handlinger utført av en liten gruppe muslimer som blir stående som typisk «muslimsk» eller «islamsk», i tillegg til at det ofte er forskere som snakker på vegne av den muslimske gruppen, kjenner mange seg maktesløse og misforståtte i

møte med storsamfunnet.²¹² Dette gjenspeiler seg også i den norske skolen, noe jeg vil vise til i det følgende.

Flere av informantene formidler hvordan både medelever og lærere viser negative holdninger overfor eksempelvis fastingen eller det at de trenger fri fra skolen for å feire id. Empirien min viser klart og tydelig at heller ikke skolen er fri for fordommer mot det som er annerledes. Jeg mener lærerutdanningen burde vektlegge langt tyngre hvordan en kommuniserer med elever og foreldre som representerer en annen religion og kultur. Måten den enkelte opplever å bli møtt på av sine lærere, har avgjørende betydning for om de kjenner seg inkludert eller ikke. Lærere må i større grad fokusere på elevens bakgrunn og erfaring som en ressurs, og ikke etterstrebe likhetsidealet som eneste målestokk på integrasjon. Jeg spør informantene mine om de opplever lærere som forståelsesfulle når det kommer til eksempelvis den religiøse fasten eller andre ting som har med religionen deres å gjøre:

I: Ehm, for dem e det greit det jeg gjør, men på en måte, dei spør alltid. Det e det som e veldig irriterende. Dei spør ikkje om hijab for mye, men når jeg faster...for det e i skoletid, og så spiser du ingenting og berre...når du ikkje spiser nåkke så blir du veldig sliten og så blir dei bare sånn «koffor spiser du ikkje, koffor du faster?», «ja men koffor du gjør det, det e jo skoletid og...», «det e jo sånn og sånn og, du blir jo bare...», «ja, men ej gjør det. Get over it». Ej blir irritert. Noen forstår, mens noen blir veldig...spør hele tiden. Og du kan ikke si bare «du spurte mej i sta, koffor spør du meg?», det blir berre...

Her vil jeg vise til Sissel Østberg, som hevder at mange lærere i stor grad vektlegger det såkalte helseaspektet ved fastingen, og i mindre grad fokuserer på gleden og stoltheten barna føler over det å bli store og å få gjøre som de andre.²¹³ Hun hevder at det på mange skoler er en dobbelkommunikasjon i forhold til barn og unges muslimske identitet, ved at barna/de unge opplever motstand mot selve fastingen, kombinert med en positiv holdning til id-al-fitr, som er festen som avslutter fasteperioden («den lille id»). Også An-Magritt Hauge viser til at de fleste lærere og skoleledere verbalt uttrykker anerkjennelse for elevenes kultur og religion, men at de samtidig kan synes det er brysomt at elevene ønsker å etterleve religionens regler.²¹⁴ Både Østberg og Hauge understreker dessuten at de muslimske elevene må få oppleve støtte og anerkjennelse også i forbindelse med ramadan (fasteperioden), og ikke bare ved feiringen av id på skolen. Disse to henger nemlig sammen på tilsvarende måte som eksempelvis adventstid og jul.²¹⁵ Min egen empiri viser at flere enkeltlærere er negative også til id-feiringen og viser lite

²¹² Roald 2005 s. 83

²¹³ Østberg 2003 s. 64

²¹⁴ Hauge 2009 s. 239

²¹⁵ Østberg 2003 s. 66, Hauge 2009 s. 239

forståelse for at dette er en viktig dag for muslimer. I tillegg går det igjen hos både medelever og lærere at de er skeptiske til fastingen:

I: Spesielt fasteepisoden da, den...den har e opplevd blir sett veldig sånn negativt på da. At...det e jo en del av religionen, men dem norske har bare sagt på en måte at «så dumt» liksom, «ka i alle dager?!». Og e har jo aldri sagt nåkke dumt om kristendommen i det heile tatt, for e respekterer jo, det e jo en religion det også, sant. Men uansett om at e respekterer kristendommen da, så har e liksom ikke fått det tilbake at dem respektera min religion da, på en måte.

Hun viser til hvordan medelever har forsøkt å presse i henne drikke, med den intensjon at «stakkars deg» og «du må jo få i deg noe». Hun har også opplevd at medelever forsøker å «misunne» henne med mat, for å få henne til å spise. Hun uttrykker frustrasjon over at det ikke blir tatt på alvor at fastingen hører sammen med hennes religion og er svært viktig for henne som muslim. Hun forteller også hvordan det ofte har vært vanskelig å få fri fra skolen. En annen informant viser til lignende erfaringer:

I: Min lærer, i fjor...eh...det var sånn at vi skulle feire id, så jeg sa til han at «jeg kan ikke komme i morgen på grunn av id. Det er det samme som at dåkke har jul...så vi må feire det. Skal ha bare én dag». Så, når ej sa det til han, han sa «koffor dåkke feirer det? Dåkke trenger ikke feire det». Liksom...han sa det at vi trenger ikke å feire det...fordi...vi har to id. Jeg spurte han på den første id, da sa han til mej «ka e det? Dåkke trenger ikke å feire det». Så neste gang han sa til mej «koffor dåkke har det?! Dere kan feire bare jul, dåkke trenger ikke å feire id» og sånn.

Den samme informanten forteller om flere krenkende opplevelser knyttet til denne læreren. Eksempelvis kunne han ofte overse henne når hun rakk opp hånden for å spørre om hjelp, og han gav henne aldri mer enn karakteren 3 på prøver, til tross for at nesten alle spørsmålene var riktig besvart. Hun uttrykker følgende:

I: Andre norske venninner av meg, de så at det var sånn, de sa til meg at jeg kan bare klage til rektor og sånn. Men jeg gjorde ikke det, jeg hadde ikke lyst å lage noe problemer eller noe sånt. [...]. Han var ikke grei med meg. Ikke med ho andre heller, ho var fra Burma. Han var ikke grei med oss. Vi var to innvandrere.

Flere av informantene peker på fordomsfulle holdninger hos enkeltlærere. En av dem forteller om en lærer som gang på gang viser til «dere utlendinger» i motsetning til «vi nordmenn». Denne informanten har en rekke ganger fått erfare at hennes bakgrunn ikke blir verdsatt og at hun ikke blir behandlet som likeverdig med de etnisk norske elevene. Jeg vil gjengi følgende beretning her, som belyser at vi ennå har et stykke å gå når det kommer til skillet mellom «oss» og «dem»:

I: For eksempel i fjor...eh...da ej hadde Fysikk1. Så han læreren min, han oppførte seg annerledes mot meg enn han gjorde med dei norske da. Liksom, ej var alltid i tvil om at...e det ej som tar feil, eller e det han som oppfører sej slik...mot meg. Og så, da kom jeg opp i eksamen, Fysikk1. Så da ej hadde gjort presentasjonen og alt mulig, var ferdig med oppgava, og ferdig med eksamen, så kom ej for å få karakteren min. Eh, så det var bare sensor som sa «NN, du he gjort alt bra, forklart alt, det var veldig bra presentasjon, og...ja...veldig bra innhold, alt mulig...så du får 5 i karakter», sa hun til mej. Han...han var rød i ansiktet, han læreren, han sa ingenting, ikkje *ett* ord heller. Eh...så, ho [sensoren] stod opp og hilste på meg, mens han [læreren] stod og bare gikk. Og så åpna han døra, så gikk ej til han og spurte han «kan ej få hilse på dej óg?», sa ej. Og så, han ville ikke, men han berre... [viser med hendene].

Informanten min viser også til hvordan denne læreren i klasseromssituasjon ofte kunne ta opp til diskusjon vanskelige fagbegrep eller andre fremmedord, med klar adresse om at «dere innvandrere må forstå hva jeg skriver!». Dette var gjerne fagbegrep som selv ikke etniske nordmenn nødvendigvis kjenner til. Hun viser også til en samtale med denne læreren samt rektor ved skolen en gang de var på klassetur:

I: Så gikk jeg sammen med dem, og så heeile veien spurte de om: «e du sunni eller shia?», ja, berre liksom snakka om det som irriterer meg, på en måte. «Du må tilpasse deg». De spør meg «liker du musikk?», og så sei ej «ja». «Du må tilpasse deg». Kvar einaste setning har et sårende ord. På en måte. «Du må tilpasse deg...du må, du må, du må...», på en måte.

I forbindelse med disse beretningene vil jeg vise til det Brenna skriver om fellestrekk og likheter.²¹⁶ Hun understreker hvordan vi alle har noen likhetstrekk, uansett hjemland, kultur, samfunn, religion, etnisk bakgrunn eller hudfarge. Hun hevder at avstanden mellom «oss» og «dem» blir mindre når vi fokuserer på nettopp likhetstrekkene i møtet med andre mennesker. Det synes jeg disse lærerne skulle blitt bevisstgjort på. Vi må møte hverandre som enkeltmennesker og ikke som representanter for en hel kultur eller en religion.²¹⁷ De nevnte lærerne representerer holdninger om at det å være lik majoriteten er idealet. Jentenes bakgrunn og personlige kompetanse blir *ikke* anerkjent i disse tilfellene. Brenna understreker hvor viktig det er å være spørrende, ikke konkluderende, i møte med det som er annerledes.²¹⁸ Hun vektlegger også at vi alle både ønsker og trenger å bli behandlet likeverdig og å bli møtt med åpenhet og respekt. I tillegg må alle få mulighet til å delta, og læreren må se på de ulike religionene elevene representerer som likeverdige, uavhengig av egen religiøs overbevisning.²¹⁹ Jeg vil ta med et siste sitat som går på nettopp dette:

²¹⁶ Brenna 2006 s. 17

²¹⁷ Brenna 2006 s. 17

²¹⁸ Brenna 2006 s. 17

²¹⁹ Brenna 2006 s. 18

I: E har opplevd flere ganga, for eksempel når vi skal ha pizzakveld med skolen og sånne ting, så har e ofte opplevd at dem glemme av me da, at alle pizza'ene e med svinekjøtt i da, for eksempel. Og så sir e for eksempel til læreren at «nei, e kan'ke spise ditte her, for e e muslim», og dem *vet* jo om det. Så e det bare sånn at dem tar vekk kjøttet på pizzaen, og så «men *no* kan du spise det». Men det e jo ikke det det handla om liksom. Så lenge det har vært borti svinekjøtt så kan'ke e spise det. Og det har jo liksom e fortalt flere ganga, men...du blir på en måte ikke sett da. Du blir liksom ikke verdsatt da, på grunn av at du har den religionen du har. Du blir ofte glemt da.

Som en kommentar til denne sekvensen som omhandler skolen, vil jeg gjengi FNs barnekonvensjon artikkel 30, som sier følgende:

I et land hvor det finnes etniske, religiøse eller språklige minoriteter eller urbefolkning, skal et barn som tilhører en slik minoritet eller urbefolkningen, ikke nektes retten til sammen med andre medlemmer av sin gruppe å nyte godt av sin kultur, å bekjenne seg til og utøve sin religion eller til å bruke sitt eget språk.

Hauge skriver at det er skolen som sitter med makten til å definere.²²⁰ Hun spør med hvilken rett skolen kan nekte elever å utøve sin religion. Opplæringen skal ikke drives på skolens premisser alene. I samarbeidet mellom skole og hjem skal også foreldrenes behov dekkes, og det skal tas utgangspunkt i foreldrenes og elevenes, ikke bare skolens, behov.²²¹ Jeg vil avslutte dette underkapitlet med en ærbødig oppsummering fra en av mine informanter:

I: Man må tenke alltid på de gode tinga, syns ej. For hvis vi tenke på de negative syna eller det negative vi opplever, da kommer vi ikke frem til noe...det e umulig.

4.3.2 *Islam og media*

Jeg vil i forbindelse med små og store krenkelser i hverdagen også ta for meg generaliseringer av islam og muslimer basert på fremstillinger i media. Samtlige av informantene mine viser til erfaringer knyttet til dette. De forteller at både fremmede og bekjente konfronterer dem og nærmest stiller dem til ansvar for ting andre muslimer har gjort. Kriminelle handlinger begått av enkeltpersoner, blir fremstilt som å gjelde «alle muslimer». Flere forteller at de blir identifisert med og satt i bås med mennesker de ikke selv identifiserer seg med. Her kan eksempelvis nevnes ekstremister som utfører grufulle ting i islams navn. Alle informantene tar sterk avstand fra ekstremisme. Jeg spør jentene om de noen ganger opplever eller har opplevd at de må forsvare at de er muslimer. En av jentene sier følgende:

²²⁰ Hauge 2009 s. 240

²²¹ Hauge 2009 s. 240

I: Ja, e føle at e må alltid, fordi, det e veldig sånn sårt å drive og lese sånne ting, for det e veldig masse, det e jo nesten det eneste som står på nyhetene da egentlig, om islam, at...det blir litt sånn...en skulle tro at islam e liksom sånn, at vi godkjenne at det skal være krig og at folk skal drepe hverandre og...men det e jo langt ifra. Så folk i media fremstille det på en måte som om at det e islam som står bak alt, men det e jo langt ifra, det e jo bare folk som...tenke litt sånn...e vet ikke ka e skal kalle sånne folk.

Hun viser videre til at ekstremister *ikke* er muslimer. At å drepe ikke har noe med islam å gjøre i det hele tatt. Hun forteller at hun blir frustrert og sint på personer som dreper i islams navn. Samtidig er hun tydelig på at dette er *enkeltpersoner*, og ikke muslimer som gruppe. Hun viser til at de aller fleste muslimer er fredelige mennesker. Hun påpeker dessuten følgende:

I: Så da e det det samme som at vi skulle drive å skrive masse dritt når han Anders Behring Breivik drepte så mange, sant. Og det har jo ingenting med...det var jo masse muslima også som blei drept... Det var jo ingenting med... Og så måten det blei fremstilt da, at...e huska når dinna nyheten var heilt ny da, så skreiv folk at «ja, det e heilt sikkert en utlending», det huska e veldig godt at det var mange som skreiv.

Brenna understreker at dersom for eksempel to personer har drept et menneske, er det snakk om to drapsmenn, verken mer eller mindre.²²² Å spesifisere at «den ene drapsmannen var mørkhudet» er ikke nødvendig, så lenge ikke en slik beskrivelse må til fordi personen er etterlyst. Brenna fremhever at i det øyeblikket denne personen tok livet av et annet menneske, ble han en drapsmann. Å omgjøre ham til representant for en gruppe, er ikke riktig. Imidlertid er det nettopp det media gjør i det de beskriver ham som mørkhudet.²²³ Det er viktig å være tydelig på at ingen kultur eller religion står over loven i Norge. Dersom et menneske bryter norsk lov, skal ikke religionens tolkning gå foran lovens tolkning. Den som bryter loven, får også de straffene og sanksjonene som er knyttet til den enkelte forbrytelsen, uansett bakgrunn.²²⁴

En annen informant viser til følgende når jeg spør henne om hun noen gang har opplevd at hun må stå til ansvar for noe en annen muslim har gjort:

I: Ja, for eksempel det som skjedde på Utøya, da var det sånn... «muslimer!» ikke sant. Og så var det en etnisk norsk som gjorde det... Jeg var faktisk veldig redd for at det var en muslim, da tenkte jeg, okej, da blir det helvete for oss da...sant. Men...jeg ble jo ikke glad når det var en norsk person, men jeg ble kanskje litt sånn «ah, det var'kke en muslim» sant. Det var'kke en muslimsk person som gjorde det. For da tenkte jeg at det kom til å bli masse drama ut av det og...

²²² Brenna 2006 s. 43

²²³ Brenna 2006 s. 43

²²⁴ Brenna 2006 s. 43

Flere av informantene viser til det som skjedde på Utøya 22. juli 2011. Jeg vil ta med et par eksempler til fra disse beretningene, fordi jeg mener dette er erfaringer knyttet til det å stadig bli identifisert som representant for en kultur eller en religion, og å måtte forsvare seg fordi man tilhører den aktuelle kulturen eller religionen. I dette tilfellet var det en etnisk norsk person som stod bak. Likevel forteller flere av informantene om hvordan det nærmest ble tatt for gitt at vedkommende var muslim, eller i alle fall «utlending». Indirekte ble dermed også *de* bebreidet:

I: På en måte, ditta som he skjedd på Utøya...så var det berre...ej var så redd det var en muslim, og når det kom fram at det ikkje var en muslim...åh, det var en lettelse...det var bra at det ikkje var en muslim...og han pappa sa bare «åh, det var ikkje en muslim!» og ej bare «pappa, det var folk som døde», han berre «ja, ej skjønner det, sorry for dem, det var [egen etnisk gruppe] også som døde der». Og ej berre «off, det var så bra at det ikkje var en muslim». Om det hadde vært en muslim så skulle vi faktisk blitt veldig hatet, *alle sammen* [alle muslimer].

Mange av informantene fryktet at en muslimsk person stod bak, fordi de visste hvilke konsekvenser det ville få for muslimer som gruppe dersom dette var tilfelle. En slik generalisering er det media og maktpersoner i majoriteten som skaper. Det er ingen som hevder at alle nordmenn er terrorister, til tross for at Anders Behring Breivik gjorde det han gjorde. Imidlertid beskyldes muslimer og «utlendinger» som gruppe daglig for å være både skattesnyltere, kriminelle, kvinneundertrykkere og terrorister. De opplever stadig å bli generalisert basert på enkelttilfeller. En av informantene mine setter ord på nettopp dette:

I: En venn sa til mej at...han spurte mej og mamman min, eh, «trives dere i [mindre bygd på Vestlandet]?», og så svarte vi «nei, vi trives ikkje, fordi folk i [navn på bygd] e veldig... eh...lukka. Og de ser oss veldig på en negativ måte». Og så sa han «ja...vi ser...det e på grunn av at dere utenlandske e terrorister og kriminelle. Og vi ser det også på avisene...kvar dag». Og så svarte mamma «eh...når Breivik drepte så mange folk, sa vi at norske e terrorister og kriminelle?».

Flere av informantene mine forteller at de ofte blir konfrontert av personer fra majoriteten når en muslim har begått en kriminell handling. Ofte må *de* komme med forklaringer og svar til personer som spør, til tross for at dette er noe de selv tar avstand fra og ikke kjenner seg igjen i. Flere kjenner trang til å forsvare islam når de leser stereotype og fordomsfulle fremstillinger i nettaviser eller på sosiale medier. Noen av jentene gir uttrykk for at de nærmest har resignert i møtet med disse fremstillingene, mens andre blir provoserte eller lei seg:

I: Så e har alltid opplevd at e må alltid forsvare me da, det har ho NN også opplevd mange ganga. Ho klikka da, og så sende ho linken til me da, og så har ho skrevet masse dritt da. Man får den refleksjonen at «nei, vet du ka, det e faktisk ikke sånn det e», at du må drive å skrive at.... [...]. Det hjelpe ikke at du skrive det heller, folk e jo ikke enig, folk sir jo bare...skrive masse dritt tilbake. Men e føle at uansett, når det e nåkke med islam og sånne ting, så føle e at e må forsvare det da. For det e egentlig ikke sånn, dem har jo ikke peiling på... Fordi det e jo egentlig

en veldig fredelig religion og... E e veldig stolt over at e e muslim og sånne ting, men det blir veldig fremstilt på en dårlig måte da. Og det tror e har en stor betydning for dem som ser på oss som dårlige menneske da. At det går ut på alt det som står i media da. Det e veldig sånn irriterende da, at man blir fremstilt hver gang på dinna måten der. For det e jo mange norske også som har gjort masse kriminelt, sant. Det e jo... Så det e liksom ikke nåkke som...det e liksom like mye, egentlig. Det e'kke alle muslima som e sånn. Det e jo veldig sjeldent, sant. Så...du blir veldig sånn...du blir veldig prega av det, at det kommer. Koffor, liksom? Koffor? Når det blir skrevet på den måten, når det ikke har noe med islam å gjøre i det heile tatt.

Roald peker også på hvordan mediedekningen om islam og muslimer oftest er innrettet på konfliktsaker og ikke dialog.²²⁵ Hun viser til Kadafi Zaman, som skriver at førstegenerasjons innvandrere i årevis har vært gjenstand for angrep på alle kanter. Mens førstegenerasjonen imidlertid ikke hadde språk til å forsvare seg, har derimot andregenerasjonen fått språket på sin side.²²⁶ Her viser Roald til nettopp Zamans bok, *Norge i svart hvitt og brunt*, som et eksempel. Den kan ses på som et svar på disse angrepene som innvandrere, muslimer og ikke-muslimer opplever, skriver hun. Hun peker videre på at mange andregenerasjonsinnvandrere kjenner det nærmest som en plikt å vise at «islam ikke er slik som nordmenn tror den er».²²⁷ Dette samsvarer også med mine funn. Brenna viser til at det store flertallet av personer med utenlandsk bakgrunn ikke klarer å identifisere seg med «de kriminelle». Imidlertid klarer de godt å se hvilke holdninger enkelte i nøkkelposisjoner har, noe som svekker deres følelse av å bli akseptert.²²⁸ Hun viser til et utdrag fra en artikkel i Dagbladet fra 24. juni 2003, og dette vil jeg gjengi her:

Innvandring må begrenses for å stoppe kriminaliteten, sier Kripos-sjef Huuse til *Dagbladet*. Vi snakker stadig om å integrere våre nye landsmenn, men det blir et problem når de ikke vil følge normer og regler i Norge, sier Huuse – med klar adresse til skyteepisoden på Gardermoen og drapet i Haugesund (...) Norge står overfor store problemer og utfordringer, og når man ser på den store tilstrømningen av innvandrere, er det all grunn til å være bekymret. Vi bør få en bedre balanse mellom nordmenn og utlendinger, sier Huuse (...) Han mener også at innvandrermiljøene selv bør ta større ansvar i samfunnet. – Ja, de har et ansvar for å sørge for at folk som oppholder seg her, snarest innser at de skal følge norske lover og regler. De kan ikke oppføre seg som i hjemlandet når de kommer til Norge.²²⁹

Brenna påpeker at uttalelser av denne typen kan være stigmatiserende. Kripos-sjefen har her plassert innvandrere i en svært trang og negativ bås. Når sentrale personer i maktposisjoner gir uttrykk for en slik negativ holdning, gjør det også noe med majoritetens holdninger til å møte minoritetene som likeverdige, skriver Brenna. Det skapes avstand og intoleranse, og for

²²⁵ Roald 2005 s. 82

²²⁶ Zaman 1999, her referert i Roald 2005 s. 83

²²⁷ Roald 2005 s. 83

²²⁸ Brenna 2006 s. 42

²²⁹ Dagbladet, 24. juni 2003, her referert i Brenna 2006 s. 42

minoritetene kan mange dører bli stengt.²³⁰ Noen av informantene mine forteller at de faktisk blir *glade* når personer fra majoritetsbefolkningen kommer til dem med konkrete spørsmål, fordi de da kan motvirke litt av det ensidig negative bildet media gir av islam. De forteller at de prøver å informere på skolen, i håp om at medelever og andre fra majoriteten skal få justert litt av sine fordommer. Jeg vil ta med et par utdrag som går på dette:

R: Syns dåkke det e greit å få så mange spørsmål?

I1: Ja, ej syns at...eh...ej blir veldig glad hvis de spør, fordi vi ser jo på...de får jo et annet bilde når de ser på media, de ser en annen type muslimer, som er ikkje muslimer. Som bare dreper...

I2: Ødelegger....

I1: Ødelegger det muslimske navn da. Så...jeg blir veldig glad når de spør. Og jeg prøver å bare si det, uten at de spør også, jeg blir veldig irritert når ej ser på media, at de får et annet bilde og...ej forstår at de også blir redd. For de ser jo en annen type, og de generaliserer oss i det bildet, sant. Så...det er helt greit å få sånne spørsmål. [...]. Og så...det er greit med spørsmål, men av og til så har vi fått dumme spørsmål, sånn «ja, dåkke muslimer er terrorister», sånn...ja, mykje fordommer. Så...det kan være irriterende.

En annen informant sier følgende når jeg spør henne om hun har opplevd å bli satt i bås med personer hun ikke identifiserer seg med, eller om hun har opplevd å bli konfrontert i forbindelse med negative fremstillinger av islam i media:

I: Åjå, sånn ja. Ja, det skjer en del ja.

R: Syns du det e okej?

I: Det e heilt greit, ej lika at folk kommer og spør, for da går ikke dei og har heilt andre tanka...det e sånn, «seriøst, hvis dåkke har et spørsmål...kom og spør! Ikke gå rundt og tro heilt andre ting...». Så ej lika det at folk spør...for da...da skjønna dem litt mer.

Denne jenta forteller videre at hun ofte føler at hun må forsvare islam i religionstimer på skolen. Hun havner ved flere anledninger i diskusjon med blant annet religionslæreren, og hun tar andre muslimske jenter i forsvar når hun opplever at de blir generalisert eller snakket ned av personer fra majoriteten. Dette gjelder særlig jenter som bruker hijab, da disse ofte blir utsatt for diskriminerende holdninger og negativ omtale, sier hun. Selv bruker hun ikke hijab, og dermed er det ikke alle som uten videre identifiserer henne som muslim:

I: Det e veldig mange som spør me «e du halvt muslim?». «Nei, ej e *heilt* muslim». Så det e liksom sånn...og så e det veldig mye på skolen, når vi har RLE og sånn. Det e så irriterende, for når vi først skal lære om islam på skolen, så e'kke det om kordan...vi lære ikke om *individet* og tro, på en måte...vi hoppa rett på sak om ISIS, IS...terror...sånne ting.

²³⁰ Brenna 2006 s. 42-43

Hun forteller hvordan hun kjenner på et slags ansvar når temaet islam eller muslimer blir omtalt. Hun tar ofte ordet når dette er oppe til diskusjon i klasseromssituasjon, og dette utløser gjerne større debatter, forteller hun. Hun kjenner på en form for dårlig samvittighet dersom hun ikke tar ordet i slike situasjoner. Hun føler ansvar for å «opplyse» personer som uttaler seg uten å ha tilstrekkelig kunnskap om temaet. Hun viser til at mange hun snakker med i majoriteten har fordommer og tidvis svært generaliserende holdninger overfor både muslimer og innvandrere i sin helhet. Ofte er ytringene deres basert på stereotyper. Dette kan tidvis frembringe spontane reaksjoner i henne, og hun får trang til å forsvare religionen sin:

I: E må liksom alltid si nåkke når sånne ting kommer opp...det e jo ikke *sånn* det skal være...så ej og ho RLE-læreren...ho e skikkelig sånn kristen også da...så det blei liksom *den* debatten...men... [Latter]. Og så var det en gang internasjonal-engelsk-læreren min, han begynte å snakke om at han ikke skjønnte koffor jente gikk med hijab og...at han følte sej provosert og...og da måtte ej begynne å kommentere på han også liksom...og da blei ej så sykt redd for å få nedsatt i karakter liksom. For han visste ikke at ej var muslim. [...]. Han bare begynte å kommentere på det liksom, og ej bare....så ej bare rakk opp hånda, og han bare «åja, e du muslim? Men koffor kan ikke alle være sånn som du da?». Ej bare «fordi det e deira valg. Det e'kke ditt valg». For God's sake...

Brenna peker på at lærere i skolen kan ta opp båstenkning og stigmatiseringsbegrepet til drøfting i klassen. Økt bevissthet vil skape økt toleranse og samhold blant elevene, skriver hun.²³¹ Også holdninger kan være et slikt tema som diskuteres i klassen. Hvor stor innvirkning har mediene på vår holdningsutvikling? Og hvilke tanker vekker det hos den enkelte elev når han leser for eksempel uttalelsen fra Huuse? Brenna understreker at lærere må være bevisste på sine holdninger når de tar opp temaer som omtales i media, og at det er viktig å huske at det kan være elever i klassen som føler at de blir omtalt som «dem». I tillegg skal lærere også lære elevene å være kritiske til det som står i media, skriver hun.²³² Jeg spør informant min om hun opplever å bli stilt til ansvar for ting som blir gjort i islams navn, og hvordan hun eventuelt erfarer dette i møte med medelever og lærere:

I: Ja, for da sir dei liksom at dei [ekstremister] e muslima, liksom. For det høres ut som at, liksom...høres ut som dei tar alle muslima under samme kam liksom. Det e heilt feil, og da e e selvfølgelig én av dei. Det e derfor e begynne å prate liksom...e må *alltid* forsvare, det e sånn...RLE-timane...e hata RLE-timane...fordi e krangla alltid. [Latter]. Men det e bare sånn når det kommer sånne...det e så vanskelig å snakke med lærere om sånne ting også...så e bare sir til slutt «vet du ka, e gidd' ikke».

²³¹ Brenna 2006 s. 42

²³² Brenna 2006 s. 44

Brenna hevder at når det gjelder muslimer, har media og mange andre ofte en tendens til å definere dem som fundamentalistiske eller ekstremt religiøse, til tross for at det selvsagt finnes et like stort mangfold innen islam som innenfor eksempelvis kristendommen.²³³ Mennesker eller grupper blir stereotypifisert, eller fremstilt på en forenklet måte. Brenna understreker videre at når en bruker stereotyper, må en huske at det er *grupper* som omtales, ikke enkeltindivider med personlige trekk som skiller dem fra gruppen. Jeg vil avslutte dette underkapitlet med et sitat fra en av informantene mine som forteller at hun ofte opplever fordomsfull kritikk rettet mot seg fra etniske nordmenn, basert på nettopp det bildet media skaper av islam:

I: E føle at det e mange som blir satt under samme kam da, egentlig. At det e sånn at «okej, e du muslim så e du sånn», på en måte. Du ha'kke nåkken anna egenskap enn alt ditta som står i media da. E føle ofte at vi også blir sett som sånne dårlige persona da. Ute etter å lage trøbbel og sånne ting da. [...]. Og så har e av og til opplevd at venninnene mine liksom kommenterer at...at islam e på en måte en dårlig religion da, har dem ofte sagt til me. Så har e spurt dem «har dåkke i det heile tatt lest Koranen, ka det handla om?», så e det sånn «nei, men vi ser jo i media ka det handla om» på en måte. Så det e liksom...når det blir sånne ting i media, så tar dem det direkte som om at det e *islam* som står direkte bak alt da, men det e jo langt ifra.... Det e veldig dumt.

Alle fortjener å bli møtt som enkeltindivider, uten en rekke merkelapper tilskrevet utenfra. På samme måte som vi i majoritetsbefolkningen er forskjellige, er også mennesker i gruppen vi kaller «utlendinger» og «muslimer» like forskjellige. Vi må slutte å basere våre oppfatninger av andre mennesker på inngrodde fordommer, og vi må begynne å behandle medmenneskene vi møter som *individer*, ikke representanter for grupper som vi allerede har tilskrevet flere minuser. Roald viser til at en ny gruppe velutdannede andregenerasjons muslimske innvandrere nå er på vei ut i samfunnet, og at dette på lengre sikt vil være med på å endre storsamfunnets holdninger.²³⁴

I kapittel 4.3 har jeg tatt for meg empiri som omhandler fordommer og krenkelser i hverdagen. Beretninger fra informantene mine belyser at det eksisterer et skille mellom «dere innvandrere» og «oss nordmenn». Dette gjelder i skolen så vel som i majoritetssamfunnet for øvrig. Særlig jentenes hijab blir oppfattet som et synlig tegn på annerledeshet, og flere av informantene har fått erfare at nettopp hijaben hindrer dem i å få seg arbeid. I tillegg har jeg sett på den makten media sitter med når det gjelder å definere mennesker eller grupper. Mange i majoritetsbefolkningen generaliserer muslimer i det stereotypiske bildet media skaper.

²³³ Brenna 2006 s. 21

²³⁴ Roald 2005 s. 84

4.4 Islam for meg

Som et siste kapittel i presentasjonen av mine funn, ønsker jeg å inkludere aspektet som går på jentenes religiøse identitet. Jeg fikk mye data på hva islam betyr for den enkelte av informantene. Jeg har i det foregående belyst hvordan *majoriteten* forholder seg til islam og muslimer. Her har jeg pekt på hvordan det eksisterer et forenklet bilde basert på blant annet generaliseringer i media. I dette kapitlet vil jeg fokusere på hvordan jentene selv forholder seg til sin religion. Kjenner de seg igjen i dette negative bildet som media og maktpersoner i majoritetssamfunnet skaper? Jeg vil i belysningen av dette komme innom både tvangsekteskap, arrangerte ekteskap og bruken av hijab. Går det eksempelvis an å være godt integrert i det norske samfunnet, men likevel stille seg positiv til et arrangert ekteskap? Disse ulike momentene vil jeg se nærmere på. Forholdet mellom religion og kultur vil også bli belyst. Er dette to sider av samme sak, eller adskilte kategorier?

Mitt generelle inntrykk når jeg samtaler med informantene mine om islam og det å være muslim, er at dette er en klart *positiv* identifikasjon hos hver enkelt. Jentene vektlegger helt andre aspekter ved islam enn de mer stereotypiske oppfatninger som er vanlige blant majoritetesbefolkningen. Dette er et perspektiv som også Jacobsen peker på i sin forskning på unge muslimer. Hun viser til at fordommer som de unge møtes med, gjerne krasjer med deres egen forståelse av det å være muslim som noe svært positivt.²³⁵ Når jeg spør informantene mine hva islam betyr for dem, får jeg blant annet dette svaret:

I: E blir no veldig fredfull hvis e skal be til Gud og sånne ting. Fem ganger om dagen for eksempel, når e faster og sånne ting. E forstår liksom meininga bedre med livet da, når e for eksempel fasta da. Da forstår e på en måte bedre ting e har...for eksempel at vi har fullt kjøleskap, og... Da har e på en måte mer forståelse for dem som ikke har nåkke å spise for eksempel. E føle liksom at e blir født på ny da, for e ser liksom ting...e sette liksom mer pris på ting, når e først e i fasteperioden da. E føle litt mer sånn at familien e så verdifull, egentlig, og folka rundt de. Og maten du har...at du har jobb og at du tjena penga, og sånne ting da. [...]. Så e blir meir takknemlig da. E føle liksom at islam e me sjøl da, at e føle me veldig sånn trygg i det da, at det e islam e høre hjemme til da.

Denne informanten vektlegger verdier som takknemlighet, indre fred og empati når hun snakker om hva islam betyr for henne. Dette er verdier som står i kontrast til eksempelvis tvang og undertrykkelse. Jacobsen viser til hvordan omgivelsene gir uttrykk for forventninger om nettopp passivitet, undertrykkelse og dumhet. Dette er forventninger knyttet til forestillinger

²³⁵ Jacobsen 2002 s. 110

om islam, muslimsk kultur og kjønnsroller blant muslimer.²³⁶ Informanten min forteller at hun aldri har opplevd tvang fra foreldrene sine, verken knyttet til hijab eller en eventuell fremtidig ektefelle. Hun understreker at ingen i hennes familie eller andre nære personer fra den etniske gruppen ser ned på henne fordi hun har valgt å ikke bruke hijab. Imidlertid er det ikke alle muslimske jenter som har det slik:

I: Det e'kke alltid det e sånn da, spesielt i [hjemland], du blir...ikke tvinga til det da, men du får litt sånn press fra familien til å bruke det da, på en måte. Men igjen, familien min hadde sikkert blitt glad hvis e brukte det [hijab], men det e'kke nåkke sånn at dem hadde pressa me til det da, dem syns det e mitt eget valg og det e e som skal ha det på og...det e e som bestemme mest sjøl da, egentlig. [...]. Men det e mange i [hjemland] som blir pressa til å bruke det da. Av og til e det omvendt, at familien ikke vil at barnet skal bruke det da, men så bruka barnet det uansett, på en måte. [...]. Det e nåkken som ser liksom at det e vanskelig å ha på sej hijab når du først e for eksempel i Norge, eller en anna plass. Så...og familien blir liksom litt sånn bekymra, litt sånn «nei, kan'ke du la være å ha på de det der, slik at du slipper alle disse fordommene?». [...]. Så det e veldig variert da, ut fra ka familie du e fra, egentlig.

Her er vi litt inne på tematikken som jeg viste til tidligere, om hvordan hijaben symboliserer synlig annerledeshet. Dette medfører ofte generaliseringer fra majoriteten om at jenter som bruker hijab er passive og undertrykte og med stor sannsynlighet kommer til å bli tvangsgiftet. Slike oppfatninger er bygd på fordommer. Vi ser likevel at det varierer fra familie til familie hvilke holdninger en har og i hvor stor grad det blir skilt mellom tradisjoner fra hjemlandet og islam som normativ religion. Roald peker på at mange andregenerasjons muslimske innvandrere og konvertitter har valgt å vende seg mot selve Koranen og hadithene som sine kilder, istedenfor å forholde seg til dogmene i den senere lovskolelitteraturen. Roald ser på dette som konturene av det hun vil karakterisere som «norsk islam», og hevder at det her ligger et sterkt potensial for nytolkning. Dette fordi muslimene på denne måten kommer utenom de tradisjonelle tolkningene som bygger på et helt annet samfunnssystem enn det norske og en helt annen tid enn det 21. århundre.²³⁷ Roald viser også til Athar Akram, daværende leder for Norges Muslimske Ungdom, og hans tale på et seminar i Kommunal- og regionaldepartementet i juni 2004. Akram uttrykker her at andregenerasjons innvandrere med et islamsk verdensbilde søker nye svar i kildene, Koranen og hadithene, og at dette er et opprør mot foreldrenes kultur og deres spesielle forståelse av islam.²³⁸ Han påpeker at denne nye islamforståelsen blant unge muslimer også er et opprør mot storsamfunnet, da mange ungdommer føler seg fremmedgjort av det negative synet på islam. Gjennom intervjurundene mine fikk jeg mange innspill knyttet

²³⁶ Jacobsen 2002 s. 103

²³⁷ Roald 2005 s. 90

²³⁸ Roald 2005 s. 91

til denne tematikken. Jeg vil vise til en beretning fra en av informantene der jeg spør om det er viktig for henne å skille mellom kultur og religion:

I: Ja. Det syns ej virkelig. For det e to forskjellige ting. Egentlig. [...]. Men e har opplevd mange ganga at folk ikke ser heilt forskjellen på islam og kultur da. Når e liksom fortelle om min kultur da, så ser e på dem at dem tenke at det e islam som e så streng og...så dårlig da egentlig. I dems sine øyne. [...]. E har opplevd mange ganga at venninnene mine liksom spør at «nei men du kommer sikkert til å bli tvangsgifta» liksom. «Fordi du e muslim». E bare «nei, ka i...nei, det har jo ingenting med saken å gjøre». Fordi det e jo ikke islam som sir du skal bli tvangsgifta. [...]. Det kommer bare an på den enkelte familie, og ka slags holdninger dem har egentlig, mot barna sine da, egentlig.

Jacobsen skriver at forsøket på å skille de kulturelle tradisjonene og det genuint islamske fra hverandre, har vært del av den islamske diskursen gjennom hele islams historie.²³⁹ Hun viser til profeten Muhammed. Han anså det som viktig å oppklare hvilke forestillinger folk hadde, som var en del av tradisjonene, men ikke av den sanne religionen – og hva som var den sanne religionen. Opp gjennom årene har behovet for å skille islam og tradisjon imidlertid ikke lenger vært konsentrert om det islamske og det førislamske, men derimot mellom det åpenbarte budskapet i islam og de kulturelle tradisjoner som til en hver tid eksisterer blant muslimer i ulike samfunn.²⁴⁰ Jacobsen viser til egen forskning på unge muslimer, og peker på at skillet mellom religion og kultur nettopp gjør det mulig for de unge muslimene å beholde en følelse av identitetsmessig kontinuitet som muslim samtidig som de utfordrer enkelte kulturelle tradisjoner.²⁴¹ I min egen empiri gikk særlig temaet om tvangsekteskap igjen når vi var inne på forholdet mellom religion og kultur. Også arrangerte ekteskap ble omsnakket en rekke ganger, i tillegg til klesdrakt, hijab og sosial omgang mellom kjønnene. Jeg vil ta med et par eksempler fra intervjuene her, i forbindelse med temaet religion kontra kultur. I følgende utdrag spør jeg informanten min hvilke tanker hun har om arrangert ekteskap:

I: Eh....det e ingen i familien min som he blitt det....i [hjemland] så e'kke det sånn. Vi ha'kke arrangert ekteskap i [hjemland]. E tror det egentlig bare e mer tradisjon...altså...det står ikke i Koranen at nåkken skal arrangere et ekteskap for dej...det e egentlig bare heilt sinnsykt.... E har faktisk fighta litt for det i politikken. [...]. Men vi har en nabo da...ho kjem fra...åh, ka det hete....ho e kurder. Ho e jo gift med en, og det var arrangert liksom. Slik e har skjønt det....ho sa til me at det e veldig vanlig for kurdere å gjøre det, det e heilt vanlig sa ho, liksom. Det e bare en tradisjon. Så det e det som kanskje e litt irriterende her, at folk blanda mellom tradisjona og islam....altså, når dei først tenke islam, så e det terror, det e arrangerte ekteskap, det e at man gifta bort døtrene sine når dem e 14 år liksom... Men det e jo ikke sånn, ditta e'kke lov...det e *ikke* lov.

²³⁹ Jacobsen 2002 s. 219

²⁴⁰ Jacobsen 2002 s. 219

²⁴¹ Jacobsen 2002 s. 221

Her ser vi hvordan denne informanten er svært tydelig på at tradisjoner fra landbygda i opprinnelseslandet *ikke* må blandes sammen med Koranen og islam som religion. I gruppeintervjuet kom vi også inn på denne tematikken:

I1: De [foreldrene] skal ikke tvinge oss til nåkke vi ikke vil. De har ikke rett til det heller. De har ikke lov, ut fra religionen. [...]. Det er forbudt å tvinge oss til å gifte oss. Hvis jeg har noen jeg liker, de skal støtte oss. Jeg må finne han. [Latter]. [...]. Men faktisk, jeg har veldig bra foreldre, de er demokratisk og sånn. Jeg har venner, muslimske og sånn, men de har det...det er forskjell på foreldre, korsen de lever og sånn. Jeg kjenner nåkken som har veldig strenge foreldre. De får ikke lov å gå ut...de har veldig strenge regler. Ej har ei venninne, mora hinna tenker no at når de skal reise tilbake til hjemlandet, at ho skal finne mann til henne og gifte ho bort. Så det er forskjellig. Det er *kultur*, det har ikke noe med religion å gjøre.

I2: Det er bare primitiv tradisjon som påvirker folk.

I1: For eksempel i Saudi-Arabia, der er det ikke lov for jenter å kjøre bil. Det har ikke med religion å gjøre, det er kultur! [...]. Det har ikke noe med religion å gjøre.

Jacobsen fastslår at tendensen til å blande sammen islam og tradisjon også ses på som noe som er med på å produsere og opprettholde negative stereotypier om etniske minoriteter med muslimsk bakgrunn i Norge.²⁴² Hun hevder at denne sammenblandingen ikke bare finnes i foreldregenerasjonen, men nettopp også i det norske storsamfunnet. Her tilskrives muslimene en rekke praksiser som egentlig er basert på tradisjon, og ikke religion. Også Jacobsen viser til tvangsekteskap som et eksempel som ofte trekkes frem. I datamaterialet jeg selv samlet inn, fremhever mange av informantene at *deres* foreldre faktisk skiller mellom religion og kultur, til tross for at mange andre de kjenner i foreldregenerasjonen ikke gjør det. En av jentene sier det på denne måten:

I: E har opplevd flere ganga med norske at dem blanda begge to, at det e ett liksom, både religion og kultur e de samme greierne. Men det e jo ikke det da. Men mamma forstår, og familien min egentlig, forstår forskjellen mellom de to da. Og det gjør jo alt mye enklere. At dem kommer ikke med noe negativt for eksempel, og så sir at «men det e jo islam som sir nåkke sant» liksom, for dem vet eksakt ka islam handler om, sant. Så da respekterer dem det og så ikke blander inn kultur. Nåkke som ikke har med islam å gjøre da.

Her vil jeg igjen vise til Jacobsen, som hevder at det altså ikke er islam i seg selv, men storsamfunnets og mange muslimers misforståelse av religionen, som gjør at muslimer ofte betraktes i lys av negative stereotypier.²⁴³ Hun fremhever at for å endre omgivelsenes feilaktige bilder, blir det desto viktigere å erverve seg kunnskap om sann islam og å leve som en god muslim. Dette er også mange av mine informanter opptatt av. De fremhever viktigheten av å ha

²⁴² Jacobsen 2002 s. 224

²⁴³ Jacobsen 2002 s. 225

kunnskap om islam og hva Koranen sier om ulike tema. Flere har dessuten et bevisst forhold til det å være en praktiserende muslim. Her blir særlig fastingen samt gjennomføringen av de fem daglige bønnene nevnt. Også det å lese Koranen er viktig for flere av dem. Disse aspektene er noe som også blir nevnt som ønsket kvalitet hos en fremtidig ektefelle:

I1: Og så muslim...på en måte, det fins fleire muslima. Det e dei som praktiserer islam, og så fins det også dei som kaller seg muslim, men...i islam kan vi ikkje sei, sjøl om han ikkje e muslim, vi kan ikkje sei at han ikkje e muslim, at han ikkje praktiserer religionen, men...ej vil helst ha en som *praktiserer* islam.

I2: Som faster og ber og...

Det verdifulle ved å være en praktiserende muslim blir særlig fremmet av informantene som selv bruker hijab. Noen av dem sliter imidlertid med å leve opp til forventningene som er knyttet til det å være en «god muslim». En av informantene mine sier at når hun gjør ting som hun ikke er helt sikker på om hun kan stå for, som eksempelvis det å gå ut på klubb og danse med venninnene, tar hun heller *av* seg hijaben. Hun sier at hun må «respektere hijaben sin», og at det for henne blir mer riktig å ta den av i enkelte settinger. Når hun har den på, opplever hun at hun representerer islam utad i majoritetessamfunnet, og dette kan bli problematisk for henne i de kontekstene hvor hun opplever å være på «vklende grunn». En annen informant har valgt å la være å bruke hijab, delvis grunnet denne forventningen om hvordan en «god muslim» bør være:

I: Problemet med hijaben og det...e at hijaben symbolisere din religion. Mens uten hijaben...du symbolisera de sjøl. Så automatisk når du drikke, når folk ser de ut fra gata med en hijab på, dem tenke «ja men muslim...islam...e det lov med drikke?» liksom. Men hvis dei ser ei muslimsk jente, uten hijab, men berre en vanlig...en vanlig jente med en drikke i hånda...en vanlig jente med alkohol i hånda...men plutselig når dem ser hijab, e'kke e en vanlig jente med drikke, e e en *muslimsk jente* med drikke...

R: Ja, da blir du på en måte satt i bås?

I: Ja, da bør man passe mere på ka man gjør. Men der igjen...e kunne passa på godt, men...e føle ikke me klar for hijab. For det e å bære en heil religion på se sjøl. At det blir mer...for no e jo det...e har jo ikke mye å bære på no. Fordi, ingen som ser me tenker «okej, ho e muslimsk jente». Det blir ikke det. Men når du har hijab, automatisk «der e ei muslimsk jente». Og dem håpa at vi skal være perfekte.

Når jeg i intervjurundene har vært inne på nettopp temaet om hva det vil si for den enkelte å være muslim, er det noen av informantene som nevner at de anser foreldrene som «bedre» muslimer enn dem. For særlig en av informantene handler dette om at moren, som er hjemmeværende, har mer *tid* til å eksempelvis gjennomføre de fem daglige bønnene, mens det for andre handler mer om hvordan en forholder seg til hva som er *haram*, altså forbudt. Her vil jeg vise til følgende beretning:

I: Ehm....ej tror mamma og pappa e bedre muslimer enn meg. Fordi de *gjør* ikke nåkke feil. [Latter]. Alle gjør feil, men på en måte, ej drakk en gang, ej røykte, ej snusa, ej fortsatt snusa, har gjort det mange mange ganga, snusa, ikkje sant. Men pappa og mamma gjør ikke sånne ting, dei he'kje gjort det. Ikkje klina med en gutt, eller sagt til en gutt «jeg elsker deg» høyt og holde hender og gjør masse rare ting og... Men ej har aldri hatt sex. Det skal jeg *ikkje* gjøre heller, fordi det e en stor... [...]. Fordi hvis du har sex, så går det ikkje an å komme tilbake fra det. Men hvis du snuser eller røyker eller drikker, så går det an å komme tilbake fra det, ikkje sant. Men, det e det ej tenker...mamma og pappa he bedre...dei e bedre muslimer enn meg.

En annen informant sier følgende:

I: Hm.... E føle at mamma e veldig mer inne i islam, no når ho e hjemme, at ho gjør det akkurat eksakt sånn som det skal være, på en måte. E føle liksom ikke at e har samme greia som ho mamma, uansett om e vil ha det, på en måte. Men det e fordi at ej har jobb og skole og sånn som ej må tenke på.

Jacobsen viser i sitt forskningsarbeid til hvordan det ofte fremgår en slags tanke om at muslimer er på ulike nivåer eller stadier alt etter hvor praktiserende man er, og at man alltid må etterstrebe å bli «en bedre muslim».²⁴⁴ Graden av praktisering spiller altså også en rolle, og ikke bare om man er praktiserende eller ikke-praktiserende. En av informantene viser til at hun tror hun ville vært *mer* praktiserende dersom hun hadde bodd i opprinnelseslandet. Hun sier følgende:

I: På en måte, hvis du e i [hjemland] no, du våkner opp og ber og lager mat til foreldrene dine og gjør masse ting...mens når du e her så våkner du opp når du vil, og våkner opp og ber, og så ser på film eller går ut på shopping med vennene dine, så kommer tilbake. Her...ej vet ikke...her tenker du ikkje over så mykje på Gud enn det du ville gjort i hjemlandet sikkert. Her glemmer du faktisk veldig.

Hun viser her til hvordan måten vi lever livene våre på i et land som Norge, kan medføre at vi også blir *nedsløvet*. Vi har det så bra at vi lett tar ting for gitt. Dette merker hun også ved seg selv etter at hun nå har bodd i Norge noen år. Hun viser til at når hun spiser mat og det blir noe igjen til overs, så går hun direkte til søppelkassen. Hun reflekterer ikke over maten hun kaster, eller hvor mye hun kaster. Det er bare noe hun gjør intuitivt. Dette hadde aldri skjedd i hjemlandet, understreker hun. Der ville det vært en selvfølge å dele med andre personer som kanskje hadde spist opp sin og mat og hadde lyst på mer. Hun utdyper videre:

I: Det e feil å kaste mat ifølge Koranen. Du må tenke over...og ej...tenker ikkje over det når ej spiser mat... Du tenker ikkje over det du kaster en gang. Du tenker ikkje over kor mye det e en gang. Du berre...fokuset ditt e en heilt anna plass. [...]. Vi, på en måte, i Norge, vi tenker ikkje over det vi driver med. Så lenge vi he det bra, e det bra. Mens i [navn på øst-afrikanske land] eller i fattige land, så tenke dem over mye, mye mer enn det vi gjør.

²⁴⁴ Jacobsen 2002 s. 77

Informanten min reflekterer her over trekk som kjennetegner en individualistisk, vestlig kultur, der vi har det så godt at vi glemmer å sette pris på det. Det interessante ved det hele er at hun selv relaterer seg til denne individualistisk orienterte levemåten, og hun ordlegger seg med «vi», som i «vi nordmenn» eller «vi som lever i Norge». Hun har internalisert et aspekt ved den norske levemåten som hun mener har gjort henne ufokusert i forhold til det å sette pris på goder i livet sitt. Og dette relaterer hun igjen til Koranen, som sier at det er galt å kaste mat. Dette vitner om en religiøs bevissthet, og hun irttesetter seg selv i lys av denne bevisstheten.

I gruppeintervjuet forteller to av jentene hvordan islam nærmest er som en terapeut for dem i hverdagen. Tilknytningen til islam har holdt dem oppe gjennom den vanskelige tiden i møte med et helt nytt samfunn. De forteller også hvordan Koranen veileder dem gjennom de ulike situasjoner i livet og er til stor støtte for dem:

I1: Det er sånn....alle situasjoner man kommer borti i livet, står i Koranen. Så vi følger på en måte Koranen, det er den som veileder oss da, gjennom livet. Så...ja, den som kommer først, den som blir prioritert først. [...]. På en måte, ej føler mej trygg....ja....islam er jo sånn at vi tror på Allah, og....

I2: ...underkastelse, at vi tror bare på én gud.

I1: Ja, og at profeten er Muhammad. Som...Koranen kom til ham. Vi tror på den, og vi...ej føler mej trygg...når ej tror på den. Eh...ej kan ikke tenke meg at jeg bare ikke tror på nåkke....eh...så....

I2: Religion e en slags terapeut for oss. [...]. På en måte, fordi vi e i en situasjon der vi får masse slags vanskeligheter i livet, så vi bruker religionen som en terapi for å komme ut av situasjonen. Vi leser Koranen, vi ber, og så...i Koranen står det alltid at det som e imot deg alltid, eller det som skjer negativt mot deg, kan ha en veldig positiv....eh....

R: At det kan føre til nåkke godt?

I2: Ja! For eksempel, i begynnelsen, så hadde vi veldig mye motstand...og så, det kan bety at...det kan hjelpe oss til å være sterkere, på en måte. At vi kan lære av det vi ikkje fikk til, eller...ja, på en måte...det kommer noe godt ut av det til slutt.

Vi ser her at islam som religion er og har vært et viktig ankerpunkt for jentene i møte med den nye kulturen. Det å plutselig skulle forholde seg til et helt nytt samfunn med mange usynlige normer og koder, er en omveltning i livet. Denne nye tilværelsen førte med seg en rekke ulike utfordringer og nye situasjoner å ta stilling til. Religionen ble kilde til trygghet og fred for jentene i denne overgangen, og i hverdagen de nå lever i med to ulike kulturer. De forteller hvordan det å be og lese Koranen gir dem styrke og hjelp til å komme ut av vanskelige situasjoner. Flere av informantene fremhever at det er viktig for dem å be fem ganger om dagen. Imidlertid er det ikke alltid like lett å gjennomføre bønnene til de eksakte tidspunktene. En av informantene forteller følgende:

I: Ej gjør det egentlig når ej føle for det. Egentlig. [...]. Og e har det målet at e skal begynne med det, og så skal ej aldri slutte med det, sånn egentlig da. Det e sånn at du ber fem ganga om

dagen, hver dag, sant. Men akkurat no så e det litt sånn at e ha'kke så mye tid egentlig, fordi...det e liksom sånn forskjellig klokkeslett og av og til e e på jobb og seinvakt og sånne ting, så... Men e har liksom islam med me heile tida, det e'kke det. At ej ber til Gud uansett, men...e føle at etter en viss alder så kommer e til å begynne med det og ikke slutte med det da.

Informanten opplever at bønner mister litt av sin funksjon når hun ikke får muligheten til å be på de nøyaktige tidspunktene. Hun har begynt og sluttet mange ganger, fordi hun rett og slett ikke har fått det til å gå i hop i den hektiske hverdagen. Hun sier at hele meningen med de fem daglige bønnene, er at de skal gjennomføres på de *faste* tidspunktene. Hun utdyper følgende:

I: Så det hjelper ikke at e drar på jobb da, og så kommer e hjem og fortsetter på de tre siste for eksempel. For da har det jo ingen mening, den greia. Når du først ber, så må du be alle dem fem gangene om dagen.

Flere andre informanter peker på det samme. Enkelte mener likevel at når en er på skole eller jobb, så er dette en gyldig årsak til at alle bønnene ikke blir fullført til sin faste tid. En av dem sier følgende når jeg spør henne både om bønn samt dette med hva islam betyr for *henne*:

I: Islam betyr for meg...det jeg tenker som er viktigst for meg, er å være snill. Å være hyggelig mot folk og...ja, og å be da, fem ganger om dagen. Det er ganske viktig for meg da.

R: Men hvis du e på jobb og skule og sånn da?

I: Ja...da pleier jeg å, hvis jeg for eksempel skal be kl. 13 da...og jeg er på jobb eller skole...da ber jeg ikke, og så kommer jeg hjem, og så ber jeg en sånn spesiell bønn da. Jeg tar igjen den bønner da. Men, jeg tenker sånn at først og fremst så må du være en snill person da. Og god mot alle andre. For, ja...eller så...er det ikke noe vits å...ja.... [Latter].

Nettopp disse små, hverdagslige handlingene, det islam sier om hvordan man skal være i møte med sine medmennesker, er noe også Jacobsen viser til i sitt materiale.²⁴⁵ Hun viser til artikkelen *Tankevekkende* i MSS-bladet (Muslimsk Studentsamfunn), hvor forfatteren skriver følgende:

Vi er nødt til å forandre vår atferd, og skape grunnleggende verdier. Det er viktig at vi holder våre avtaler, møter opp på riktig tidspunkt, snakker høflig med andre mennesker, hjelper de som gjør gode gjerninger, og rett og slett har allmenn folkeskikk og samvittighet.²⁴⁶

Denne type holdning, de små, hverdagslige tingene, gikk igjen hos mange av informantene mine, og ble fremhevet som minst like viktige som ulike ritualer eller det å gå i moskéen. Denne tankegangen gjorde seg også gjeldende hos flere av informantene rundt det å bruke hijab eller ikke. En av jentene sier det slik:

²⁴⁵ Jacobsen 2002 s. 78

²⁴⁶ Ahmed 1999 s. 16

I: Det e har lært, e at islam det handla ikke om ka du går i eller ka symbol du har på de...det handla om ka du tror på og ka godt du gjør i livet og ka som egentlig e i hjertet...mens...om du bruka hijab eller ei, det tro'kke e har så mye å si....hvertfall det e meina.

En annen informant sier dette:

I: Ej begynte med hijab faktisk når jeg var...kanskje i 4. eller 5. klasse. Eh...så jeg er vant til å bruke det. Jeg liker å bruke hijab. Jeg er veldig stolt over å bruke hijab. Jeg syns det er en viktig del av meg. Så...jeg vil at folk skal akseptere meg som jeg er, *med* hijab. [...]. Det er helt frivillig, og ho lillesøstra mi bruker ikkje hijab.

Jentene har altså ulike tilnærminger til hijaben. Det som er felles hos dem alle, er at det skal være frivillig. Roald reflekterer over hvordan det muslimske sjalet er komplisert, og hvordan den vestlige forestillingen om at sjalet er symbol på kvinneundertrykkelse, er forenklet.²⁴⁷ Hun viser til at det ikke kan nektes for at sjalet brukes undertrykkende i noen land, ved at kvinner blir tvunget til å bruke hodeplagg. Derimot kan det også ses på som undertrykkende ved motsatt tilfelle, der kvinner, både i den muslimske og den ikke-muslimske verden, forbys å bruke hodeplagg, eller der kvinner med sjal har vanskelig for å få arbeid eller studere.²⁴⁸ Roald hevder at selv den liberale vestlige holdningen der man skal unngå tvang, fører til tvang. Når kvinner som ønsker å gå med sjal, i liberalismens navn blir forbudt å bruke det, er dette kvinneundertrykkelse, skriver hun. Hun hevder at sjalet ikke er undertrykkende så lenge kvinnene selv kan velge, og at det først er når valgmulighetene forsvinner, at det blir tvang.²⁴⁹

På tilsvarende måte er det flere av jentene som er åpne for arrangerte ekteskap i form av at foreldrene veileder dem og gir dem råd. De tar imidlertid sterk avstand fra alt som er forbundet med tvang, og de skiller tydelig mellom et arrangert ekteskap og et tvangsekteskap.

En av jentene uttrykker det slik:

I: E skjønnå liksom at dem vil finne nåkken til me, og se om e vil være enig med den personen og sånne ting. Men dem e liksom ikke den familien da, som ville tvunget mej til å gifte mej med en e ikke ville liksom. [...]. Det e mest jentene som ikke har den sjansen til å velge da. På grunn av at det e så strengt med oss da. Men heldigvis, familien min e'kke den type familie som tvangsgifta da. Og det e heller ikke i islam at folk skal bli tvangsgifta, langt ifra. Men...e vet ikke, det e liksom i kulturen, litt sånn, alt for strengt da, at folk blir tvunget til det da. Og igjen sir dem at det e islam som står bak det, men det har jo ingenting med det å gjøre.

En annen informant sier det på denne måten:

I: Vi må komme til en løsning ilag, det går ikkje an at pappa berre løser det ferdig, det går ikke. Han lovte meg også å ikkje berre gå å finne en person og si at ej må gifte meg med den personen.

²⁴⁷ Roald 2005 s. 216

²⁴⁸ Roald 2005 s. 216

²⁴⁹ Roald 2005 s. 216

[...]. Han berre «ej skal ikke, men hvis jeg gjør det så skal jeg si fra til deg. Ej skal ikkje...at plutselig den personen dukker opp i døra liksom». Det går ikke. [...]. Hvis ej sier «nei, men ej vil ikkje ha den personen», og «jeg vil ha noen andre», så ville det blitt sånn «ja, men kan vi få se den du vil ha da?». Liksom. Og så ser dei begge deler.

Roald viser til et VG-innlegg fra november 1998, hvor Kadafi Zaman og Saera Khan diskuterer forskjellen mellom arrangerte ekteskap og tvangsekteskap i forbindelse med Nadia-saken^{250,251}. De synes her å mene at det storsamfunnet definerer som tvangsekteskap, ofte er arrangerte ekteskap. De går videre inn på hvordan det trolig er vanskelig for nordmenn å forstå hvorfor foreldrene skal bry seg med hvem barna skal gifte seg med. De argumenterer imidlertid for at de ser Norge som et individorientert samfunn og (i dette tilfellet) Pakistan som et familieorientert. Pakistanere er først og fremst ute etter å styrke familien, og det gjør de gjennom å sørge for at barna gifter seg med ektefeller som de selv kan kommunisere med og slik holde familien samlet, skriver Zaman og Khan.²⁵² Alle mine informanter har tilknytning til nettopp et slikt familieorientert samfunn. Zaman skriver i sin bok *Norge i svart, hvitt og brunt* at der begge partene kommer fra samme kultur, kan arrangerte ekteskap fungere.²⁵³ Når det gjelder «import» av ektefeller, blir saken imidlertid en annen, noe også mine informanter er tydelige på.²⁵⁴ Roald viser til Anja Bredal sin undersøkelse *Arrangerte ekteskap og tvangsekteskap blant ungdom med innvandrerbakgrunn* fra 1998. Denne undersøkelsen viser at mange av innvandrerungdommene ville at foreldrene skulle hjelpe til i valget av ektefelle på betingelse av at ungdommene selv fikk det siste ordet.²⁵⁵ Nettopp denne tendensen går også igjen hos flere av mine informanter.

I kapittel 4.4 har jeg sett nærmere på informantenes religiøse identitet. Momenter som det å være et godt medmenneske, vise nestekjærlighet og å respektere alle mennesker, blir fremhevet og vektlagt sterkere enn det å skulle følge alle de islamske forskriftene. Videre skal bruken av hijab være basert på frivillighet, til tross for at dette ikke er tilfelle i alle familier. Flere av dem mener at hva en har på seg eller hvilke symbol en bærer, er underordnet det en tror på og måten en lever livet sitt på. For andre er hijaben en betydelig del av hvem de er. Det å gjennomføre de fem daglige bønnene er viktig for mange av dem, men flere forteller også at det kan være krevende å gjennomføre i en hektisk hverdag med skole, jobb og andre aktiviteter. De er videre

²⁵⁰ Jfr. artikkel på Dagbladet.no 26.01.2002: *Frykter fortsatt for mitt liv*

²⁵¹ Roald 2005 s. 118

²⁵² Referert i Roald 2005 s. 120

²⁵³ Zaman 1999, her referert i Roald 2005 s. 119

²⁵⁴ Se kap. 4.1.1

²⁵⁵ Roald 2005 s. 119

opptatt av å skille mellom hva som er kultur og hva som er religion, og flere er frustrert over at mange i majoritetssamfunnet ikke klarer å skille mellom disse aspektene. Det er også mange i foreldregenerasjonen som ikke er bevisst på dette skillet. Særlig blir tvangsekteskap nevnt som et moment som henger sammen med *kultur* og som på ingen måte har med islam som religion å gjøre. De individuelle forskjellene fra familie til familie blir tydelig vektlagt. Det handler om hvilke holdninger de ulike foreldrene har i møte med sine barn og i møte med kulturen, og ikke hva islam som religion står for. De viser til at primitiv kultur og tradisjoner ofte påvirker folk.

5 Oppsummering og konklusjon

I dette forskningsprosjektet har jeg arbeidet ut fra problemstillingen om hvordan muslimske jenter i et tettsted på Vestlandet erfarer det å leve med to ulike kulturer. Denne problemstillingen har jeg spisset inn mot to hovedperspektiver. For det første spør jeg i innledningen om det å leve med to kulturer først og fremst blir erfart som en *belastning*, eller som en *berikelse*. Med belastning mener jeg motstridende forventninger og krav avhengig av hvilken kontekst informantene befinner seg i. Med berikelse, sikter jeg til den kompetansen det å tilhøre to ulike kulturer kan medføre. For det andre spør jeg om den enkelte informant ser på seg selv som norsk, som øst-afrikansk/nord-afrikansk/fra Midtøsten, som begge deler, noe midt i mellom, eller kanskje ingen av delene. Jeg spør også om informantene opplever å få tilskrevet negative merkelapper utenfra.

I funnene mine går det frem hos alle jentene at de lever med et krysspress i hverdagen, i større eller mindre grad. De slites mellom foreldrenes forventninger på den ene siden, og norske venners forventninger på den andre. Egen nysgjerrighet og ønske om frigjørelse er også en del av bildet. I tillegg opplever de sosial kontroll fra den etniske gruppen, i form av rykter og sladder som lett oppstår dersom de bryter med familiens eller gruppens forventninger til levemåte. For noen av jentene medfører dette at de lever et dobbeltliv, noe teoristoffet også gir støtte for. Dette er for flere av dem en strategi som velges for å kunne forene to sfærer som delvis representerer motstridende verdier. På den andre siden er det å utvikle strategier og manøvrering i ulike kontekster en del av jentenes flerkulturelle kompetanse. Blant annet har jentene kjennskap til flere språk, både verbalt og nonverbalt, og de har erfaringer fra flere virkeligheter. De har dessuten en evne til rolleskifte som mange andre ikke har, og de innehar et utvidet repertoar av normer, væremåter og konvensjoner. Dette inkluderer også religionsrelaterte normer og tradisjoner. Det å raskt aktivere det «riktige» settet med væremåter og normer er også en del av jentenes flerkulturelle kompetanse.

Videre viser funnene mine at informantene orienterer seg sterkt opp mot foreldrenes kultur. Denne er de stolte av og kjenner tilhørighet til. De tar imidlertid også del i det norske samfunnet. Flere av dem uttrykker at de kjenner seg like mye både norsk og eksempelvis øst-afrikansk, mens noen hevder at de kjenner seg som en «utlending». Dette henger delvis sammen med hvordan de erfarer å bli møtt av majoritetssamfunnet. Enkelte forteller at de ofte kjenner seg nettopp som en «gjest», og ikke som en likeverdig borger med felles plikter og rettigheter. Det å omtale seg selv som «norsk» kan være krevende når en gang på gang blir behandlet som «den andre». Funnene mine viser at det eksisterer en dikotomisering i majoritetssamfunnet mellom «oss nordmenn» og «dere innvandrere». Dette kommer til uttrykk både gjennom fremstillinger i media samt gjennom holdninger blant majoritetsbefolkningen generelt. Særlig jentenes hijab blir oppfattet som et synlig symbol på annerledeshet, og mange av informantene rapporterer om stigmatiserende holdninger basert på nettopp hijaben. Dette kan støttes av eksisterende teori. Media sitter videre med stor makt når det kommer til å definere mennesker eller grupper. At muslimske jenter er passive, uselvstendige og undertrykte er eksempler på fordommer informantene tidvis blir møtt med. Dette samsvarer ikke med deres egne identifikasjoner av det å være muslimske jenter, noe de er stolte av og anser som noe positivt.

Graden av hvor praktiserende muslimer informantene er, varierer noe. For enkelte av dem fungerer religionen som en terapeut i hverdagen. Den hjelper dem ut av vanskelige situasjoner som kan prege den tokulturelle konteksten. Andre sier at det å være et godt medmenneske er viktigere enn å følge alle de islamske forskriftene. De har islam med seg hele tiden, selv om de eksempelvis ikke bruker hijab eller gjennomfører de fem daglige bønnene. Samtlige av dem er opptatt av å skille mellom hva som er kultur og hva som er det normative islam. Dette er to ulike ting, understreker de. De tror at de stereotype holdningene som preger majoriteten, kan ha sammenheng med at det ikke skilles mellom primitiv tradisjon fra landsbygda i hjemlandet, og det sanne, åpenbarte islam. Dette gis det støtte for i teoristoffet.

Det at jentene er sterkt knyttet opp mot foreldrenes kultur, hindrer dem ikke nødvendigvis i å også kjenne seg norske. Det ene utelukker ikke det andre. Til tross for at det rapporteres om krysspress i hverdagen og generaliserende holdninger i møte med majoriteten, er det flere som likevel understreker at det å leve med to ulike kulturer erfares som noe positivt. Det viktigste er at en vet hvordan en skal forholde seg til begge sfærene. Min oppfatning er likevel at det ikke er jentene alene som legger premissene for om det å leve med to ulike kulturer blir en berikelse eller en belastning. Jeg tror det er avgjørende viktig at majoritetssamfunnet anerkjenner at jentene faktisk tilhører en minoritetsgruppe og at dette er en betydningsfull del av hvem de er. Samtidig må minoritetsmiljøet respektere at jentene også er «litt majoritet».

Først da tror jeg at informantenes identitet som tokulturelle, muslimske jenter kan erfares som en styrke. Jeg håper at min undersøkelse kan bidra til å belyse situasjonen til unge som lever med to ulike kulturer, samt skape bevissthet rundt hvor kompleks denne tematikken er.

6 Litteraturliste

- Ahlberg, N. (1990): *New challenges, old strategies: themes of variation and conflict among Pakistani Muslims in Norway*. Avhandling utg. av Finnish Anthropological Society, Helsinki.
- Andersson, M. (1999): «Etniske entrepenører» – Utdanning som mål, symbol og motstand. I: Birkelund, G. E., Broch-Due, A. K. og Nilsen, N. (red.): *Ansvar og protest*. Sosiologisk institutt, UiB.
- Andersson, M. (2000): *All five fingers are not the same. Identity work among ethnic youth in an urban Norwegian context*. Bergen: Senter for samfunnsforskning, University of Bergen.
- Arnesen, A. L. (2004): *Det pedagogiske nærvær. Inkludering i møte med elevmangfold*. Oslo: Abstrakt.
- Aronson, E., Wilson, T. og Akert, R. M. (1999): Tredje utgave. *Social Psychology*. USA: Addison-Wesley Educational Publishers Inc.
- Becher, A. A. (2009): *Flerstemmig mangfold: Samarbeid med minoritetsforeldre*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Borchgrevik, T. og Brochman, G. (2003): «Det generøse forræderi» i *Tidsskrift for samfunnsforskning*. Nr. 1/2003.
- Bredal, A. (1998): *Arrangerte ekteskap og tvangsekteskap blant ungdom med innvandrerbakgrunn*. Oslo: Kompetansesenter for likestilling.
- Bredal, A. (2004): *Vi er jo en familie: om arrangerte ekteskap, autonomi og fellesskap blant unge norsk-asiater*. Doktoravhandling. Oslo: Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo, Sosiologisk institutt.
- Brekke, J. P. (1999): *Barn og ungdoms levekår i Norden – barn og unge med innvandrerbakgrunn – innvandring og barnevern*. TemaNord Social Nordisk Ministerråd.
- Brenna, L. R. (2006): *Sangam!* Bergen: Fagbokforlaget.
- Bruner, J. (1997): *Utdanningskultur og læring*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Bøhn, H. og Dypedahl, M. (2009): *Veien til interkulturell kompetanse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Eriksen, T. H. (1993): *Små steder – store spørsmål. Innføring i sosialantropologi*. Oslo:

- Universitetsforlaget.
- Eriksen, T. H. (2011): *Kulturforskjeller i praksis. Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Fuglerud, Ø. (2001): *Migrasjonsforståelse. Flytteprosesser, rasisme og globalisering*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fuglerud, Ø. (2003): «Generøst forræderi, eller sosialantropologisk vådeskudd» i *Tidsskrift for samfunnsforskning* 1/2003, årgang 44.
- Gullestad, M. (2001): Likhetsens grenser. I: Lien, M. E., Lidén, H. og Vike, H. (red.): *Likhetsens paradokser. Antropologiske undersøkelser i det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. (2002): *Det norske sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hauge, A. M. (2009): *Den felleskulturelle skolen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hoëm, A. (1978): *Sosialisering*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Horsdal, E. og Thorsen, A. M. (2010): *Å leve i to kulturer? Ungdoms opplevelse av kommunikasjon om livsvalg i familier med innvandrerbakgrunn*. Masteravhandling. Oslo: Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo.
- Hussain, Khalid (1986): *Pakkis*. Oslo: Tiden Norsk Forlag.
- Huuse, A: «Brems innvandringen», *Dagbladet* 24.06.2003.
- Jacobsen, C. M. (2002): *Tilhørighetens mange former. Unge muslimer i Norge*. Oslo: Pax Forlag.
- Klausen, A. M. (1992): *Kultur: Mønster og kaos*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Kumar, L. (1997): *Mulighetenes barn. Å vokse opp med to kulturer*. Oslo: Cappelen.
- Larsen, A. K. (2012): *En enklere metode. Veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lidén, H. (2005): *Mangfoldig barndom. Hverdagskunnskap og hierarki blant skolebarn*. Oslo: Unipax.

- Lidén, H. og Bredal, A. (2009): *Migrasjonens barn. I: Hjermann, R. og Haanes, K. (red.): Barn.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Lien, I. L. (1991): *En god forsker eller et godt menneske? I: Nytt Norsk tidsskrift (2).* Oslo: Universitetsforlaget.
- Lien, I. L. (1993): *Moral og emosjoner i pakistansk Punjab.* Doktorgradsavhandling. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Lien, I. L. (1997): *Ordet som stempler djevlene. Holdninger blant pakistanere og nordmenn.* Oslo: Aventura.
- Løwe, T. (2008): *Levekår blant unge med innvandrerbakgrunn. Unge oppvokst i Norge med foreldre fra Pakistan, Tyrkia og Vietnam.* Statistisk Sentralbyrå, rapport 14.
- Modood, T. and Berthoud, R. (eds.) (1997): *Ethnic Minorities in Britian. Diversity and Disadvantage.* London: Policy Studies Institute.
- Mørck, Y. (1998): *Bindestregsdanskere. Fortællinger om køn, generationer og etnicitet.* København: Forlaget Sociologi.
- Mørck, Y. (2000): «Hyphenated Danes: Contested fields of Gender, Generation, and Ethnicity». *Young* 8: 3.
- Neumayer, S. M., Meyer, M. A. og Sveaas, N. (2008): *Forebygging av vold i oppdragelsen. Samarbeid mellom hjelpeapparatet og minoritetsforeldre – en kunnskapsoversikt.* Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS).
- Nielsen, F. (2011): *Tværkulturel konfliktmægling. Familiekonflikter blant etniske minoritetsborgere.* København: Hans Reitzels Forlag.
- Prieur, A. (2004): *Balansekunstnere. Betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge.* Oslo: Pax Forlag.
- Roald, A. S. (2005): *Er muslimske kvinner undertrykt?* Oslo: Pax Forlag.
- Salole, L. (2013): *Krysskulturelle barn og unge. Om tilhørighet, anerkjennelse, dilemmaer og ressurser.* Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Sand, T. (red.) (2008): *Flerkulturell virkelighet i skole og samfunn*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Spernes, K. (2012): *Den flerkulturelle skolen i bevegelse. Teoretiske og praktiske perspektiver*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Statistisk sentralbyrå (2015). *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, 1. januar 2015*. Lastet ned 15.05.2015 fra <http://ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef/aar/2015-03-04#content>
- Statistisk sentralbyrå (2015). *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, 1. januar 2015*. Lastet ned 15.05.2015 fra <http://ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef/aar/2015-03-04?fane=tabell&sort=nummer&tabell=219752>
- Store norske leksikon. *Muslim*. Lastet ned 13.05.2015 fra <https://snl.no/muslim>
- Storhaug, H. (2002): *Frykter fortsatt for mitt liv*. Dagbladet.no, 26.01.2002. Lastet ned 14.10.2015 fra <http://www.dagbladet.no/nyheter/2002/01/26/308661.html>
- Stortingsmelding nr. 17 (1996-97). *Om innvandring og det flerkulturelle Norge*. Kommunal- og arbeidsdepartementet.
- Stortingsmelding nr. 49 (2003-2004): *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse*. Kommunal- og regionaldepartementet.
- Storti, C. (2001): *The Art of Crossing Cultures*. Maine: Intercultural Press, Inc.
- Strandbu, Å. (2004): *Idrettsdeltakelse blant unge jenter med innvandrerbakgrunn*. Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Publisert på Internet, www.idrottsforum.org, 20.06.2004. Tilgjengelig for nedlastning fra <http://idrottsforum.org/articles/strandbu/strandbu040620.pdf>
- Valen, H. (1999): *Roller og verdier hos muslimsk ungdom i Oslo. En kvalitativ undersøkelse av hvordan muslimsk ungdom i Oslo forholder seg til roller og verdier i en plural kontekst*. Hovedfagsoppgave. Oslo: Det teologiske menighetsfakultet.
- Vestel, V. (2003): *A Community of Differences – hybridization, popular culture and the making of social relations among multicultural youngsters in «Rudenga», East side Oslo*. Doctoral dissertation. Oslo: Institute of Social Anthropology, Faculty of Social Science, University of Oslo.
- VG Nett (2010): *Advarer muslimske jenter mot dobbeltliv*. Lastet ned 23.06.2015 fra

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/advarer-muslimske-jenter-mot-dobbeltliv/a/598381/>

VG Nett (2010): *Dobbeltlivet til jentene kan bli dramatisk*. Lastet ned 23.06.2015 fra

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/dobbeltlivet-til-jentene-kan-bli-dramatisk/a/598065/>

Wikan, U. (1995): *Mot en ny norsk underklasse*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Wikan, U. (2002): *Generous betrayal. Politics of Culture in the New Europe*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Zaman, K. (1999): *Norge i svart, hvitt og brunt*. Oslo: Aschehoug.

Øia, T. og Vestel, V. (2007): *Møter i det flerkulturelle*. Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA Rapport 21/2007. Oslo: NOVA.

Østberg, S. (1998): *Pakistani children in Oslo: Islamic nurture in a secular context*. Avhandling (Dr. Philos). Warwick: University of Warwick.

Østberg, S. (2003): *Muslim i Norge. Religion og hverdagsliv blant unge norsk-pakistanere*. Oslo: Universitetsforlaget.

Aarseth, M. F., Lidén, H. og Seland, I. (2008): *Ungdom med innvandrerbakgrunn. Verdier, normdannelse og livsvalg – en kunnskapsstatus*. Oslo: Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi).

6.1 Vedlegg 1: Intervjuguide

INTERVJUGUIDE

Innledende spørsmål:

Hvor gammel er du?

Hvor ble du født?

Når kom du til Norge? (Ved annet fødested enn Norge)

Hvor kommer foreldrene dine fra?

Har du søsken, evt. hvor mange/bror/søster/alder?

Hvor lenge har du bodd i [tettsted på Vestlandet]?

Er du skoleelev eller studerer/jobber du?

Familie og venner

Har du gjennom oppveksten din tilbrakt mye tid sammen med etniske nordmenn? Eller var barndommen din mest preget av samvær med mennesker fra samme etniske gruppe som familien din?

Gikk du i norsk barnehage som liten?

Bor det andre fra din storfamilie i Norge (besteforeldre, tanter, onkler, kusiner, fettere), og kan du fortelle litt om hvilket forhold du har til storfamilien din?

Hvordan er ditt forhold til foreldrene dine? Kan du snakke åpent med dem om det meste, eller er det ting du unngår å fortelle dem? Evt. hvilke type ting er det?

Har du mange venner som er etnisk norske? Opplever du at du kan være deg selv sammen med dem, at de aksepterer deg og anerkjenner deg for den du er og den bakgrunnen du har?

Føler du deg «annerledes» enn de norske vennene dine? På hvilken måte? Kan du utdype hva du legger i «annerledes»? Husker du når du første gang evt. opplevde at du var «annerledes»?

Opplever du forventninger eller press på å måtte være mest mulig lik de etnisk norske vennene dine for å bli akseptert? Hva tenker du evt. om det?

Har du opplevd at vennskap med jevnaldrende nordmenn ikke har fungert? Hva var i tilfelle årsaken/årsakene til at vennskapet ikke fungerte?

Har du mange venner som har samme etniske bakgrunn som deg selv? Føler du deg mer «hjemme» sammen med dem enn med de etnisk norske vennene dine? Evt. på hvilken måte?

Mange jenter som lever med to kulturer forteller at de slites mellom foreldrenes forventninger samt ønsker om å leve ut sin egen frihet, og at dette kan føre til et dobbeltliv. Har du opplevd dette? Evt. på hvilken måte?

Har du opplevd at det stilles ulike forventninger til muslimske jenter enn til muslimske gutter? Har du selv noen erfaringer rundt dette, og anser du evt. dette for å være urettferdig eller greit?

Ser du på deg selv som norsk? Evt. i hvilken grad – i form av det å ha norsk statsborgerskap, eller som å være norsk i kulturell og emosjonell forstand?

Hvor mye norsk og hvor mye [navn på etnisk tilhørighet] føler du deg? Går det an å være 100 % begge deler, eller hva tenker du om det?

Føler du deg «hjemme» i Norge? Ser du på Norge som ditt hjemland?

Hvilket forhold har du til dine foreldres hjemland? Kunne du tenke deg å flytte dit noen gang? Har du vært på besøk der mange ganger? Hvordan var det å være der?

Tror du at dine etnisk norske venner og de du går på skole sammen med ser på deg som norsk, eller ser de på deg som minoritet/utlending/innvandrere? Hvordan opplever du evt. dette?

Tror du foreldrene dine ser på deg som norsk?

Hvordan opplever du at foreldrene dine stiller seg til den norske kulturen? Har de noen gang gitt uttrykk for at de frykter du skal bli *for* norsk? Har du på motsatt side opplevd at etnisk norske mener du ikke er norsk *nok*?

Oppfører du deg på en annen måte hjemme enn når du er på skolen eller ute blant venner? I tilfelle på hvilken måte? Hva med f.eks. klær, går du mer vestlig kledd ute enn hjemme?

Snakker du norsk eller morsmål til foreldrene dine? Og norsk eller morsmål til søsknene dine?

Føler du at du må foreta rollebytter avhengig av hvem du er sammen med? Opplever du evt. dette som slitsomt eller naturlig?

Opplever du ofte krysspress fra omgivelsene dine – at det stilles motstridene forventninger og krav til deg? Hva tenker du evt. om dette og kan du gi noen eksempler?

Hva synes du er positivt med å ha vokst opp i Norge med utenlandske foreldre, og hva er negativt?

Kan du nevne noen egenskaper du har utviklet ved at du er oppvokst med to kulturer, som kanskje de som er oppvokst med bare én kultur ikke har?

Opplever du at du står overfor andre type problemstillinger enn dine etnisk norske venner gjør? Kan du gi noen eksempler på slike type problemstillinger?

Har du noen ganger følt deg fremmed overfor den norske kulturen? Eller kulturen til foreldrene dine? Eller evt. begge – at du ikke passer inn noe sted? Vil du fortelle litt mer om den følelsen?

Føler du deg trygg på hvem du er, eller hvem du ønsker å være? Synes du at omgivelsene dine (familie/venner/skolen/arbeidsplass) gjør denne prosessen vanskeligere eller lettere for deg?

Skole og fritid

Har du opplevd på skolen at du må stå til ansvar for det andre muslimer gjør? F.eks. når det står skrevet ting om muslimer i media. Opplever du da at du må komme med svar eller forklaringer til lærere eller medelever som spør? Har dette i tilfelle vært positive eller negative erfaringer for deg?

Opplever du at du blir satt i «bås» av majoritetssamfunnet? Har du opplevd å bli satt i «bås» med mennesker du selv ikke identifiserer deg med, eller ikke ønsker å bli identifisert med?

Har du opplevd lærere som har fordommer og negative holdninger rundt f.eks. bruk av hijab, den religiøse fasten, og lignende? Har du noen opplevelser rundt dette som du vil fortelle om? Har du på motsatt side hatt opplevelser med lærere som anerkjenner deg og fremhever din annerledeshet som en styrke og ressurs?

Hva med medelever i klassen/kollegaer, opplever du dem som tolerante eller fordomsfulle?

Har du opplevd at skolen legger press på deg til å skulle bli mest mulig «norsk», og at det å være lik de etnisk norske elevene blir fremmet som et ideal? Hva tenker du evt. om dette?

Er du med i et muslimsk miljø/moské på fritiden? Og er du eller har du tidligere vært med i fritidsaktiviteter i majoritetssamfunnet som f.eks. kor/korps/speider/idrett/fritidsklubb/politikk? Er det vanskelig eller greit å forene de ulike «sfærene» du befinner deg i?

Har du bodd andre steder enn i [tettsted på Vestlandet], og opplever du evt. noen forskjell på å være muslimsk jente i [tettsted på Vestlandet] kontra andre større/mindre steder? Noe du vil trekke frem (positivt/negativt) ved det å være muslimsk jente i [tettsted på Vestlandet]?

Har du noen drømmer for fremtiden som du vil fortelle om? Hvordan tror du livet ditt ser ut om 10 år? Utdanning/yrke/noe du brenner for?

Religiøs identitet

Hva betyr islam for deg? Hva ved islam er det viktigste for deg?

Føler du noen ganger at du blir dømt fordi du er muslim, eller at du må forsvare det? Opplever du mange fordommer fra etnisk norske? Evt. hvilke fordommer?

Ser du på deg selv som først og fremst muslim, eller som først og fremst [navn på etnisk tilhørighet]? Kan du utdype dette?

Bruker du hijab? Evt. hvorfor/hvorfor ikke? Hvor gammel var du evt. når du begynte å bruke hijab, og var dette noe du selv valgte? Hvilke konsekvenser har det å begynne å bruke hijab hatt for deg personlig?

Har du opplevd å bli satt i bås av majoritetssamfunnet på bakgrunn av at du bruker hijab? Har du noen opplevelser rundt dette du vil fortelle om?

Hva tenker du om arrangert ekteskap? Positive/negative sider ved dette.

Er det et krav hos deg at din fremtidige ektefelle skal være muslim? Hva tenker du om å evt. gifte deg med en som er vokst opp i hjemlandet til foreldrene dine?

Hva med evt. det å ha en etnisk norsk kjæreste, kunne du sett for deg det?

Opplever du at du har et annen forhold til islam enn det foreldrene dine har? Evt. på hvilken måte?

Er det viktig for deg å skille mellom hva som er kultur/tradisjon og hva som er religion?

Kan du komme på noen fordeler ved det å være muslimsk jente i Norge? Og noen ulemper?

Hva synes du er det mest positive ved islam?

6.2 Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Å vokse opp med to kulturer. Hvordan erfarer muslimske jenter i [tettsted på Vestlandet] det å leve med to ulike kulturer?

Hei!

Vil du være med i en undersøkelse som handler om hvordan det er å vokse opp med to ulike kulturer?

Jeg, Rebekka Havnegjerde Maude, arbeider med en masteroppgave i faget Kulturmøte ved Høgskulen i Volda. I forbindelse med masteroppgaven min ønsker jeg å finne ut hvordan det er for muslimske jenter å vokse opp med to kulturer – den norske kulturen og den kulturen foreldrene representerer fra sitt hjemland. Er dette noe som erfares som belastende, eller som en berikelse og styrke?

Grunnen til at nettopp du blir spurt om å delta i denne undersøkelsen, er at du er muslimsk jente, at du bor i [tettsted på Vestlandet], at du er i alderen 16-21 år, og at du er oppvokst i Norge med foreldre fra en «ikke-vestlig» kultur. Dette gjør at du er svært interessant for min studie.

Undersøkelsen vil foregå slik:

- Du vil være med på et intervju med meg som varer i ca. 1-2 timer.
- Intervjuet vil bli tatt opp på lydbånd. Etter at intervjuet er ferdig, vil jeg skrive ned alt jeg har tatt opp. Jeg vil slette det muntlige materialet etter at oppgaven er ferdig, som er i november 2015.
- Jeg er bare interessert i dine opplevelser og tanker, så det finnes ingen riktige eller gale svar. Om det er noe du synes er vanskelig å snakke om, trenger du ikke snakke om det.
- Jeg vil sammen med deg avtale tid og sted for intervjuet.
- Du vil kunne bli kontaktet igjen etter intervjuet dersom det er noe jeg lurar på eller er usikker på om jeg har forstått riktig.

Spørsmålene jeg vil stille deg i intervjuet vil bl.a. omhandle hvilket forhold du har til familien din, til norske venner og jevnaldrende, og til den norske skolen. Jeg vil også stille deg noen spørsmål om hva islam betyr for deg og om du noen gang har opplevd at du må forsvare det at du er muslim.

Dersom du er under 18 år, vil jeg trenge samtykke fra foreldrene dine om det er greit for dem at du deltar i undersøkelsen. Foreldrene dine vil da få et eget informasjonsskriv fra meg, og en svarslipp som de skriver under på dersom de tillater at du deltar i undersøkelsen. Foreldrene dine kan be om å få se spørsmålene på forhånd dersom de ønsker det.

Å delta er frivillig og jeg trenger din underskrift for å kunne gjennomføre intervjuet.

Du trenger ikke å delta i undersøkelsen dersom du ikke har lyst. Om du nå gir tillatelse til å være med, kan du trekke denne tillatelsen når som helst, uten å oppgi noen grunn. Du kan også senere gi beskjed om at den informasjonen som er samlet inn om deg skal slettes. Dette vil ikke få noen negative konsekvenser for deg.

Når jeg senere skal skrive om undersøkelsen, vil verken du, familien din eller vennene dine kunne kjennes igjen. Det samme gjelder skolen din. Oppgaven vil være ferdig i løpet av november 2015. Da vil opplysningene jeg har samlet inn bli anonymisert. Bare jeg og min veileder på oppgaven vil kjenne til de opplysningene jeg samler inn om deltagerne. Jeg har taushetsplikt. Det betyr at personlige opplysninger om deg vil bli bevart konfidensielt under hele undersøkelsen og slettet når undersøkelsen er ferdig.

Undersøkelsen er godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste AS.

Min veileder er:

Knut-Willy Sæther
Førsteamanuensis
Institutt for Religion, livssyn og kyrkjefag
Høgskulen i Volda

Han kan kontaktes på e-post setherk@hivolda.no.

Vil du vite mer om undersøkelsen, er det bare å ta kontakt!

Ønsker du å være med, ber jeg deg om å underskrive vedlagte samtykkeerklæring.

Med vennlig hilsen

Rebekka Havnegjerde Maude
Masterstudent
Historisk institutt, mastergraden Kulturmøte
Høgskulen i Volda

Telefon: 99 00 48 32

E-post: havnereb@stud.hivolda.no

6.3 Vedlegg 3: Signaturskjema

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta.

Jeg forstår at all personlig informasjon vil bli behandlet konfidensielt og at personlige opplysninger ikke vil bli gjenkjent når oppgaven publiseres.

Jeg forstår at deltakelse er frivillig og at jeg kan trekke min deltakelse når som helst.

Jeg forstår at mine foreldre kan nekte meg å delta i denne undersøkelsen (gjelder personer som er under 18 år).

Dato: _____

Deltakers navn:

Deltakers underskrift:

6.4 Vedlegg 4: Skjema for passivt samtykke

Å vokse opp med to kulturer. Hvordan erfarer muslimske jenter i [tettsted på Vestlandet] det å leve med to ulike kulturer?

Kjære foreldre/foresatte!

Jeg, Rebekka Havnegjerde Maude, arbeider med en masteroppgave i faget Kulturmøte ved Høgskulen i Volda. I forbindelse med masteroppgaven min, ønsker jeg å finne ut hvordan det er for muslimske jenter å vokse opp med to ulike kulturer. Er dette noe som oppleves som belastende, eller som en berikelse og styrke?

Grunnen til at nettopp deres barn blir spurt om å delta i denne undersøkelsen, er at hun er muslimsk jente, at hun bor i [tettsted på Vestlandet], at hun er i alderen 16-25 år, og at hun er oppvokst i Norge med foreldrene fra en «ikke-vestlig» kultur. Dette gjør at hun er svært interessant for min studie.

Undersøkelsen vil foregå slik:

- Deres datter vil være med på et intervju med meg som varer i ca. 1-2 timer.
- Intervjuet vil bli tatt opp på lydbånd. Etter at intervjuet er ferdig, vil jeg skrive ned alt jeg har tatt opp. Jeg vil slette det muntlige materialet etter at oppgaven er ferdig, som er i november 2015.
- Jeg er bare interessert i deres datters opplevelser og tanker. Det finnes ingen riktige eller gale svar. Om det er noe hun synes er vanskelig å snakke om, trenger hun ikke snakke om det.
- Jeg vil sammen med hver enkelt jente avtale tid og sted for intervjuet.
- Deres datter vil kunne bli kontaktet igjen etter intervjuet dersom det er noe jeg lurer på eller er usikker på om jeg har forstått riktig.

Spørsmålene jeg vil stille jentene i intervjuet vil bl.a. omhandle hvilket forhold de har til familien sin, til den etniske gruppen, til norske venner og til den norske skolen. Jeg vil også spørre dem noen spørsmål om hva islam betyr for dem, og om de noen gang har opplevd at de må forsvare det at de er muslimer.

Jeg vil ikke intervjuere deres datter dersom dere ikke ønsker det.

Siden deres datter er under 18 år, kan jeg ikke gjennomføre intervju med henne uten at dere gir tillatelse til det. Dersom dere synes det er greit at hun deltar i undersøkelsen, ber jeg dere vennligst signere vedlagte skjema. Dere kan be om å få se spørsmålene på forhånd dersom dere ønsker det. Om dere gir henne tillatelse til å være med, kan dere trekke denne tillatelsen når som helst. Dette vil ikke få negative konsekvenser for deres datter.

Når jeg senere skal skrive om undersøkelsen, vil deres datter ikke kunne kjennes igjen. Oppgaven vil være ferdig i løpet av november 2015. Jeg har taushetsplikt, så personlige opplysninger vil bli bevart konfidensielt under hele undersøkelsen og slettet når undersøkelsen er ferdig.

Undersøkelsen er godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste AS.

Min veileder er:

Knut-Willy Sæther
Førsteamanuensis
Institutt for Religion, livssyn og kyrkjefag
Høgskulen i Volda

Han kan kontaktes på e-post setherk@hivolda.no.

Vil dere vite mer om undersøkelsen, er det bare å ta kontakt!

Om dere samtykker til at deres datter deltar i undersøkelsen, ber jeg dere underskrive vedlagte skjema.

Med vennlig hilsen

Rebekka Havnegjerde Maude
Masterstudent
Historisk institutt, mastergraden Kulturmøte
Høgskulen i Volda

Telefon: 99 00 48 32

E-post: havnereb@stud.hivolda.no

Svarslipp

Å vokse opp med to kulturer. Hvordan erfarer muslimske jenter i [tettsted på Vestlandet] det å leve med to ulike kulturer?

Jeg har mottatt informasjon om undersøkelsen, og samtykker til at min datter kan delta.

Dato: _____

Barnets navn:

Foresattes navn:

Foresattes underskrift:

6.5 Vedlegg 5: Godkjennelsesbrev fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfages gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Knut-Willy Sæther
Avdeling for samfunnsfag og historie Høgskulen i Volda
Postboks 500
6101 VOLDA

Vår dato: 07.10.2014

Vår ref: 40092 / 3 / LT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 01.10.2014. Meldingen gjelder prosjektet:

40092	<i>Å vokse opp med to kulturer</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Høgskulen i Volda, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Knut-Willy Sæther</i>
Student	<i>Rebekka Havnegjerde Maude</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.05.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf: 55 58 33 77

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Rebekka Havnegjerde Maude havnereb@stud.hivolda.no

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrrs svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@svt.uit.no